

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ali ALPTEKİN

KATILIM BANKALARININ TARIM FİNANSMANINDAKİ YERİNİN ANALİZİ VE
ÖZEL BİR BANKA ÖRNEĞİ

Bankacılık ve Finans Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ali ALPTEKİN

KATILIM BANKALARININ TARIM FİNANSMANINDAKİ YERİNİN ANALİZİ VE
ÖZEL BİR BANKA ÖRNEĞİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül CİĞER

Bankacılık ve Finans Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ali ALPTEKİN'in bu çalışması, jürimiz tarafından Bankacılık ve Finans Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ali DERAN (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül CİĞER (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Filiz YETİZ (İmza)

Tez Başlığı: Katılım Bankalarının Tarım Finansmanındaki Yerinin Analizi Ve Özel Bir Banka Örneği
--

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 02/07/2021

Mezuniyet Tarihi : 05/08/2021

(İmza)
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Katılım Bankalarının Tarım Finansmanındaki Yerinin Analizi Ve Özel Bir Banka Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Ali ALPTEKİN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Ali ALPTEKİN
Öğrenci Numarası	20185292010
Enstitü Ana Bilim Dalı	Bankacılık ve Finans
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül CİĞER
Tez Başlığı	Katılım Bankalarının Tarım Finansmanındaki Yerinin Analizi Ve Özel Bir Banka Örneği
Turnitin Ödev Numarası	1617536312

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 104 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 09/07/2021 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 15

alıntılar dahil %17'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../2021

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül CİĞER

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	v
GRAFİKLER LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK VE KATILIM BANKACILIĞI

1.1. Bankacılık Kavramı	3
1.2. Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi	4
1.2.1. Osmanlı Dönemi'nde Bankacılık	4
1.2.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Bankacılık	5
1.3. Bankacılık Sektörünün Önemi, Ekonomideki Yeri ve Katkıları	6
1.4. Bankacılığın Amaçları ve Fonksiyonları	8
1.5. Banka Türleri ve Türkiye'deki Mevcut Durum	8
1.5.1. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar	10
1.5.1.1. Merkez (Emisyon) Bankacılığı	10
1.5.1.2. Yatırım ve Kalkınma Bankaları	11
1.5.1.3. Ticaret Bankaları	11
1.5.1.4. Katılım Bankacılığı	11
1.5.2. Sahiplik Yapılarına Göre Bankalar	12
1.5.2.1. Özel Sermayeli Bankalar	12
1.5.2.2. Kamu Sermayeli Bankalar	12
1.5.2.3. Yabancı Sermayeli Bankalar	13
1.5.2.4. Karma Yapılı Bankalar	13
1.6. Katılım Bankacılığı Kavramı	13
1.7. Katılım Bankacılığın Dünya'da ve Ülkemizdeki Gelişim Süreci	14
1.7.1. Katılım Bankacılığının Dünya'da Gelişim Süreci	14
1.7.2. Katılım Bankacılığının Ülkemizdeki Gelişim Süreci	15
1.8. Katılım Bankalarının Ortaya Çıkış Nedenleri	16
1.8.1. Dini Nedenler	16

1.8.2.	Ekonomik Nedenler	16
1.8.3.	Sosyal Nedenler	17
1.9.	Katılım Bankalarının Özellikleri	18
1.9.1.	Faizsiz Bankacılık Faaliyeti Yapması	19
1.9.2.	Aracı Kurum Niteliğine Sahip Olması	19
1.9.3.	Güven Kurumu Niteliğine Sahip Olması	20
1.9.4.	Banka Niteliğine Sahip Olması	20
1.10.	Katılım Bankacılığının Türk Bankacılık Sektöründeki Yeri	20
1.11.	Katılım Bankacılığının Ülke Ekonomisine Katkıları	21

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞINDA SEKTÖRLERE YÖNELİK FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

2.1.	Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri	24
2.1.1.	Cari Hesaplar	24
2.1.2.	Katılma Hesabı	25
2.1.3.	Kira Sertifikası İhraçları	26
2.2.	Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri	27
2.2.1.	Mudarebe	27
2.2.2.	Müşareke	28
2.2.3.	Murabaha	28
2.2.4.	İcare	29
2.2.5.	Selem	29
2.2.6.	İstisna	30
2.2.7.	Karz-ı Hasen	31
2.2.8.	Tekafül	31
2.3.	Türkiye’de Faaliyet Gösteren Faizsiz Finans Kurumları	34
2.3.1.	Albaraka Türk Katılım Bankası	34
2.3.2.	Kuveyt Türk Katılım Bankası	34
2.3.3.	Türkiye Finans Katılım Bankası	34
2.3.4.	Ziraat Katılım Bankası	35
2.3.5.	Vakıf Katılım Bankası	35
2.3.6.	Türkiye Emlak Katılım Bankası	35

2.4. Katılım Bankacılığının Aktif Olduğu Sektörler ve Sektörlere Göre Fonlama

Yöntemleri	35
2.4.1. Madencilik	38
2.4.2. İnşaat.....	38
2.4.3. İmalat Sanayi	39
2.4.4. Toptan ve Perakende Ticaret	39
2.4.5. Turizm	39
2.4.6. Tarım	39
2.4.7. Enerji	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞINDA TARIM SEKTÖRÜNÜN FİNANSMANI

3.1. Tarım Sektörüne Genel Bakış	41
3.1.1. Tarım Sektörünün İşlevleri.....	42
3.2. Türkiye’de Tarımın Finansmanı	43
3.2.1. Türkiye’de Tarımsal Krediler.....	43
3.2.2. Türkiye’de Tarımsal Destekler.....	45
3.2.3. Türkiye’de Tarımsal Üretimde Finansman İhtiyacı	46
3.3. Tarımsal Kredi İhtiyacının Nedenleri	47
3.4. Tarımsal Kredinin Değerlendirilmesi	48
3.5. Türk Bankacılığında Tarımsal Krediler ve Gelişimi	49
3.6. Tarımın Finansmanında Faizsiz Finansman Araçları	51
3.6.1. Tarımın Finansmanında Karz-ı Hasen Yöntemi.....	51
3.6.2. Tarımın Finansmanında Murabaha Yöntemi.....	51
3.6.3. Tarımın Finansmanında Mudarebe Yöntemi.....	52
3.6.4. Tarımın Finansmanında Müşareke Yöntemi	52
3.6.5. Tarımın Finansmanında Selem Yöntemi	53
3.6.6. Tarımın Finansmanında İcare Yöntemi	53
3.6.7. Tarımın Finansmanında Zekât Yöntemi.....	53
3.6.8. Tarımın Finansmanında Tekafül Sigortacılığı Yöntemi.....	53
3.7. Tarım Finansmanı Sorunları	54
3.8. Tarımın Finansmanı ve Sorunlarına Çözüm Önerileri.....	57

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARININ TARIM FİNANSMANINDAKİ YERİNİN ANALİZİ VE ÖZEL BİR BANKA ÖRNEĞİ

4.1.	Banka Türlerine Göre Kredi Dağılımı Grafiği.....	60
4.2.	Katılım Bankacılığının 2009-2020 Yıllar Arası Toplam Krediler İçindeki Payı	62
4.3.	Katılım Bankacılığında 2009-2020 Yıllar Arası Toplam Tarım Kredileri Trendi	63
4.3.1.	Katılım Bankacılığın 2009-2020 Yıllar Arası Nakdi Tarım Kredileri Trendi ...	64
4.3.2.	Katılım Bankacılığın 2009-2020 Yıllar Arası Gayri Nakdi Tarım Kredileri Trendi	65
4.4.	Özel Bir Katılım Bankası Örneği.....	66
4.4.1.	Toplam Tarım Sektörü Kredileri	68
4.4.2.	Örnek Katılım Bankasının Tarım Kredileri Fonlama Yöntemleri.....	69
SONUÇ		72
KAYNAKÇA.....		77
ÖZGEÇMİŞ		87

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Bankacılık Sektörü Bilgileri.....	9
Tablo 1.2 Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçindeki Durumunun Toplam Aktifler, Toplam Krediler ve Toplam Mevduat Açısından Gösterimi.....	21
Tablo 1.3 Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçindeki Personel Sayıları.....	23
Tablo 2.1 Bankacılık Sektörünün Kredi Türü Bazında Risk Dağılımı (Bin TL)	33
Tablo 2.2 Katılım Bankalarının Sektörlere Kredi Risk Tutarları (Bin TL).....	37
Tablo 3.1 Türkiye’de Tarımsal Faaliyetlerde Kullanılan Kredi Miktarları (Milyon TL)	44
Tablo 3.2 Türkiye’de Tarımsal Üretim İçin Ayrılan Toplam Destek (Milyar TL)	45
Tablo 3.3 OECD Verilerine Göre Türkiye’de Toplam Tarımsal Desteklerin Miktarı (Milyon €)	45
Tablo 3.4 Türkiye’de Tarım Sektörünün İstihdama Katkısı.....	46
Tablo 3.5 Türkiye’de Tarımsal Üretici Fiyat Endeksi.....	46
Tablo 3.6 Türkiye’de Tarımsal İşletmelerin Ekonomik Büyüklükleri (2016)	47
Tablo 3.7 Tarım ve Ormancılık Faaliyetleri Dış Ticaret Verileri (Bin \$)	47
Tablo 3.8 Toplam Kredi Ve Tarımsal Kredi Bakıyeleri İle Artış Hızları (Milyon TL)	49
Tablo 3.9 Tarımsal Kredilerin Toplam Krediler İçerisindeki Payı (Milyon TL)	50
Tablo 4.1 Örnek Katılım Bankasının 2016-2020 Yıllar Arası Bilanço Verileri (Bin TL)	66

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1 Faaliyet Alanlarına Göre Bankaların Sermaye Yeterlilik Oranları (%).....	10
Grafik 1.2 Bankaların Sahiplik Yapılarına Göre Sermaye Yeterlilik Oranları (%)	13
Grafik 2.1. Katılım Bankalarının Kullandığı Kredilerin Türlerine Göre Dağılımı (%).....	32
Grafik 2.2. Katılım Bankacılığının Krediler Açısından Aktif Olduğu Sektörlerin Dağılımı (%)	36
Grafik 3.1. Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri Tarafından Kullanılan Kredi Miktarı (2013-2018) (Milyar TL).....	44
Grafik 3.2. Çiftçilerin Geleceğe Yönelik Yatırım Planları.....	54
Grafik 3.3. Türkiye’de Tarımın En Önemli Sorunları.....	55
Grafik 3.4. Tarımsal Faaliyetlerin Finanse Edilme Şekli	56
Grafik 4.1. 2020 Yılı Bankaların Fonksiyon Yapılarına Göre Kredi Hacimleri (%)	61
Grafik 4.2. Bankaların Sahiplik Yapılarına Göre Kredi Hacimleri 2020 Yılı (%).....	61
Grafik 4.3. Katılım Bankalarının 2009-2020 Yıllar Arası Toplam Krediler İçindeki Payı (%)	62
Grafik 4.4. Katılım Bankacılığının 2009-2020 Yıllar Arası Toplam Tarım Kredileri Trendi (Bin TL).....	63
Grafik 4.5. Katılım Bankacılığının 2009-2020 Yıllar Arası Nakdi Tarım Kredileri Trendi (Bin TL).....	64
Grafik 4.6. Katılım Bankacılığının 2009-2020 Yıllar Arası Gayri Nakdi Tarım Kredileri Trendi (Bin TL).....	65
Grafik 4.7. Örnek Katılım Bankasının 2016-2020 Yıllar Arası Bilanço Verileri (Bin TL)	67
Grafik 4.8. Örnek Katılım Bankası Tarım Sektörü Riski (Milyon TL).....	68
Grafik 4.9. Örnek Katılım Bankasının Tarım Kredi Kartı Riski (Milyon TL).....	69

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Katılım Bankacılığının Özellikleri	19
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

AAOIFI	: Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
b.t.	: Bilinmeyen Tarih
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DESİYAB	: Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası
EFT	: Elektronik Fon Transferi
FAO	: Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization)
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OPEC	: Organization of the Petroleum Exporting Countries
ÖFK	: Özel Finans Kurumları
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TARSİM	: Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vd.	: Ve diğerleri

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, katılım bankalarının tarım finansmanındaki yeri ve önemini ortaya koymaktır. Bu amaçla, 2009-2020 banka kredi verileri sektörlere göre analiz edilmiş ve örnek bir katılım bankasının tarım sektöründeki finansman faaliyetleri ve karlılığa etkisi incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda katılım bankalarının toplam kredilerden aldığı pay ve genel tarım sektörü içerisinde aldığı nakdi ve gayri nakdi krediler yıllar itibari ile incelenmiş hem kredi pastasında hem de tarım kredileri içerisinde katılım bankalarının payı incelenen dönemlerde artış trendin de olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışmanın dikkat çeken sonuçlarından birisi de incelenen bankanın tarım sektörüne hizmet vermeye başladığından itibaren toplam aktiflerinin, kullandığı fonların ve net kar seviyesinin artış trendinde olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle tarım sektörüne hizmet vermesi banka finansal tablolarına olumlu olarak yansıdığı söylenebilir. Bunlara ek olarak, analiz sonucunda tarım sektöründe takibe dönüşüm oranının bankacılık sektörü ortalamasının altında olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum tarım sektörünün katılım bankaları için fırsat olarak değerlendirilebilir.

Çalışma, giriş bölümü hariç dört ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde bankacılık ve katılım bankacılığı ile temel kavramlar ve genel bilgiler açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde katılım bankacılığının sektörlere yönelik fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri ile birlikte katılım bankalarının aktif olduğu sektörler ele alınmıştır. Bunlara ilave olarak ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarına ait bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde tarım sektörünün işleyişi, finansman süreçleri, tarım sektörünün sorunları incelenerek çözüm önerileri getirilmiştir ve faizsiz araçlarla tarım finansman şekli açıklanmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde; katılım bankalarının tarım sektöründeki önemini belirlemeye yönelik istatistiki veriler tablo ve grafik olarak sunulmuş ve yorumlanmıştır. Bu bölümde örnek bir katılım bankasının tarım sektöründeki kredi verileri ve tarım sektörünü fonlama seçenekleri ile ilgili bilgiler açıklanmıştır. İncelenen katılım bankasının yıllar itibari ile tarım sektöründeki durumu ortaya çıkarılmış ve bankanın tarım finansman riskine, tarım kredi kart riskine ve ELÜS (Elektronik Ürün Senedi) ürün risklerine yer verilmiştir. Bankacılık sektörü ve Tarım sektöründeki takibe dönüşüm oranlarının karşılaştırmaları yapılmıştır. Sonuç kısmında tüm incelenen verilerle katılım bankalarının ve örnek incelenen bankanın sektörde daha aktif ve pay oranının artırılması için değerlendirme yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Banka, Katılım Bankası, Faizsiz Bankacılık, Tarım Sektörü, Tarım Finansmanı, Karlılık.

SUMMARY

ANALYSIS OF THE PLACE OF PARTICIPATION BANKS IN AGRICULTURAL FINANCE AND AN EXAMPLE OF A PRIVATE BANK

The aim of this study is to reveal the place and importance of participation banks in the agricultural sector. For this purpose, 2009-2020 bank loan data were analyzed according to sectors and the effect of a sample participation bank on financing activities and profitability in the agricultural sector was examined. As a result of the study, the share of participation banks in total loans and the cash and non-cash loans received in the general agricultural sector were examined over the years, and it was observed that the share of participation banks in both the credit cake and agricultural loans had an increasing trend in the examined periods. In addition, one of the striking results of the study is that the bank's total assets, funds provided and net profit level have increased since it started to serve the agricultural sector. In other words, the fact that it serves the agricultural sector has a positive effect on the bank's financial statements. In addition, as a result of the analysis, it has been revealed that the NPL ratio in the agricultural sector is below the banking sector average. This situation can be considered as an opportunity for the participation banks of the agricultural sector.

The study consists of four main parts except the introduction part. In the first part of the study, basic concepts and general information about banking and participation banking are explained. In the second part of the study, the fund collection and fund allocation methods of participation banking for the sectors and the sectors in which participation banks are active are discussed. In addition to these, information about participation banks operating in our country is given. In the third part of the study, the functioning of the agricultural sector, financing processes, the problems of the agricultural sector were examined and solutions were offered and the form of agriculture financing with interest-free instruments was explained. In the fourth part of the study; Statistical data to determine the importance of participation banks in the agricultural sector are presented and interpreted as tables and graphics. In this section, the credit data of a sample participation bank in the agricultural sector and information about the funding options for the agricultural sector are explained. The situation of the examined participation bank in the agricultural sector over the years has been revealed and the bank's agricultural financing risk, agricultural credit card risk and ELUS (Electronic Product Bill) product risks are included. Comparisons of the NPL ratios in the banking sector and the agriculture sector were made. In the conclusion part, with all the analyzed data, an evaluation was made and

suggestions were made for the participation banks and the sample bank to be more active in the sector and increase their share.

Keywords: Bank, Participation Bank, Interest-Free Banking, Agriculture Sector, Agricultural Financing, Profitability.

ÖNSÖZ

Çalışmamızın başından sonuna kadar benden desteğini esirgemeyen, her türlü sorunumda sabırla çözmek için elinden geleni yapan, her zaman yol gösteren ve kendisiyle çalışma fırsatı bulduğum için hep çok şanslı hissettiğim değerli hocam Akdeniz Üniversitesi Bankacılık ve Finans Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Sayın Dr. Ayşegül CİĞER' e ve bu vesileyle tüm bölüm hocalarıma teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Ayrıca bu günlere gelmemi, bu başarıyı tatmamı sağlayan, bana her türlü güçlüğün altından nasıl kalkabileceğimi öğreten gerek maddi gerek manevi destekleri ile her zaman yanımda olduklarını hissettiren eşime, çocuklarıma, anneme ve babama en içten ve binlerce teşekkürlerimi sonsuz sevgi, saygı ve şükranlarımla sunarım.

Ali ALPTEKİN

Antalya, 2021

GİRİŞ

Günümüzde İslami finans sistemi sadece İslam ülkelerinde değil diğer ülke para ve sermaye piyasalarında alternatif yatırım araçları olarak kullanılır hale gelmiş, faizli finansman araçlarına alternatif olmayı başarmıştır. İslami finans veya faizsiz finans sistemi içerisinde faiz barındırmayan, kar ve zarar katılımını esas alan ve temelinde İslami ticaret usullerine uygun olarak kullanılabilen finansman araçları ile oluşturulmuştur. Bu faizsiz finansman araçları ile özellikle dini hassasiyetler sebebiyle reel finans sistemine dâhil olmayan yatırımcılar için bir alternatif oluşturmakta ve reel ekonomi içerisine kullanılmayan fonların aktarılması önem kazandırmaktadır. Son yıllarda yaşanan finansal krizlerde birçok konvansiyonel banka etkilenmiş ve bu süreçleri daha az kayıp ile atlatabilmek adına katılım bankacılığı alanında faaliyet göstermeye başlamıştır. Faizsiz finans sistemi ülkemizde ilk olarak 1980’li yıllarda para ve sermaye piyasalarında yer almaya başlamıştır. Türkiye’de faizsiz finans sisteminde faaliyet gösteren kurumlar 2005 yılında para ve sermaye piyasasındaki gelişmeleri ve değişimleri de dikkate alınarak “5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na” tabi olmuş ve katılım bankaları olarak tanımlanmıştır. Faizsiz finansman araçları, esnek yapısı ve hitap ettiği geniş kitle sayesinde etkinliğini artırarak iktisadi hayatın önemli bir unsuru haline gelmiştir.

İnsanlık tarihinin en eski ekonomik uğraşlarından biri olan tarım bugün değerini ilk günkü gibi korumaktır. Bununla birlikte gelişen teknolojik süreçler ve bilimsel çalışmalar ile tarım sektörünün desteklenmesi, geliştirilmesi etkinliğinin ve verimliliğinin en üst seviyeye hem piyasa hem de bilimsel çerçevede yükseltilmesi elzemdir. Güncel olarak tarım sektöründe birçok çözüm bekleyen veya sıkıntı yaşanan problemlerin yanında sektördeki tüm aktörlerin finansal problemlerinin çözülmesi büyük önem arz etmektedir. Tarım sektörünün sahip olduğu belirleyici özellikler ve tarımla uğraşan insanların sosyoekonomik yapısı sebebiyle sektörde geleneksel finansal yöntemlerin yeterli gelmediği görülmektedir. Bu nedenle tarımın finansmanı için alternatif yöntemlerden faizsiz finansman yöntemlerine ihtiyaç hâsıl olmaktadır. Tarım sektöründe kullanılan faizsiz finansman araçları başta İslam ülkeleri olmak üzere birçok ülkede etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Ülkemizde bu alanda araştırmalar yapılmış olsa da oldukça yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Bu kapsamda çalışma konusunu, katılım bankalarının tarım sektöründeki durumunu ortaya koymak ve faizsiz finans ürünlerinin sektörde kullanılabilirliğinin olduğunu göstermek olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmanın amacı katılım bankalarının tarım sektöründeki önemini ortaya koymak ve katılım bankacılığı ile diğer kamu ve özel bankaların son 2009 ile 2020 yılları arası tarım sektöründeki nakdi, gayri nakdi ve toplam risklerinin oransal ve yüzdesel olarak

karşılaştırılmasını yaparak sektördeki etkinliğini ortaya çıkarmaktır. Temel amaç doğrultusunda öncelikli olarak birincil kaynaklardan faydalanılmış ve bu alanda yapılan benzer diğer çalışmalar incelenmiştir.

Çalışma giriş bölümü hariç dört ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde bankacılığın ve katılım bankacılığının genel bilgileri ve kavramları açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde katılım bankacılığının sektörlere yönelik fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde faizsiz araçlarla tarım finansmanı incelenmektedir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise katılım bankalarının tarım sektöründeki önemini belirlemeye yönelik yapılan analiz çalışması tablo ve grafik haline getirilerek yorumlanmış ve bir katılım bankasının tarım sektöründeki kredi verileri açısından ele alınmıştır. Son olarak çalışma tarım sektörü ve katılım bankacılığı ile ilgili yorum ve değerlendirmenin yer aldığı sonuç kısmı ile tamamlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK VE KATILIM BANKACILIĞI

İnsan, sahip olduğu yapı dolayısıyla çeşitli ihtiyaçlara sahip bir varlıktır. Bu ihtiyaçlardan en temelleri barınma, beslenme, güvenlik, eğitim ve sağlıktır. Bu ihtiyaçlardan herhangi birinin veya birden fazlasının karşılanmaması, insanı oldukça zor duruma sokabilmektedir. Uluslararası bağlamda güçlü bir konumda bulunan devletler, geri kalan devletleri siyasi, askeri ve finansal olarak tehdit edebilmektedir. Bu durum da kişilerin temel ihtiyaçlarının giderilememesine yol açabilir. İşte tam da bu noktada İslam devletleri, kendilerine ait yeni bir ekonomik düzen geliştirme ihtiyacı duymuşlardır. Bu bağlamda da günümüzde dünya genelinde yaygın olarak kullanılan katılım bankacılığı (İslami finans sistemi) geliştirilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde bankacılık ve katılım bankacılığı sisteminden bahsedilmiştir.

1.1. Bankacılık Kavramı

Bankalar, güncel dünyamızda ve geçmiş hayatta ekonomi döngü ve ticari faaliyetler sürecinde önemli bir noktada yer alan kurumlardır. Bankalar, genel olarak ekonomik tüm süreçleri işlevsel olarak icra etmekle beraber, ekonomi sisteminin ve insan ihtiyaçlarına cevap veren ödeme işlemlerini de yapan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bankalar, mevduat toplayıp kredi vermeyi ve bu işlemler üzerinden kar elde etmeyi temel alan bir kurumdur. Diğer taraftan aslında bankalar, mevduat sahiplerinden borç alma ve kredi ihtiyacı olanlara borç verme faaliyetleri arasında bulunmaktadır. Tüm bu süreçleri yürüten banka birey, kamu ve özel tüzel kurumların ihtiyaçlarına cevap vermek üzere çalışan işleyen bir ekonomik birimdir.

En basit şekilde banka şu şekilde tanımlanabilir: Bankalar faizle para alıp veren, kredi veren, döviz, çek ve senet işlemleri yapan, gayrimenkul ve diğer ekonomik faaliyetler yapan bir kurumdur (Gümüş, 2014: 338). Bugün, bankalar mevduat ve krediler dışında farklı ve çeşitli işlemler de yapmaktadır. Bunlar kısaca (Yetiz, 2016: 32);

- Bir ülkede tüm kredi ve para politikalarının işletilmesine katkı sağlar,
- Tüm finansal işlemlerde aracı rolünü üstlenir,
- Menkul kıymet alım satımını gerçekleştirir,
- Kiralık kasaların kiralanması ile kişi veya kurumların özel ve değerli varlıklarının korumasına aracılık eder,

- Kart kullanımları sayesinde ödeme sistemleri aracılığıyla tüm ödeme işlemlerinde aracılık eder,
- Yerli ve yabancı ticari işlemlerde aracı olarak çalışmaktadır.

1.2. Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi

MÖ 2000 tarihinde Babil'deki bir tapınakta koruma ve tasarruf pratiğinin geliştiği tahmin edilmektedir. Devlet yönetimi, ekonomi politikası ve askeri strateji üzerine MÖ 3.yy.'da kaleme alınan *Arthashastra* adlı Hintçe eserde, güçlü tüccar loncalarının yanı sıra hem mevduat ve avans kredileri alan hem de *hundis* (Transfer mektupları) veren bankacılardan söz edilmektedir (Aydın, 2006:16).

Jainizmin kutsal metinlerinde, 1197 ve 1247 yıllarında Abu Dağı'ndaki ünlü Dilbarda Tapınaklarını inşa eden iki bankacının isimlerinden bahsedildiği bilinmektedir (İpek, 2011: 3).

Başka bir örnekte ise, yaklaşık MÖ 2000 yıllarında faize ilişkin (Riba) birtakım düzenlemeler olduğuna rastlanmaktadır. Bu düzenlemelerden biri şöyledir: “Borç verenin verdiği para, beş şekel aldığında bir şekel gümüşe eşit olmalıdır” (Bulut, 2015:6).

1609 yılında Hollanda'da kurulan *Amsterdasche Wisselbank* (Amsterdam Mübadele Bankası), Avrupa'daki ilk modern bankacılık faaliyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Hollanda da olduğu gibi diğer Batılı ülkelerde bankacılık, 15. ve 16.yy.'larda sarraf dükkanlarının gelişimi ile ortaya çıkmıştır. 17.yy'dan itibaren ise modern olarak nitelenebilecek bankacılık faaliyetleri başlamıştır (Yetiz, 2016: 110). 18.yy'dan itibaren başlayan Sanayi Devrimi'ni takiben kapitalizmin dünya genelinde yaygınlaşması ile birlikte, sanayi kesimi için gerekli olan fon ihtiyacı büyük oranda bankacılık sektörü tarafından karşılanmıştır (Bulut, 2015:6).

1.2.1. Osmanlı Dönemi'nde Bankacılık

Osmanlı Devleti döneminde kurulan bankaların, büyük oranda yabancı sermayeli olduğu görülmektedir (Aydın, 2006, 16). Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan kaçan Yahudilerin topraklarına yerleşmelerine izin vermiş; gösterdiği bu cömertlik çok kısa bir zaman içinde karşılığını vermiş ve Avrupa'daki Yahudi tüccarların birçoğu sermaye ve yatırımlarını Osmanlı coğrafyasına taşımıştır. Böylece Osmanlı Devleti'nin ticari hayatında baskın bir figür haline gelen Yahudiler, aynı zamanda ilk bankacılık faaliyetlerini de yürütmüşlerdir. 1820'li yıllara kadar Yahudilerde olan üstünlük zamanla Ermenilere ve Rumlara geçmiştir (İpek, 2011: 5-6).

Osmanlı döneminde ilk bankada 1847 yılında Galata'da zengin insanlar tarafından İstanbul Bankası ismiyle kurulmuş ancak faaliyet süresi çok uzun süreli olmamıştır. 1856 yılında kurulmuş olan Osmanlı Bankası Osmanlı dönemi bankacılık sektörünün ilk bankası olarak kabul edilmektedir. Osmanlı'nın Tanzimat Fermanı'ndan sonraki dönemde devletin

giderleri gelirlerini aşmıştır. Bu dönemde devlete kaynak ihtiyacı gerekmiştir. Bu kaynak ihtiyacı bir dönem İstanbul’da zengin insanlar tarafından borç alınarak karşılanmıştır. Öncelikle kaimelerin ihracı, sonra da toplanacak veriler karşılık olarak gösterilmiştir. Kırım savaşı akabinde 1856 yılında Paris Barış Antlaşması yapılmış ve Osmanlı’nın borçları artmıştır. Bu süreç Osmanlı Bankasının kurulmasında temel neden olarak gösterilebilir. Osmanlı Banka’sının kuruluş amacı, Osmanlı hükümeti ile yabancı kaynak arasında aracılık faaliyetleri için İngiliz sermayesi ile kurulmuştur (Yetiz, 2016: 110).

Memleket Sandıkları 1863 yılında, koşulları uygun çiftçilere veya üreticilere tarımsal finansman sağlamak üzere kurulmuştur. Memleket sandıklarının finansmanı öncelikle yardımlaşma usulüne göre finansman sağlamış, daha sonra üretici veya çiftçinin mal varlığına göre buğday verme şeklinde desteklenmiştir. Sonraki yıllarda sermaye toplanmasında güçlük ve çeşitli yolsuzluklar gibi yaşanan zorluklardan dolayı bu kurum yeniden düzenlenmiştir. Menafi Sandıklarının sermayesi, aşar vergisine menafi hissesi adı verilen bir artış yapılarak oluşturulmuştur. Bir süre sonra bu sandık fonunda biriktirilen kaynakların kullanımı şüpheye düşmüştür. Bunun şüphelerin üzerine ilk devlet bankası sıfatıyla Ziraat Bankası 1888 yılında kurulmuştur. Ziraat Bankası ile tarımsal kredilendirmeyi devlet denetimine almak amaçlanmıştır. Menafi Sandıkları’nın aktif ve pasifiyle şeklinde nitelendirilebilir bir süreç ile Ziraat Bankasına devredilerek Ziraat Bankası’nın sermayesi oluşturulmuştur (Yetiz, 2016: 110).

1.2.2. Cumhuriyet Dönemi’nde Bankacılık

1888’de kurulan Ziraat Bankası’nın yapısında 19 Mart 1924 tarihinde çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu sayede sadece zirai kredi veren bir işletme değil, aynı zamanda her türlü bankacılık faaliyetlerini yürütebilecek bir anonim şirkete dönüştürülmüştür. Böylece banka, esas amacı çiftçilere kredi vermek olmakla beraber, tüm bankacılık işlemlerini yapabilecek duruma gelmiştir (Şahinkaya, 1999: 33).

1924’te ulusal kuruluşların kredi ihtiyaçlarını temin etmek, ülkede tasarrufun ve mevduatın gelişimine katkı sağlamak ve ulusal bankacılığı geliştirmek için, ilk ulusal ticaret bankamız olan Türkiye İş Bankası da kurulmuştur (Coşkun vd., 2012: 5). 1925’de Devletin sanayi ve üretiminin geliştirilmesinde ve doğrudan doğruya görev almasına olana veren ilk kuruluş olan Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Bu banka, kalkınma bankası özelliği taşıyan ilk yerli bankadır. 1926’da milli bankacılığın geliştiği dönemlerde, inşaat sektörüne kredi sağlamak için Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur (Parasız, 2014:20).

1930'da hazine işlemlerini yapmak Osmanlı Bankası ve azınlıktaki para ve sermaye piyasalarının ulusal ekonomik çıkarlara ters düşen uygulamalarına son vermek için Merkez Bankası kurulmuştur (TCMB, 2008:3). 1933'de devletin sanayi, madencilik, elektrifikasyon ve tekstil sanayi alanlarındaki teşebbüslerini kurmak, işletmek ve finanse etmek amacıyla Sümerbank kurulmuştur. 1935'de yeraltı kaynaklarının üretilmesi, inşası, pazarlanması ve ekonomik altyapının oluşturulması amacıyla Etibank kurulmuştur. 1937'de deniz yolları işlemlerini yönetmek, yenilerini kurmak ve finanse etmek amacıyla Denizbank kurulmuştur. 1938'de esnaf ve küçük sanatkârlara ihtiyaç duyacakları kredilerin temin edilmesi amacıyla Halk Bankası faaliyete geçmiştir (Erol, 2006:37).

1980'de vadeli tasarruf mevduatı ile kredi faiz oranları serbest bırakılmıştır. 1981'de Sermaye Piyasası Kurumu (SPK) kurulmuştur. 1983'de tasarruf sahiplerinin haklarını yolsuzluk ve usulsüzlüklerden korumak amacıyla Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuştur (Günel, 2001:17).

1980 yıllarında başında bankacılık sektöründe yabancı sermaye faaliyet alanları biraz daha genişletilmiş ve 1985 yılında üç adet faizsiz finans kurumları hizmete başlamıştır. Bunlar; Kuveyt Türk Evkaf ve Finans Kurumu, Faisal Finans ve Albaraka Türk'tür.

2001 yılında bankacılık ödeme sisteminde yaşanan kriz sonucu dalgalı kur rejimine geçilmiştir. BDDK tarafından "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" açıklanmıştır. 2002 yılında TRLIBOR uygulaması hayata geçirilmiştir (Özbek, 2003:34).

1.3. Bankacılık Sektörünün Önemi, Ekonomideki Yeri ve Katkıları

Bankacılık sektörü, ekonomik sektörler açısından önemli ve hassas bir konumda olduğu kabul edilmektedir. Bankalar, ulusal kalkınma ve ilerlemede hatta büyümeleri etkilemekte ve yeterli katkı ve tasarrufu sağlamaktadır. Bankalar topladıkları fonları çeşitli yatırım alanlarında dağıtıp en verimli şekilde bu fonlardan kazanç elde etmek üzere çalışırlar. Bu yatırımların olumlu etkisi nedeniyle bankalar ekonomik ve finansal sistemlerde hayati bir yere sahiptir. Bankacılık sektörü ülkemizde finansal sistem içerisinde de önemli bir yere sahiptir.

Bu sektör, bireylerin ve kurum veya kuruluşların kısa vadeli kredi ihtiyaçlarına cevap verir ve şirketlere mevduat ve kredi sağlar. Ayrıca bankacılık sektörü ülkelerin ekonomik kalkınmasına ve gelişimine katkıda bulunup para politikasının etkinliğini arttırmaktadır. Güçlü ve gelişmiş bir bankacılık sistemi dünya üzerindeki herhangi bir ülkede etkili bir para politikası izleyebilmek adına önemlidir ve gereklidir. Bankacılık sektörünün para politikasında kullandığı bütün araçlar ve yöntemler sadece ticari bankacılık sisteminin gelişimine ayak uydurursa etkili olabilir (Takan, 2002: 44-45).

Ülkemizde finansal piyasalarda en yüksek payın Türk bankacılık sektörüne ait olduğu ve finansal aracılık fonksiyonun yüksek düzeyde bankacılık sektörü tarafından yerine getirildiği dikkate alındığında, bankacılık sektörünün ülke ekonomisi üzerine etkisi büyük ve yadsınamaz bir gerçektir. Finansal aracılık faaliyetleri bankaların ekonomiye etkilerinde en başta geldiği söylenebilir. Bankacılık tarihinin başlangıcından itibaren bu fonksiyon en temel düzeydeki görevidir. Bu fonksiyon ile birlikte fon fazlası olanlar ile fon ihtiyacı olanları bir araya getirerek mevduat toplama ve kredi verme ekseninde bankalar aracılık faaliyetlerini sürdürmektedirler (İşcan, 2003: 1; Işık, 2017:54; Kale, 2017: 201-219).

Bankaların finansal aracılık açısından en önemli fonksiyonu kredilendirmedir. Bankalar, mevduat sahiplerine kredi kullandırmak sureti ile aktarmakta, karşılığında ise kredi kullananlardan topladıkları getiriyi (faiz, kâr payı) mevduat sahiplerine dağıtmaktadırlar. Böylece bankacılık sektörü, fon ihtiyacı olan ve fon fazlası olan tarafların bir araya getirildiği bir platform olmaktadır. Ekonomi içerisindeki aktörler bankalar üzerinden kredi kullanarak, faaliyet alanlarının sürekliliğini ve verimliliklerini sağlamaktadır (Göçer vd., 2015: 67).

Bankacılık sektörünün ekonomi çerçevesinde değerlendirildiğinde bir diğer önemli rol rekabettir. Bir taraftan bankacılık sektörüne giriş ve sektörden çıkış yapan oyuncular (bankalar) sektördeki rekabet düzeyini ve buna bağlı olarak toplanan fonların (mevduatların) daha etkin kullanılmasını ve daha uygun fiyatlarla fon ihtiyacı olanlara sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bankacılık sektörü de kendi içlerinde rekabeti işleterek sektörün daha iyi bir konuma geldiği söylenebilir. Diğer yandan bankaların fon kullandığı şirketler veya sektörler açısından, faaliyet gösterdikleri sektörlerde rekabetin ilerlemesine, etkin ve verimlilik yükselişine, mal ve hizmet kalite artışına ve maliyetlerinde ve fiyatlarında iyileşme imkânları sunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bankacılık sektörü üretim ve hizmet sektörlerinin de daha rekabetçi hale gelerek hem bu sektörlerin hem de ekonominin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Kartal, 2018: 21).

BDDK tarafından açıklanan 2020 yılı verilerine göre; Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü 6,1 milyar TL, Net Dönem Karı 60 milyar TL ve 3.577 milyar TL toplam kredi tutarı görülmektedir. Bu kredi tutarının seçilmiş sektörel dağılımına bakıldığında; %7,67 İnşaat Sektörü, %6,80 Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Üretim Dağıtım Sanayi Sektörü, %6,66 Toptan Ticaret ve Komisyonculuk, %3,76 Perakende Ticaret ve Kişisel Ürünler, %3,48 Araştırma Danışmanlık Reklam ve Diğer Faaliyetler, %3,46 Tarım Sektörü, %3,40 Tekstil ve Tekstil Ürünleri Sanayi, %3,34 Metal Ana Sanayi ve İşlenmiş Maden Üretim Sanayi Sektörü, %3,10 Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayi Sektörü ve son olarak %2,81 ile Oteller yer aldığı görülmektedir. (https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_47.pdf)

1.4. Bankacılığın Amaçları ve Fonksiyonları

Bankacılık sektörünün nihai hedeflerinden ilk ve önemli amaçlarının başında kârlılık gelmektedir. 21. yy. 'da ülke ekonomilerinin büyümesinde bankacılık sektörü ve bu sektörün karlılığı önemli bir noktadır. Bu kârları elde etmek için bankalar harcamalarını azaltır ve farklı kaynaklardan gelen fonlardan da yararlanır. Banka karlılıkları bankaların yönetim başarılarını bir açıdan gösterdiği söylenebilir. İkinci hedef, belirli bir bedel için toplanan mevduatların belirli bir kısmını talep eden müşterilere ödünç (kredi olarak) vermek. Bankacılığın üçüncü amacı mevduat sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak ve kişilere olumsuz durumlardan korumak için elinden geleni yapmaktır. Konu hak garantisi, bankacılık sisteminin sürekliliğini, ilerlemesini ve ekonomi içerisindeki faaliyetlerin devamlılığını sağlamaktadır. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, ticari bankalar kâr elde etmeyi, zararlardan kurtulmayı, iflas sorununu ortadan kaldırmayı ve mevduat sahiplerinin güvenliğini kazanmayı amaçlar (Gülhan ve Uzunlar, 2011: 341; Bağcı, 2013: 18).

Bankalar, temelde yatırım amacıyla mevduat sahiplerine ve borç alarak kaynak arayışında olanlara borç vermek suretiyle çeşitli finansal ve bankacılık hizmetleri sunmaktadır.

Bununla birlikte, bu bankacılık hizmetlerin yapısında, yenilenebilir ve farklı işler nedeniyle yaşam ve teknoloji hizmetiyle ilgili gelişmelere devam eden bağılılığı, bankacılık sektörünün yürüttüğü tüm hizmet ve fonksiyonları hesaplamak ve sınırlamak zor olabilir. Bankacılık sektörü müşterilerine kart hizmetleri olarak; kredi kartı veya bankamatik kartları krediler bakımında ise tüketici kredisi, araç kredisi, konut kredisi gibi hizmetleri müşterilere vermektedir. Ayrıca bankalar diğer hizmetler olarak; telefon ve internet bankacılığı, sigorta, para transfer hizmetleri, çek defteri, hediye çeki, yatırım danışmanlığı, katılım fonu kabulü gibi hizmetleri de müşterilerine sunmaktadırlar.

Ayrıca bankalar, kişisel hizmetler arasında yer alan kasa kiralama işlemleri de yapmaktadırlar. Bankalar arası piyasada ticari aracılık (alım-satım) işlemleri yapar. Elektrik, internet, doğalgaz, telefon, vb. tüm faturaların online veya offline tahsilatı, maaş ödemesi, garanti ve teminat mektubu gibi gayri nakdi işlemlerin yapılması, kredi işlemlerinin çek ve mektuplarının hazırlanması, ithalat ve ihracat işlemlerinde aracı olarak hareket etmesi gibi hizmetler sunmaktadır (Bülbül, 2017: 18).

1.5. Banka Türleri ve Türkiye'deki Mevcut Durum

Bankacılık sektöründe yer alan bankaların milli ekonomi ile toplumsal yaşantı adına ifade ettikleri önemi anlayabilmek için; bunların gerçekleştirmiş oldukları ödeme aracılığı ile kredi dağıtma fonksiyonlarını dikkate almak gerekmektedir (Karataş, 2015: 8). Dolayısıyla

bankacılık sektöründe faaliyetleri ve sahip oldukları özellikleri açısından farklı türlerde ve çok sayıda banka bulunmaktadır. Bu bankalar, kapsamaları ya da faaliyet alanlarına göre sınıflandırılmaktadırlar.

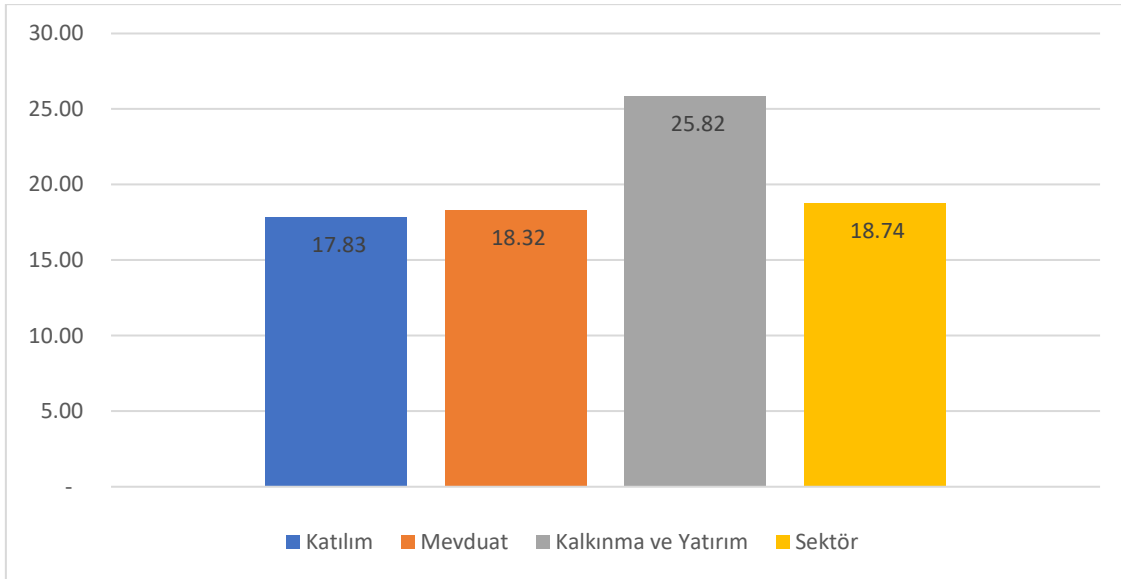
Tablo 1.1 Bankacılık Sektörü Bilgileri

	ATM Sayısı	Banka Sayısı	On-line Sistemine Dahil Şube Sayısı	Yurt Dışı Personel Sayısı	Yurt Dışı Şube Sayısı	Yurt İçi Personel Sayısı	Yurt İçi Şube Sayısı
Kalkınma ve Yatırım	-	14	3	-	-	5.131	61
Katılım	2.293	6	1.201	37	4	16.812	1.250
Mevduat	47.001	32	9.777	744	71	180.500	9.802
Sektör	49.294	52	10.981	781	75	202.443	11.113

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik>, (Erişim tarihi: 2021)

Tablo 1.1 incelediğinde 2020 yılında Kalkınma ve Yatırım banka sayısı 14, yurtiçi şube sayısı 61 ve personel sayısı 5131 olarak görülmektedir. Katılım Bankacılık sektöründe 6 banka, toplam şube sayısı 1254 ve personel sayısı 16.849 olarak görülmektedir. Mevduat bankalarının sayısı 32, personel sayısı 181.244 adet ve 9.873 adet toplam şube sayıları görülmektedir. Sektörün tamamına bakıldığı zaman 52 banka bulunmakta ve 203.224 adet sektörde çalışan bulunmaktadır.

Diğer taraftan, bankaların ekonomik büyümedeki etkin rolü ve büyümede kredilerin önemli olması, risk düzeyinin yüksek olması ve sermaye maliyetinin düzeyi, bankaların sermaye yeterlilik oranlarının yüksek olması gerektirmektedir. Banka türlerine göre sermaye yeterlilik oranları Grafik 1.1’de verilmektedir.

Grafik 1.1 Faaliyet Alanlarına Göre Bankaların Sermaye Yeterlilik Oranları (%)

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/>, (Erişim tarihi: 2021)

Grafik 1.1 incelendiğinde, Kalkınma ve Yatırım Bankalarının sermaye yeterlilik oranının %25,82 ile en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Hatta sektör ortalaması olan %18,74'ün üzerinde olan tek banka grubudur. Kalkınma ve Yatırım Bankalarını Mevduat ve Katılım bankaları takip etmekle birlikte sektör ortalamasının altında kaldıkları görülmektedir. Ancak Basel II'nin sermaye yeterlilik oranı için getirdiği sınır %8 ve ülkemizde BDDK'nın getirdiği sınır da %12'dir. Bu oranlar dikkate alınarak incelendiğinde ülkemizde bankaların sermaye yeterlilik oranlarının yeterli olduğu söylenebilir.

1.5.1. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar

Faaliyet alanlarına göre banka türleri sıralaması verilen hizmetin ekonomik açıdan özelliğine göre gerçekleştirilen bir sınıflandırma olmakla birlikte; Merkez Bankacılığı, Yatırım ve Kalkınma Bankaları, Ticaret Bankacılığı ve Kalkınma Bankaları olmak üzere 4 ayrı gruba ayrılmaktadır.

1.5.1.1. Merkez (Emisyon) Bankacılığı

Merkez bankaları doğrudan kredi sunamaması ve halktan mevduat kabul edememesinin yanı sıra; sistemde yer alan diğer bankaların ve devletin ihtiyaçlarının giderilmesi görevini de üstlenmektedirler. Ayrıca; para ve kredi hacminin düzenlenmesi, sistemdeki bankaların nakit ve mevduatlarının korunması, ülkede bulunan döviz ve altın rezervlerinin gözetilmesi, devletin hazine işlemlerinin yürütülmesi ve reeskont aracılığıyla bankalara kredi sunulması da bu bankaların başlıca görevleridir. (Yıldız, 2018: 12-13).

Ekonomideki likidite sıkıntısını çözerken aynı zamanda reeskont oranları, mevduat karşılıkları ile açık piyasa işlemlerinden yardım alan merkez bankaları, bu yolla paranın sunumuna etki etmektedir. Bu sebepten de merkez bankası para pazarında asıl faaliyetini göstermektedir. Dolaşımda bulunan banknotlar, birikmiş karlar ve ortaklık sermayesi ile mevduat karşılıkları merkez bankasının fon kaynaklarını oluşturmaktayken devlet tahvil ve bonolarının yanı sıra; döviz, altın, avans ve reeskont işlemleri de merkez bankasının fon kullanımlarını oluşturan araçlardır (Karataş, 2015: 9).

1.5.1.2. Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Yatırım bankaları; özel şirketler ve kamu kurumlarının uzun vadeli finansman gereksinimlerini karşılayabilmek adına tahvil ve hisse senedi ihraç eden ve mevduat yetkisi bulunmayan bankalar şeklinde tanımlanabilirler (Yeşilyurt, 2017: 30). Başka bir tanıma göre de bu bankalar; yatırım olanaklarını projelendirilmek ve yeni yatırım alanlarını araştırmak; yatırım imkânı sağlayan projeler oluşturmak, menkul kıymet borsalarını geliştirmek ve yatırımcı kişilere mali ve teknik alanlarda destek olmak adına kurulmuş bankalardır (Özaydın, 2015: 40).

1.5.1.3. Ticaret Bankaları

Ticaret ya da diğer bir adıyla mevduat bankaları genel olarak toplamış oldukları vadeli ve vadesiz mevduatların, kredi ve iştirakler aracılığıyla aktarımını sağlamaktadırlar. Bu banka türü; finansal araç alım ve satımında, kambiyo ve türevsel işlemlerde, sigortacılık faaliyetlerinde, menkul kıymet aracılığı ve yatırım danışmanlığı gibi işlemlerde kanun ve mevzuatlara uygun olacak şekilde etkili olmaktadır (Arıçelik, 2010: 56). Ayrıca ticari bankalar; Türkiye'deki bankacılık sektörüne uluslararası koşulların gelmesini sağlayan, dünyadaki benzerlerinden farklı olarak ekonomiye canlılık kazandıran ve ekonominin güçlü olması için çabalayan kurumlar şeklinde de nitelendirilmektedirler (Yıldız, 2018: 15).

1.5.1.4. Katılım Bankacılığı

Finansal piyasalarda çalışarak ekonominin düzenlenmesi ve bankacılık hizmetlerinin verilmesi gibi görevleri olan katılım bankalarının temel ilkesi ise “Faizsizlik Prensibi” şeklindedir. Bu prensibin temelinde; fon toplanırken sabit bir gelir için söz verilmemesi ve fon kullanılırken de nakit kredi verilmeyerek ürünün peşin alınarak vadeli şekilde satışa sunulması, bulunmaktadır (Yıldız, 2018: 14).

Katılım bankacılığı konuları ilerleyen bölümde daha detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

1.5.2. Sahiplik Yapılarına Göre Bankalar

Sahiplik yapılarına göre bankalar; Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankalardan yabancı sermayeli, özel sermayeli ve kamu sermayeli bankalar olmak üzere üç farklı türe ayrılmaktadır.

1.5.2.1. Özel Sermayeli Bankalar

Özel Sermayeli Bankalar tanım olarak; devlet yerine özel teşebbüslere ait olan bankalardır. Böylece, yerli ya da yabancı şeklinde ayırım yapılmaksızın sermayeleri ve tüzel kişilikleri sivil şahıslar adına olan, ayrıca oluşturdıkları kendilerine has yönetim yapıları ile yönetilen bankalar olarak da tanımlanmaktadır (Koçak, 2018: 17). Bu banka türü için; üretim ve ticaret alanlarında toptan ve perakende işlemleri içeren, banka faaliyetleri içerisinde bulunan, sermayesi yurt içindeki ortaklar tarafından tedarik edilen, mevduat toplayan bankalar da denilmektedir.

Bu bankalar, kalkınma bankaları ve merkez bankalarının gerçekleştirdikleri bankacılık işlemlerinin haricindeki bütün fonksiyonları yapabilmektedirler. Ayrıca bu bankaların esas faaliyetlerinin haricinde mevzuata uygun olacak şekilde; finansal araç alımı ve satımı, türevsel işlemler, kambiyo işlemleri ve menkul kıymet aracılığıyla bulunmak, yatırım danışmanlığı yapmak ve sigortacılık faaliyetlerini gerçekleştirmek gibi görevleri de bulunmaktadır (Gökçe ve Küçük Kaplan, 2018: 155).

1.5.2.2. Kamu Sermayeli Bankalar

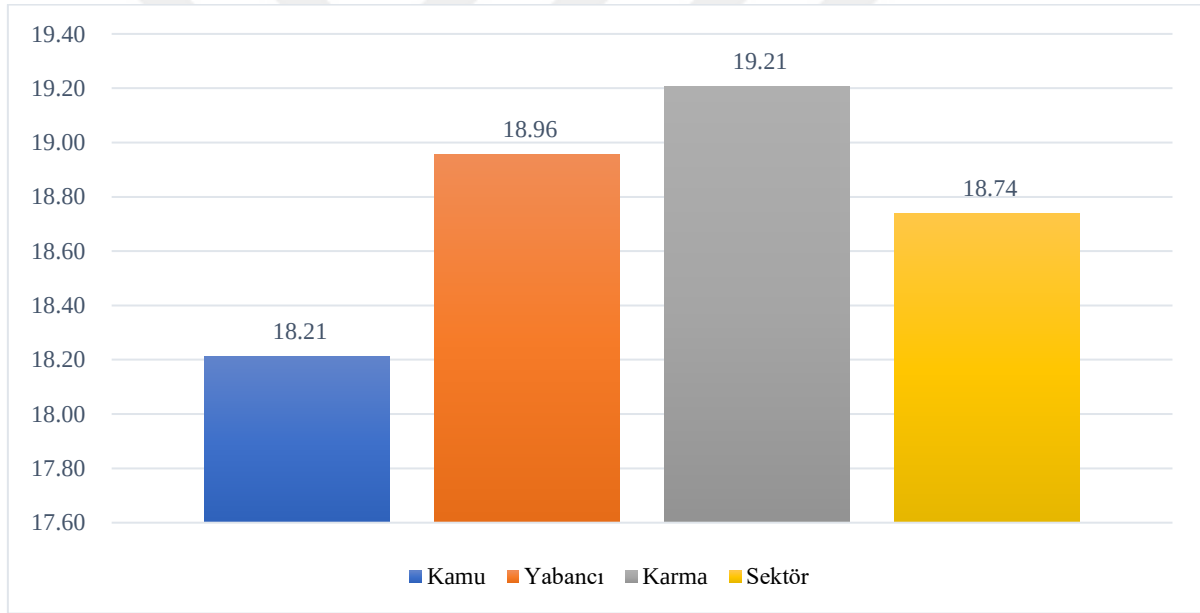
Ülkemizde hemen hemen cumhuriyetin ilan edilmesinden itibaren faaliyette olan kamu bankalarının sermaye ve mülkiyetlerinin tamamının devlete ait olmasının yanı sıra; bu bankalardaki çalışanlara düzeylerine göre görev verilmekte ve bu çalışanlar devlet memuru olarak sayılmamaktadırlar. Kamu bankaları karlarını ve zararlarını genel bütçeden dengelemektedirler. Öte yandan, kamu bankalarının; ülke içerisinde ortaya çıkan tüm finansal krizlerin bu bankaların vermiş oldukları batık kredilerin tahsil edilememesi yüzünden ortaya çıktığı da görülmektedir. Bankaları zarara uğratan siyasi kişilerin; banka personelleri ve yöneticilere karşı durarak bu kişilerden bir daha hiçbir şekilde hesap sorulamamasına kadar uzanan bir genişliğe sahip olan risklerinin bulunması ile birlikte, bankaların siyasetçilerin kontrolünden alınmasının yeni ekonomik çağ için daha yararlı faaliyetler oldukları sonucuna varılmıştır (Koçak, 2018: 17).

1.5.2.3. Yabancı Sermayeli Bankalar

Yabancı sermaye yapısına sahip bankalar; sermaye ve sahiplikleri bakımından yurtdışında bulunan kişi ya da kurumlara bağlı olarak hizmet veren bankalardır. Bu bankalar genel olarak; bulundukları ülkelerin sektöründe modernizasyon, rasyonalizasyon, otomasyon çalışmalarıyla birlikte verilen hizmetler açısından önderlik etmesiyle yerli bankaların bu alanda ilerlemelerini desteklemekte ve hatta zorlamaktadırlar.

1.5.2.4. Karma Yapılı Bankalar

Karma bankalar; sermayelerinde kamu kurumları ile gerçek ve tüzel kişilerin paylarının da bulunduğu bankalardır. Tüm sermayesi kamuya ait olan bankaların bazı pay senetlerinin özel kesim tarafından satın alınmasıyla da bu bankaların yapıları karma bir hale getirilmektedir (Gülen, 2015: 22).

Grafik 1.2 Bankaların Sahiplik Yapılarına Göre Sermaye Yeterlilik Oranları (%)

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/>, (Erişim tarihi: 2021)

Ülkemizde sahip yapılarına göre bankaların sermaye yeterlilik oranları, Grafik 1.2'ye göre incelendiğinde en yüksek %19,21 ile Karma (Yerli Özel) bankaların ilk sırada olduğu görülmektedir. Bu bankaları %18,96 ile Yabancı bankalar takip etmektedir. En düşük oran ise Kamu bankalarına aittir.

1.6. Katılım Bankacılığı Kavramı

Müslümanlıkta faiz, açıkça yasak olarak değerlendirilmektedir. Bu durum da İslam devletlerinde, diğer devletlerden farklı sistemler kullanan katılım bankalarının oluşmasına yol

açmıştır. Tarihte bu bankaların açıldığı ilk dönemlerde bankaların temel işleyişleri “haram-helal”, “zekât”, “garer-maysir” gibi çeşitli İslami kavramlar esas alınarak belirlenmiştir. Bu durum da katılım bankalarının “İslami Banka” adıyla da anılmasına yol açmıştır (Bafra, 2015: 72-73).

Dünya genelinde çeşitli isimlerle anılsa da yaygın olarak “İslami banka” olarak adlandırılan bu bankalar, ülkemizde 2005 yılında yürürlüğe giren 5411 numaralı kanun ile “katılım bankası” olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Katılım bankalarının kurulmasının temelinde yatan asıl hedef ise, sermayelerini yalnızca İslami usullere uygun olarak değerlendirmek isteyen kişi/kurumların ekonomiye katılmasını sağlamak olmuştur.

Katılım bankalarının “katılım bankası” adıyla anılmasının en temel nedeni; bankaların işleyişinin faizsiz ve kâr-zarar ortaklığına dayalı oluşudur (Albaraka, 2017: 6).

Katılım bankalarında “faizsiz bankacılık” modeli uygulandığından ve sistemin işleyişi tamamen kâr-zarar ortaklığına dayandığından, müşterilerin yatırımları sonucunda kazanacakları getiri oranını önceden bilmesi mümkün değildir. Yani katılım bankalarını fon arzını ve fon talebini, nakit kredi vermeden buluşturan bankalar olarak tanımlamak mümkündür (Eroğlu, 2004: 88). Bu bankacılık sisteminde fon sunanlar, anlaşılan vade süresi sona erdiğinde yatırım yaptıkları şirketin kar ya da zararına ortak olurlar (TKBB, 2011: 2).

1.7. Katılım Bankacılığın Dünya’da ve Ülkemizdeki Gelişim Süreci

İslami bankacılık veya faiz finansal hizmetler ve ürünler sunan banka kavramı altında hizmet veren finansal kurumlar olan Katılım bankacılığının bu başlık altında dünyada ve ülkemizdeki gelişim süreci incelenecektir. Öncelikle dünya üzerinde banka kavramının faiz kavramı ile birbirine geçmesi ve İslam ülkelerinde finans sisteminde faiz dışı ürün ve hizmetlerin olması gerektiği görüşü ile başlamıştır. İlk olarak İslam ülkelerinde başlamış ve 20. yy. ’ın son çeyrek zaman diliminde ülkemizde yabancı ortaklıkların girişimi ile faaliyetlerine özel finans kurumları olarak başlamıştır.

1.7.1. Katılım Bankacılığının Dünya’da Gelişim Süreci

Faizsiz borçlanmanın geçmiş tarihi incelendiğinde; insanlık tarihinin doğuşuna kadar gitmekte olduğu görülmüştür. Ödünç sistemi başlangıç da aynı olarak yapılırken daha sonralarda nakdi olarak yapılmaya başlanılmıştır. Birçok bankanın tarihsel gelişimlerine bakıldığında ise, kurulduklarında faizsiz bir prensip ile çalışmış oldukları görülmektedir (Tabakoğlu, 2006: 249).

“Dünyada bilinen ilk faizsiz banka uygulaması milattan önceki döneme kadar gitmekte iken İslami banka uygulamaları ise İslamiyet’in doğuşundan sonra gündeme gelmiştir. Dünyada bilinen ilk faizsiz banka uygulaması M.Ö. 2123-2081 yılları arasında Babil’de hüküm süren Hammurabi’ye kadar uzanmakta olup, hamurabi kanunlarının 100-107’inci bölümü ikraz işlemlerinin nasıl düzenleneceğini göstermektedir” (Tabakoğlu, 2006: 249)

Faizsiz bankacılığın temeli, İslamiyet de ve diğer dinlerde faizin haram kabul edilmesi nedeniyle, faizden kaçınılma çok eski tarihlere kadar gidiyor olmasına rağmen İslam ekonomisinin doğuşu 1945 yılında başladığı kabul edilebilir (Zaim, 2010: 83).

“1945’ten sonra bu tabirin ortaya çıkışının sebebi Hindistan alt kıtasındaki bağımsızlık hareketleridir. Hindistan’ın bağımsızlığını kazanması ve o sırada Müslüman Hint aydınların yeni bir sistem oluştururken İslam’dan nasıl faydalanacaklarını düşünmeleri sonucu yapılan çalışmalarla İslam ekonomisi tabiri ortaya çıkmıştır. İslam ekonomisine ilişkin yaşanan olumlu gelişmeler neticesinde ilk faizsiz banka, 1963 yılında Mısır’da kurulmuş ve 1966 yılına kadar faaliyet göstermiştir. 1975 yılına gelindiğinde ise İslam ülkelerindeki verimli yatırımları teşvik etmek, iktisadi ve sosyal alanlarda teknik yardım ve üye ülkeler arasındaki dış ticareti teşvik etmek amaçlarıyla İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur” (Zaim, 2010: 83).

Temelde bankaların arasında iletişim ve bilgi geçişi yapmak, İslami bankalara danışmanlık vermek, İslami bankaların kalkınmasına destek olmak ve oluşan veya oluşabilecek sorunlarında giderilmesinde yardımcı olmak amacı ile 1977’de “Uluslararası İslam Bankalar Birliği” ve “İslami Bankacılık ve Ekonomi Kurumu” hayata geçirilmiştir (Zaim, 2010: 83).

Günümüzde İslami finans ekonomisi ve bu ekonomi içerisinde sunulan finansal hizmet ve ürünler tüm dünya genelinde Amerika’dan Asya-Pasifik ülkerine, Orta doğu ülkelerinden Avrupa ülkelerine kadar birçok ülkede finans sistemi içerisinde yer almaktadır.

1.7.2. Katılım Bankacılığının Ülkemizdeki Gelişim Süreci

Dünyada 20.yy’ın ikinci yarısında başlayan İslam ekonomisi ve bu ekonomik faaliyet üzerine kurulan finans kuruluşları akabinde ülkemizde de bazı kurumlar kurulmuştur.

1975 yılında Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) kurulmuştur. Bu kuruluşun amacı ülke vatandaşlarının yurt içi ve yurt dışında ki birikimlerini karlılık düşüncesi ile havuzda toplamak ve sanayi sektörüne sermaye oluşturmaktır. Ancak bu amaç 1978 yılında faizli çalışma Stratejisine dönmüştür. DESİYAB’ın kurulma amacı, ÖFK’lar için bir örnek olmuştur (Pekcan, 2006: 21).

1980’li yıllarda özel finans kurumlarının bugünkü adıyla katılım bankalarının kuruluş gayesi esasen, kapalı devre ekonomi sisteminden dışa açık ekonomik sisteme dönüştürmeyi hedeflemiştir (Özcan ve Hazıroğlu, 2000: 9).

Ülkemizde ilk olarak İslami finans sistemi özel finans kurumu ismi altında 1983 yılında faaliyetine başlamıştır. Ülkemizde yaşanan 2001 yılındaki bankacılık krizi ardından bankacılık sektöründe bazı düzenlemeler yapılmış ve Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu kurulmuştur. Bu süreç sonrasında 2005 yılında özel finans kuruluşları bankacılık yasasına tabi olmuş ve bu kurumlar katılım bankası ismini alarak günümüzde de faaliyetlerine devam etmektedir.

1.8. Katılım Bankalarının Ortaya Çıkış Nedenleri

Katılım bankacılığı temeli İslam dini kuralları denilebilir. Kutsal kitap Kur'an ve Sünnetler birçok alanda olduğu gibi ekonomik alanda da insanların ekonomik ve sosyal hayatını düzenleyici kurallar koymuştur. İslamiyet'te yasaklanmış olan faiz, İslam ülke vatandaşları için alternatif bir bankacılık sistemi arayışını devam eden ekonomik hayatları için zorunluluk oluşturduğu açıktır. Bu faizsiz bankacılık sistemini veya katılım bankacılığını ortaya çıkaran nedenler dini, ekonomik ve sosyal nedenler olmak üzere üç noktada ele alınmaktadır (Baykara, 2012: 17).

1.8.1. Dini Nedenler

İslamiyet'te faiz yasağı nedeniyle faiz bankacılığın ortaya çıkışının en önemli sebepleri arasında gösterilebilir. Ekonomik alanda önemli faaliyetler gerçekleştiren Müslümanların birikimlerinin ekonomiye kazandırılması ve kaynağa ihtiyaç duyan firmalara aktarılması gerekmektedir. Faiz yasağı ile birlikte ekonomik düşünceyle ortaya çıkan İslami bankacılık İslam ülkelerinin yanında diğer dinlere mensup ülkelerde de benimsenmiştir (Baykara, 2012: 18).

Birçok İslam ülkelerinde faiz sistemine bir alternatif olarak gündeme gelmiş olmasına rağmen temelde İslam dininde faiz 'in (riba) yasak olması kaynaklıdır. Buradan yola çıkarak öncelikle bu faizsiz bankacılığın temeli İslam ülkelerinde atılmıştır. Daha sonra diğer ekonomik etkenlerle birlikte tüm ülkelerde ve finansal piyasalarda uygulanabilir bir piyasa haline gelmiştir.

1.8.2. Ekonomik Nedenler

20. yy.'ın son çeyreğinde dünyada yaşanan petrol krizi ile beraber, OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries) ülkeleri petrol fiyatlarını yukarı çekmişlerdir. Bu ülkelerin dış ticaret fazlaları, tasarrufları yıllar itibari ile batı ülkelerine gitmiştir. Bu tutarlar İslam ülkelerinde kalmadığı için kalkın ve ilerlemelerine katkı sağlamadığını söyleyebiliriz. Bu ülkelerde o dönemde gelir adaletsizlikleri ve gelir dağılımında bozulmalar meydana gelmiştir.

Bu durumların ekonomi üzerinde de olumsuz etkileri olmuştur. İslam ülkelerinde bu tür durumlardan dolayı finansal anlamda yeni arayış ve süreçler geliştirilmiştir. Ayrıca, diğer tarafta petrol zengini olmakla beraber, doğal kaynakları ve insan gücü olan; fakat yeterli sermayeyi bulamadıkları için bu kaynakları değerlendiremeyen geri kalmış ve gelişmekte olan İslam ülkeleri de bulunmaktadır. İslam ülkelerinde fon fazlası olan ve fon açığı yaşanan ülkeler arasında bu iş birliğinin yapılacak olması ve olumlu sonuçlar doğurması faizsiz bankaların kurulmasından bir neden olarak söylenebilir (Güçtekin, 1997: 3-4).

Sermaye fazları olan Körfez İslam ülkelerinin kaynaklarının batılı ülkelere kaymasını önlemek, ticari bankaların uzun vadeli kalkınma projelerini desteklemekte isteksiz olması ve fonların daha çok ortaklık ve üretim esasına göre kullanılarak işletmelerin verimliliğinin kontrol edilebilmesi gibi ekonomi nedenler katılım bankacılığının benimsenmesini hızlandırmıştır (Baykara, 2012: 18).

Ülkemizde ise kaynak ihtiyacının olması ve faiz hassasiyeti yüksek vatandaşlar için bir alternatif oluşturmakta ve bu vatandaşlarda bulunan kaynakların ekonomiye kazandırılmasında da büyük bir öneme sahiptir.

Özel finans kurumlarının kurulmasının nedenlerinde birisi de ülkemizdeki yatırımlara körfez ülke sermayelerini getirmektir. Bu kararda petrol kaynakları ile sermayesi yıllar itibari ile artan körfez Arap ülkelerinin sermayesinden pay alabilme çabasıdır. Petrol zengini ülkeler ile ticari ve siyasi ilişkilerin giderek artması ancak mali yapıdaki uyumsuzluk nedeni ile mali ilişkilerde bir ilerleme kaydedilmemesi, mali yapının bu ülkeler ile uyumlaştırılmasını gerekli kılmıştır. Bu uyumda, faizsiz çalışacak olan Özel Finans Kurumları aracılığıyla sağlanmaya çalışılmıştır (Karapınar, 2003: 13-14).

1.8.3. Sosyal Nedenler

İslami bankacılık ile ekonomi sisteminin içindeki farklılaşan gelir gruplarının arasındaki dengesizliğin giderilmesi, faiz ile oluşabilecek sebepsiz zenginleşme ve emek arz edenlerin aleyhine bir sosyal adaletsizliğinde önüne geçilmesi amaçlanmaktadır (Baykara, 2012: 18).

Farklı sınıflara mensup bireylerden meydana gelen toplumda sosyal barışın sağlanabilmesi için toplumu oluşturan gruplar arasında iyi ilişkilerin kurulması ve bu ilişkilerin sürdürülmesi gerekmektedir. Bu olumlu duruma ulaşılabilmenin ilk şartlarından biri şüphesiz, zengin ile fakirin arasındaki eşitsizliğin kapatılmasıdır. Az gelişmiş ülkelerde daha sıklıkla görülen gelir adaletsizliğini ortadan kaldırmak için yeni yöntemler keşfetmek ve günümüzde de “sosyal devlet” anlayışının temel öncelikleri arasında olmalıdır. İşte bu noktada, “faizsiz bankacılık ya da faizsiz sistem” servet sahiplerinin faiz vasıtasıyla servetlerine servet katması

yolunu kapama yolunda faydalı olacak bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır (Suiçmez, 2002: 20).

Ülkemiz çerçevesinde baktığımız zaman; Türkiye'nin büyük çoğunluğu Müslüman'dır ve bu sebeple birçok vatandaş faizli işlemlerden kaçınmaktadırlar. Bu vatandaşlar tasarruflarını ve birikimlerini faizli kurumlarda değil, ekonomi dışında ve verimsiz bir şekilde değerlendirmektedirler. Bu insanların tasarruflarını verimli bir şekilde değerlendirebilecekleri, faiz esasına göre işlemeyen kurumlara ihtiyaç vardır. Özel Finans Kurumlarının kurulmasına izin verilmesi, bu vatandaşların dini kaygılar duymadan yatırımlarını verimli şekilde değerlendirmelerine imkân tanımıştır. Hem bu kişilerin hem de ülke ekonomisinin bu işten kazançlı çıkması amaçlanmıştır (Karapınar, 2003: 13-14).

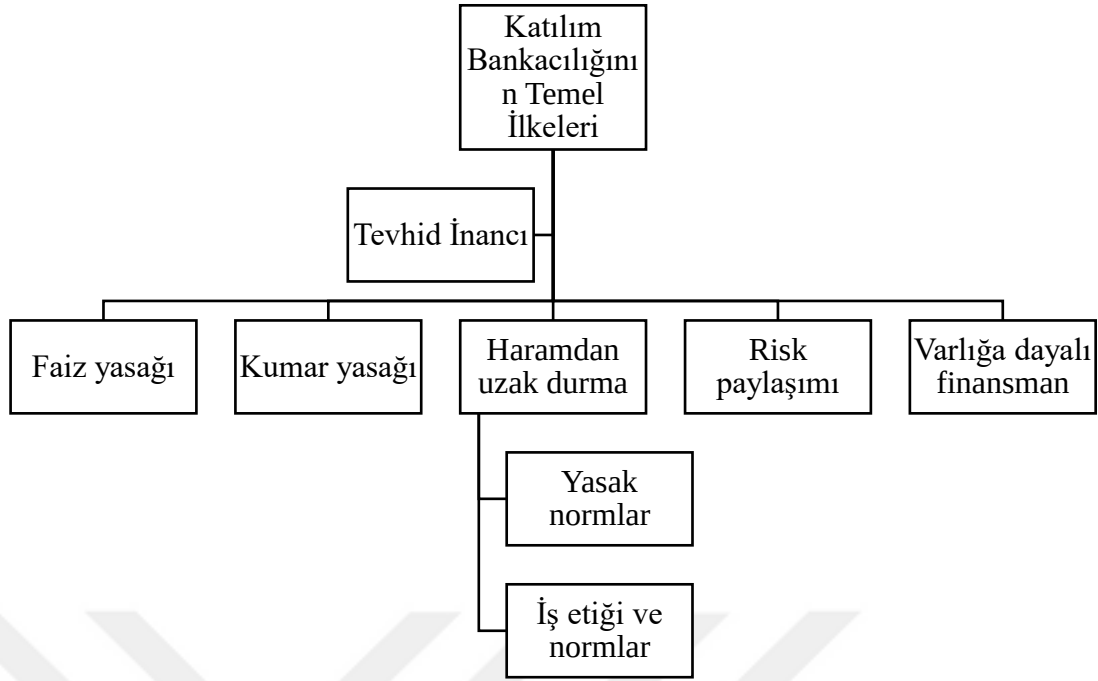
1.9. Katılım Bankalarının Özellikleri

Katılım bankacılığında kar ve zarara katılım esas alınmaktadır. “Faizin İslam dini açısından haram olarak kesin bir şekilde yasaklanması katılım bankacılığının kuruluş amaçlarının da farklı olmasını sağlamıştır” (Törenek ve Yavuz, 2018: 453).

Çağdaş İslam ekonomisinde oldukça önemli bir rolü bulunan katılım bankaları, fon talep etme ve fon arz etme kurallarını, İslami esaslara göre düzenler (Özdemir ve Aslan, 2017: 11).

Katılım bankaları, İslam'da faizin açıkça yasaklanmasından ve İslamiyet'te problem çözülürken sergilenen tutumların genelinde “emeğin değerlendirilmesi” ve “helal kazanç” anlayışının hakim olmasından doğmuştur. Bu nedenle literatürde “insani finans modeli” olarak da tanımlanan katılım bankalarının en önemli özelliği kuruluş felsefesi olan katılım ekonomisidir (Pehlivan, 2016: 298).

Katılım bankaları, sahip oldukları kuruluş felsefeleri gereği “borç-alacak” ilişkisi ile değil de “kâr-zarar ortaklığı (profit-loss sharing)” ilişkisi ile işlemektedir. Dolayısıyla katılım bankalarındaki tüm işlemler “mal ve hizmet hareketlerinin bulunduğu” bir felsefe ile işlemektedir (Eken ve Öztürk, 2019: 47).

Şekil 1.1 Katılım Bankacılığının Özellikleri

Kaynak: Yanpar, 2015: 58.

“İslam dini finans konusunda yasakladığı kavramlara yönelik olarak “haramdan uzak durma” emrini getirmiş ve katılım bankacılığının temelinde riskin paylaşıldığı varlığa dayalı bir finansman modeli geliştirilmiştir” (Yanpar, 2015: 58).

1.9.1. Faizsiz Bankacılık Faaliyeti Yapması

Katılım bankalarının sahip oldukları en temel özellik, gerçekleştirilen bütün işlemlerin faizsiz bir şekilde gerçekleştirilmesidir. İslam dininde faizin haram olmasından kaynaklı olan bu durum bankaların fon arzı ile fon talebini, İslami usullere uygun olarak buluşturmasına yol açmaktadır.

Katılım bankalarının kurulmasındaki temel amaç, bankacılık sistemleri ile İslam dinini uyumlu hale getirmek olmuştur. Bu bankalarda gerçekleştirilen işlemler, İslam dininde belirtilen hükümlere göre gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda katılım bankalarının fon toplama ve kullandırma işlemleri; İslami usullere uygun, yani faizsiz bir şekilde gerçekleştirilmektedir (Kalaycı, 2013: 57).

1.9.2. Aracı Kurum Niteliğine Sahip Olması

Katılım bankaları, fon sahipleri ile fon ihtiyacı olan işletmeleri bir araya getiren aracı birer kurum niteliğindedir. Bu bağlamda bankanın fon kullandırma yöntemleri ve kimlere fon kullandırabileceği gibi unsurlar ise kesin kurallarla önceden belirlenmiştir.

1.9.3. Güven Kurumu Niteliğine Sahip Olması

Katılım bankaları, fon sahipleri ile fon talebinde bulunan işletmeler arasında bir güven kurumu niteliği taşımaktadır. Fon sahiplerinin mevduatlarının değerlendirilmesi sürecinde, fon sahiplerinde bir teminat almak söz konusu değildir. Dolayısıyla katılım bankalarının, sahip oldukları fonları işletmelere dağıtırken titiz bir araştırma sürecinden geçmesi gerekmektedir.

Aynı zamanda katılım bankalarının faizi reddetmesi de bu bankalara duyulan güvenin artmasını kolaylaştırmaktadır. Bu durumun nedeninin faizin toplum tarafından büyük bir sorun olarak algılanıyor oluşudur (Aktepe, 2010: 45).

1.9.4. Banka Niteliğine Sahip Olması

Katılım bankaları, sahip olunan fonların fon ihtiyacı sahiplerine dağıtılması sürecindeki birtakım farklılıklar hariç diğer bankalarla yaklaşık olarak aynı hizmetleri sunabilmektedir. Yani katılım bankalarının fon toplama ve yönetme süreçlerindeki farklılık, diğer bankacılık işlemlerinin gerçekleştirilmesine herhangi bir engel oluşturmamaktadır (Ustaoglu, 2014: 44).

1.10. Katılım Bankacılığının Türk Bankacılık Sektöründeki Yeri

1984 yılında faaliyete başlayan “faizsiz finans kurumları” bir taraftan yetişmiş personelin eksikliği, diğer taraftan sistemin yeteri kadar bilinir olmaması gibi sorunlar nedeniyle tecrübe eksikliğinin görüldüğü bu ortamda “kurumlaşma” çabası ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu sebeple faaliyete başlayan ilk faizsiz finans kurumları bir tecrübe okulu olarak görülmüşlerdir. 2000 yılından önceki özel finans kurumları sınırlı bankacılık işlemleri yapmışlar daha sonraları yetişmiş insan kaynağı ve kamu otoritesinin de destekleri ile yeni ürünlerini finansal sisteme kazandırmışlardır. Böylelikle bir taraftan derinlik ve çeşitlilik artmış, diğer taraftan kurumsallaşma süreci geliştirilmeye çalışılmıştır (Doğan, 2008, s.68).

Tablo 1.2 Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçindeki Durumunun Toplam Aktifler, Toplam Krediler ve Toplam Mevduat Açısından Gösterimi

Yıllar	Katılım Bankacılığı					
	Toplam Aktifler (milyon TL)	Aktif Payı	Mevduat (Katılım Fonu) (milyon TL)	Mevduat Payı	Toplam Krediler (milyon TL)	Kredi Payı
2020	437.146	7,16%	321.405	12,52%	222.349	6,22%
2019	284.459	6,33%	215.456	10,58%	136.202	5,13%
2018	206.931	5,35%	136.613	7,98%	112.475	4,70%
2017	160.136	4,92%	104.993	7,22%	97.615	4,65%
2016	132.874	4,87%	81.273	6,53%	75.896	4,38%
2015	120.183	5,10%	74.176	7,05%	72.038	4,85%
2014	104.319	5,23%	65.230	6,90%	64.065	5,16%
2013	96.075	5,55%	61.313	7,94%	62.029	5,92%
2012	70.279	5,13%	47.921	6,89%	47.961	6,03%
2011	56.148	4,61%	39.220	6,36%	38.538	5,64%
2010	43.339	4,31%	33.089	6,43%	30.823	5,86%
2009	33.628	4,03%	26.711	5,19%	23.641	6,02%

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis> (Erişim tarihi: 2021)

Tablo 1.2 incelendiğinde; Katılım Bankacılığının 2009-2020 yılları arasında toplam aktif büyüklüğü açısından bankacılık sektörü içerisinde 2020 yılı itibari ile %7,16'a ulaştığı görülmektedir. 2009 yılında toplam aktif oranı ise %4,03'te olduğu görülmektedir. Toplam krediler açısından bankacılık sektörünün içinde elde ettiği pay 2020 yılı %6,22 olarak görülmektedir. Toplam mevduat çerçevesinden değerlendirildiğinde, sektör içerisindeki payı %12,52 olarak görülmektedir. Bu bilgiler ile birlikte her geçen yıl değer kazanarak, yeni finansal hizmet ve ürünler sunarak ve kamu desteği ile katılım bankacılık sektörü büyümeye devam etmektedir.

1.11. Katılım Bankacılığının Ülke Ekonomisine Katkıları

Katılım Bankaları, ülkemiz ekonomisine ve kalkınmasına önemli katkıları ve destekleri bulunan bankalardır. Finansal sistem içerisine alınamayan veya kullanılamayan kaynakların sisteme dahil edilmesi yoluyla tasarruf sahiplerine getiri sağlanması, gelir dağılımını düzenleyici etkileri, ekonomi içerisindeki gayri resmi gelirlerin resmiyete kazandırılması, reel sektöre kaynak aktararak ekonominin gelişmesine katkıda bulunulması, kurumlar vergisi, KDV ödeyerek kamu maliyesine katkı sunması, reel sektöre fon sağlanması ile istihdama olan katkısı ve sosyo-kültürel faaliyetlere etkisi sayılabilir (Özbay, 2014: 75).

Kuruluşundan itibaren Katılım Bankaları konvansiyonel bankalara paralel olarak onların gerçekleştirdiği hemen her işlemi faizsiz usule dayanarak gerçekleştirmektedir. Katılım

bankaları Türk Bankacılık Sisteminin tamamlayıcı bankaları arasında yer almaktadır. Katılım Bankaları yaptıkları iş süreçleri bakımında konvansiyonel bankalarına benzemelerine rağmen fon toplama ve kullandırma teknikleri açısından bu bankalardan ayrılmaktadır. Katılım bankaları transfer ve havale işlemleri, kambiyo hizmetleri, kredi hizmeti, döviz alım-satımı, teminat mektubu verilmesi, çek ve poliçe gibi menkul kıymetlerin keşidesi, tanzimi, kabul edilmesi gibi çeşitli bankacılık ve ürün hizmetlerini sunmaktadır (Eskici, 2007: 74).

Katılım bankacılığının veya İslami Finans Sistemi'nin ülke ekonomisine katkılarını etkilerini şöyle sıralayabiliriz:

Atıl Fonların Ekonomiye Kazandırılması: Katılım Bankacılığı, faizli bir sistemde yer almak istemeyen ve bu sebeple sistem dışında duran tasarrufların bankacılık prensipleri açısından faaliyet göstermeleri sonucunda sisteme girerler. Bu atıl fonların yatırım olarak ülke ekonomisine kazandırılması Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin gelişmesi açısından oldukça önemlidir. Ülkemizde dini inançlarından dolayı konvansiyonel veya faizli bir finansal sisteme mevduat yatırmayan ciddi bir potansiyel olduğu düşünülmektedir. Katılım Bankacılığı bu mevduatın ekonomiye kazandırılmasına büyük bir başarı sağlayabilmektedir (Eskici, 2007: 108).

Yabancı Kaynak Transferi Sağlanması: Ülkemizin diğer Müslüman ülkeler ile olan bağlantılarının gelişmesinde katılım bankacılığı sisteminin Türkiye'de aktif olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Türkiye'de sermaye birikiminin düşük ve getirilerinin yüksek olması nedeniyle özellikle Körfez ülkelerindeki paraların katılım bankaları aracılığı ile Türkiye'ye getirilmesi her iki taraf için de fayda sağlamaktadır (Tosun, 200: 105).

Kayıt Dışı Ekonomiye Engelleyici Etkisi: Katılım bankaları çalışma prensipleri gereği hizmet ve finansmanlarında reel sektörü finanse etmesi, kayıt edilmeyen ve ülkemizde faturası olmayan bir işlem sürecinde olmadığından dolayı yapılan tüm işlemlerin kayıt altına alınması ve ekonomi açısından vergi politikasına olumlu yönde katkı sağlamaktadır.

Fon Sağlayarak Reel Ekonominin Gelişmesinde Katkı Sağlama: Katılım bankaları Türk Finans Sisteminin eşitliğini ve derinliğini artıran kurumlar arasından yer almıştır. Bununla birlikte fon toplama yöntemlerinde esneklik ve ticaret üzerine devam eden finansman sağlamasıyla kendi arzını artıracak, kredi faizlerinin indirilmesinde de bir rol alacaktır. Bu nedenle, ekonomide yatırım hacminin artmasını sağlayarak, üretilen mal ve hizmet değerini yani milli geliri yükseltmektedir (Tosun, 200: 105).

Krizlerden Etkilenme: Katılım bankaları bazı büyük finans sektörünün maruz kaldığı krizlerden en az hasarla çıktığı görülmüştür. Bu krizler; 1990 körfez krizi, 1994 finansal kriz ve 1998-1999 Güney Doğu Asya krizi ve 2001 finansal krizleridir. Bu da, katılım bankalarının

gösterdikleri başarı ve performansın en büyük kanıtıdır. Krizlerin ekonomiye ve finans alanına yaptığı etki değerlendirildiğinde; katılım bankalarının finans modelleri, uygulama süreçleri ve gösterdikleri başarı daha net şekilde anlaşılacaktır. Katılım bankaları bu krizlerden etkilenmeme sürecinde hiçbir kamu kaynağı desteğini almamıştır bu da uygulama ve modelin iyi, performansının güçlü olduğunu göstermektedir (Ustaoğlu, 2014: 45).

İstihdama Katkı Sağlama: Katılım Bankaların kuruluşlarında bugüne bakıldığında şube sayılarını ve bununla beraber personel sayılarını artırdıkları görülmüş ve bu yönde de bankacılık sektörü içerisinde belirli bir yer almaktadır. Bu bilgiler ile değerlendirildiğinde tüm yönleriyle istihdama katkı sağladığı gözlemlenmektedir.

Tablo 1.3 Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçindeki Personel Sayıları

Yıllar	Katılım Bankacılığı				Bankacılık Sektörü		
	Yurt İçi Personel Sayısı-Adet	Yurt Dışı Personel Sayısı-Adet	Toplam	Personel Payı	Yurt İçi Personel Sayısı-Adet	Yurt Dışı Personel Sayısı-Adet	Toplam
2020	16.812	37	16.849	8,29%	202.443	781	203.224
2019	16.012	28	16.040	7,84%	203.839	787	204.626
2018	15.631	21	15.652	7,54%	206.970	743	207.713
2017	15.008	21	15.029	7,22%	207.532	748	208.280
2016	14.443	22	14.465	6,86%	210.112	774	210.886
2015	16.518	36	16.554	7,61%	216.722	782	217.504
2014	16.207	73	16.280	7,51%	216.063	849	216.912
2013	16.712	51	16.763	7,82%	213.431	795	214.226
2012	15.324	32	15.356	7,62%	200.745	708	201.453
2011	13.838	13	13.851	7,09%	194.617	654	195.271
2010	12.666	11	12.677	6,63%	190.586	594	191.180
2009	11.796	6	11.802	6,41%	183.614	591	184.205

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik/tr/Home/Gelismis> (Erişim tarihi: 2021)

Tablo 1.3 incelediğinde, Katılım Bankalarının 2009-2020 yılları arası personel istihdamı noktasında bankacılık sektörüne katkıları olduğu gözlemlenmektedir. Bu personel artışı Katılım Bankacılığının büyüdüğünü ve geliştiğini yıllar itibarı ile göstermektedir. 2020 yılına gelindiğinde bankacılık sektöründe %8,29 ile personel payı ile yer aldığı görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞINDA SEKTÖRLERE YÖNELİK FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

Katılım bankacılığında (Faizsiz bankacılık) sunulan ürün ve hizmetlerin temelinde teorik altyapısı İslam dinin temelleri olarak tanımlanabilecek, İslam dinin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim ve İslam dinin son peygamberi Hazreti Muhammed'in sözleri ve davranışları kitap ve sünnete dayanmaktadır. Bunların dışında İslam âlimlerinin herhangi bir konu üzerinde kitap ve sünnete dayandırarak o konuya yönelik gerçekleştirdikleri ortak hükümlere icma denir ve bunlara dayanak oluşturmaktadırlar (El-Gamal, 2007: 11).

Ülkemizde mevcut yürürlükte kullanılan katılım bankalarının fon sağlama yöntemleri, 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik'in 19 Uncu maddesinde belirtilmiştir (Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik, BDDK, 2006). Bunlar şu şekildedir; Kurumsal Finansman Desteği, Bireysel Finansman Desteği, Kar-Zarar Ortaklığı Yatırımı, Finansal Kiralama, Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı, Ortak Yatırımlar olmak üzere 6 farklı finansman modeli belirtilmiştir. Bu modeller aslında Arapça sözleşmelerin Türkçe ve modern şekilde gösterilmesidir. Bunlar orijinal isimleri murabaha, müşareke, mudarebe, icara, selem ve istisna şeklindedir.

Bu sözleşmeler katılım bankalarınca İslami bankacılık prensipleri çerçevesinde fon toplama ve fon sağlama amaçları yönünde uygulanmaktadır. Bu finansman ürünlerinin dışında kalan karz ve tekafül sözleşmeleri katılım bankacılığında sık kullanmadığı diğer fon kullandırma yöntemleridir. Bu bölümde katılım bankalarının fon toplama ve kullandırma yöntemleri ve katılım bankalarının aktif oldukları sektörler açıklanmıştır.

2.1. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankalarının dünyada ve ülkemizde fon kaynakları, üç farklı kaynaktan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi cari hesaplar iken ikincisi katılım hesapları üçüncüsü ise kira sertifikalarıdır.

2.1.1. Cari Hesaplar

Cari hesaplar, diğer bankacılık sistemlerinde de kullanılan tasarruf sahiplerinin hesaplarıdır. Katılım bankalarındaki cari hesapların tek farkı bu hesapların vadesiz olması ve bu hesap sahiplerinin herhangi bir faiz geliri elde etmiyor olmasıdır. Katılım bankalarının toplam varlıklarının yaklaşık %15'i ile %20'sini oluşturan cari hesaplar, genellikle tasarruf

sahiplerinin günlük işlerinde kullandığı paralardan oluşmaktadır. Cari hesapları iki farklı şekilde ele almak mümkündür (Yanpar, 2015: 129-133):

- Vedia Sözleşmesi: Korumalı ve korumasız hesaplarının bulunduğu sözleşme tipidir. Bu sözleşmeye göre korumalı bir hesap tercih edilmesi durumunda banka, fon sahibinin parasını garanti altına alarak anlaşılan vade sonunda parayı fon sahibine aynen iade eder. Korumasız hesapta ise bu işlem kesin olarak garanti edilememektedir.
- Karşılıksız Borç verme: Borç veren tasarruf sahibinin, faiz beklemediği hesap sistemidir. Türkiye’de çok sık tercih edilmeyen bir hesap türü olan karşılıksız borç hesapları genellikle İran ve Katar gibi ülkelerde tercih edilmektedir.

Cari hesapları, geleneksel bankacılık sistemlerindeki vadesiz hesaplara benzetmek mümkündür. Yani bir katılım bankasında cari hesabı bulunan bir kullanıcı, diğer bankalardaki vadesiz hesaplarıyla yapabildiği çek ödeme, fatura yatırma, para yatırma-çekme gibi bütün işlemleri sahip olduğu cari hesap aracılığı ile de gerçekleştirebilmektedir.

2.1.2. Katılma Hesabı

Katılma hesabı, 1 Kasım 2005 tarihli, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na göre, “Katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kar veya zarar katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesini garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplar” dır. (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Birinci Kısım, Md. 3, 2005).

Katılım hesaplarının temelinde kar ve zarar ortaklığı esası olmasından dolayı “kar ve zarar hesabı” şekli ile de isimlendirilmektedir. Bu ortaklığın “İslam ticaret hukuku” ndaki karşılığı mudarebedir. Bu esasa göre hesap sahibi sermayedar ile işletme kabiliyetine sahip katılım bankası arasında bir ortaklık kurulmaktadır. Bu ortaklık sonucunda oluşan kar taraflar arasında yapılan sözleşmeye göre paylaşılmaktadır. İşin sonucunda zarar oluştu ise katılım bankasının kusura ve sözleşmeye aykırı davranışı yoksa sermayedardan karşılanmaktadır (Egresi ve Belge, 2015: 9).

Katılım bankalarının temel işleyiş prensiplerinden biri olan katılım mantığı, Türkiye’de de yasal bir fon toplama modelidir. Bu modele göre bankaya yatırım yapan yatırımcı, banka ile anlaşmış olduğu vade süresi sonunda yatırımın hem karını hem de zararını kabul etmiş olur. Burada dikkat edilmesi gereken husus; katılım bankaları yatırımcılarından herhangi bir işlem ücreti talep etmediğinden, yatırımcının kar etmesi durumunda bu kar banka ve yatırımcı

arasında belirli bir ölçüde paylaşılırken, yatırımcının zarar ettiği durumda ise bu zararın tamamının yatırımcı tarafından karşılanıyor oluşudur (Yanpar, 2015: 135).

Katılma hesaplarındaki fonların kullandırılma sürecinde bankalar tarafından net olarak sabit bir gelir garantisi veya anaparanın eksiksiz geri ödenmesinin garantisi verilmez (Aktepe, 2010: 72).

Katılma hesapları cari hesaplarda olduğu üzere Türk Lirası veya belli döviz çeşitlerinden ve altın olmak üzere gerçek veya tüzel kişilerce açılabilmektedir. Her döviz türü için katılım bankalarında ayrı ayrı şekilde fon havuzları oluşturulur ve fon arz edenlerin kar veya zararları katılım oranları döviz türüne göre farklılık göstermektedir. Katılım hesapları havuzuna giren fonlar anlaşılan vadelere göre gruplandırılarak aylık, üç aylık, altı aylık veya yıllık şeklinde işletilir; kar veya zarar paylaşımı vadelere göre vade sonunda gerçekleştirilir.

2.1.3. Kira Sertifikası İhraçları

Günümüzde Katılım bankalarının önemli fon kaynaklarından birisi olan kira sertifikası ihracı olarak görülmektedir. İslam finans dünyası literatüründe Sukuk olarak adlandırılrsa da Türkçe’imizde Kira sertifikası olarak isimlendirilmiştir. Arapçadan dilimize geçen sukuk, “maddi varlıklar veya ağırlıklı ölçüde maddi varlık içeren bir varlık havuzu veya bir ekonomik teşebbüs üzerinde orantılı ve bölünmez sahiplik hakkını temsil eden” sertifikalardır (Şensoy, 2012: 334).

Kira sertifikası ihraçları, Finans dünyasında ilk kez 1988’ de Malezya’da ve İslam iş birliği teşkilatı (OIC) düzenlenen fıkıh akademisinde bu kavram açıklanmış ve piyasa kullanıma izin verilmiştir (Avcu, 2015: 26). Akabinde İslami bankacılık standartlarını belirlemek amacıyla kurulan AAOIFI adlı kurum kira sertifikası standartlarını belirlemek üzere çalışmalar yapmıştır. Bu kurum kira sertifikalarının finansal ve finansal olmayan kurumlar için bir yatırım aracı ve likidite yönetme aracı olarak kullanılmasının önünü açmıştır (Yılmaz, 2017: 204).

İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI)’nun sukuk tanımı şu şekildedir: “Mevcut mal, menfaat veya hizmet ya da belirli bir proje veya özel bir yatırım faaliyeti halinde bulunan varlıklar üzerinde ortak mülkiyeti ifade eder şeklinde ve birbirine eşit değerde ihraç edilen sertifikalardır.” (AAOIFI, 2012: 370).

Türkiye’de Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) 7 Haziran 2014 tarih ve 28670 sayılı ile yayımlanan 3-61.1 sayılı “Kira Sertifikaları Tebliği’nde sukukun Türk mevzuatında kira sertifikası adıyla kullanılmasına karar verilmiştir ve tanımı şu şekilde yapılmıştır: “Her türlü varlık hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketi tarafından ihraç edilen ve

sahiplerinin bu varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymettir” (Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), 2013).

Kira sertifikası ihracının temel mantığında esasen bir varlığın menkul kıymetleştirme işlemi olarak belirtilebilir. Menkul kıymetleştirme esasen, ilerleyen zamanda gelmesi planlanan alacak bakiyelerinin nakit girişi oluşturacağı veya kredi ve diğer borçlanma enstrümanları ile bir ortak havuz oluşturulması ve buradaki akışa göre bir menkul kıymetleştirmenin yapılması sürecidir (Durmuş, 2011: 75)

2.2. Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankaları kuruluş amaçları çerçevesinde ve İslam ticaret hukuku dayanaklarında fon ihtiyacı olan bireysel ve tüzel müşterilerine kaynak sağlamaktadır. Bu fon kaynakları aşağıdaki şekillerde açıklanmıştır.

2.2.1. Mudarebe

Katılım bankalarının kullandırma yöntemleri arasında mudarebe, fon toplamada olduğu gibi en temel faizsiz yöntemlerden biri kullanıcılarına ve mevduat sahiplerine finansman sağlamada kullandığı yöntemidir. Mudarebe, Arapça bir kelime olmakla beraber vuruşmak, ortak iş yapmak, ticaret için yolculuk yapmak manalarına gelen “darebe” kökünden türemiştir. Kısaca bir tarafın emeğini, diğer tarafında sermayesini koyduğu emek-sermaye ortaklık sözleşmesidir (Döndüren, 2011: 226).

Mudaraba yönteminde fon sahibi ile girişimci yani mudarib arasında bir anlaşma sağlanması esası bulunmaktadır. Yani mudaraba yönteminde fon talep eden taraf emeği, hammaddesi, iş bilgisi ile üretim yapacak, fon sahibi ise sermaye sunarak üretime ortak olmuş olacaktır. Günümüzde katılım bankaları mudaraba yöntemini uygularken sözleşme vadesi sonunda kar elde edilmiş olması durumunda karı belirli oranlara göre paylaşmakta, zarar edilmesi durumunda ise bütün zararı fon sahibine karşılatmaktadır (Usmani, 1998’den akt. Şağbanşua, 2016: 37).

Mudaraba sözleşmeleri temelde iki farklı türde gerçekleştirilmektedir. Bunlardan birincisi olan ve “sınırlı mudaraba” olarak adlandırılan türde sermaye sahibi, üretim faaliyetlerinde bahsi geçen yer, zaman ve faaliyet türü hakkında sınırlamalar koyabilmektedir. Bir diğer mudaraba sözleşme türü ise “sınırsız mudaraba” olarak adlandırılmaktadır ve sermaye sahibinin bu türde üreticiye herhangi bir sınırlama getirmesi söz konusu değildir (Bulut ve Er, 2012: 146-147):

2.2.2. Muşareke

Muşaraka ortaklığı hem emeği hem de sermayeyi kapsayan bir nitelikte olduğundan muşaraka yönteminde aktif bir ortaklık söz konusudur. Muşaraka sözleşmelerinde, kâr payı oranları anlaşma ile belirlendiği için ortaklık yapısına bire bir uygun olmak zorunda değildir (TKBB, 2015: 17).

Müşareke, bir proje veya bir iş için iki veya daha fazla kişinin belirli bir sermaye koymasıyla, işin sonucunda kar veya zararı paylaşmak üzere kurdukları ortaklıktır (Bayındır, 2005: 140). Müşareke’de, ortaklığı katılanlar işin yapılmasını sorumluluğunu üstlenir veya üstlenmesin kara önceden, üzerinde belirli şekilde uzlaştıkları oranda ve zarara koydukları sermaye oranla katılmaktadırlar (Doğan, 2008: 25).

Muşaraka yönteminde katılım bankaları, üreticiler için finansmanı bazı ortaklar ile sağlamaktadır. Bu model kullanılarak finanse edilen projelerde elde edilen kar, katılım bankası dahil ortakların sermayeye katılım oranına göre paylaştırılmakta iken projeden zarar edilmesi durumunda bu zarar katılım bankası hariç diğer finansörler tarafından karşılanmaktadır (Kınalı, 2012: 87).

Katılım bankaları müşareke yöntemiyle, proje finansmanlarında özellikle kendi sermayelerini ve fon arz edenlerin fonlarını doğrudan veya diğer işletmelerle ortaklıklar kurarak değerlendirilebilmektedir. Katılım bankası ortağı konumundaki müşterisinin ihtiyacı olan finansmanı sağlama sorumluluğunu; müşteri ise projesinin geri kalan sermayesini sağlama ve projeyi yürütme sorumluluklarını almaktadır (Yozgat, 2010: 38).

2.2.3. Murabaha

Arapçadan kullanımımıza geçen murabaha kelimesi sözlükte “artma, kar, ticari kazanç” manalarına gelen ribh kökünden türemiştir ve “kazandırma, kar hakkı tanıma” şeklinde tanımlanmaktadır. Murabaha işlemlerinde İslam dininin alım satımına yasak koymadığı tüm mal ve hizmet finansmanında kullanılabilir (Durmuş, 2011: 59).

Ücret ve kar kazancı İslam dini ve diğer dinlerde de meşru sayılmaktadır. Murabaha, temelde alınan bir mal veya hizmetin alış fiyatının üzerine bir kar veya vade farkı koyularak satılmasını ifade etmektedir (Gözübenli, 2011: 192).

Murabaha hizmetinde fon ihtiyacı bulunan kişiler, herhangi bir ürün için bankadan o ürünü satın almasını ister ve karşılığında malı vadeli olarak satın almayı taahhüt eder. Katılım bankaları genellikle bu vade karşılığında üreticiden ekstra bir kâr payı almaktadır (Arabacı, 2015: 24). Murabaha sözleşmelerinde bankanın aldığı ürünün bedelinin, müşteri tarafından

ödenmemesi durumunda herhangi bir gecikme ücreti alınmaz, ayrıca erken ödenmesi durumunda da indirim yapılmaz (Tok, 2009: 9).

2.2.4. İcare

İcare, Arapça kökenli bir kelimedir, sözlükteki “iş karşılığı verilen şey, amelin karşılığı” manalarına gelmektedir, yaygın kullanımı kiralamaktır (Yozgat, 2010: 38). İslam ticaret hukukundaki kullanımı olarak icare, menkul ve gayrimenkul malların kullanımı için yapılan, iki taraflı ve bağlayıcı bir kira sözleşmesidir (Yozgat, 2010: 39).

Modern finansal sistemlerdeki “leasing” işlemine benzetilebilecek bir işlem olan icara işlemi temelde bir finansal kiralamadır. Yani bu modelde katılım bankaları herhangi bir modeli satın alıp, ihtiyaç sahibi müşterilere belirli bir ücret karşılığında kiralar. İcara sisteminde ürünün kira bedelinin gecikmesi durumunda müşteriden herhangi bir faiz bedeli ödemesi beklenmez (Yanpar, 2015: 161).

Katılım bankacılığında kiralama iki tür olarak yapılmakta, bunları şu şekilde belirtebiliriz; kiralama ve finansal kiralamadır. Katılım bankaları bu tür hizmetleri icare sözleşmeleri sunabilmektedir. Kiralık kasa işlemi belli bir bedel karşılığında kendi kasasının bir bölümünün belli bir süreliğine kullanımını müşterilerine devretmektedir (Bayındır, 2015: 134).

Uzun vadeli bir kiralama işlemi olan icara, katılım bankalarının en çok kullandığı finansal işlemlerden biridir. Bu işlemde kira bedelinin yıllara yayılarak alınması esastır (Özgür, 2007: 64).

Katılım bankaları müşterilerinin makine ve teçhizat alımlarını icare sözleşmesi ile finanse etmektedir. Ayrıca katılım bankaları finansman sağlarken varlığın orta ve uzun vadeli kullanma ve taksitler halinde ödeme yaparak o varlığa sahip olma imkanı da vermiş olmaktadır.

2.2.5. Selelem

İslam dininde ödemelerin gecikmesi konusunda önemli fikir ayrılıkları yaşanmaktadır. Ödemede gecikme (veresiye) halinde fazlalık faiz olarak değerlendirilirken, malın tesliminde gecikme yaşanması halinde fiyat indirimi veya malın fazlalığı meşru kabul edilir (Akdemir, 2018: 94).

Selelem, mal ya da hizmetlerin peşin alındıktan sonra vade tarihinde teslim alınmasıdır. Bankanın işletmeden peşin aldığı mal karşılığında gelecekte teslim alınmasıdır. Bu anlamda seleme konu olan unsurun üretilmiş bir mal olması kural olarak kabul edilmektedir. Selelem çoğu zaman ekonomideki forward işlemlere de benzetilebilir.

Selem sözleşmesinde, sözleşmeye konu mallar misli ile olması gerekmektedir. Selem sözleşmesine konu mal vadesi geldiğinde sözleşmede belirtilen niteliklere uygun bir biçimde teslim edilmesi gerekir. Selem sözleşmesinde ilgili malın teslim alınmadan önce alıcının bu sözleşmeye konu malı satması veya devretmesi meşru kabul edilmemektedir. Selem malı ileri bir tarihte teslim edileceğinden tarafları anlaşmazlığı götürecek herhangi bir garar (belirsizlik) içermemesi ((AAOIFI), İslami Standart 10: Selem ve Alt Selem, 2012: 225-228).

Katılım bankaları selem sözleşmeleri ile gayrimenkul, ham veya yarı mamul ürünler, makine ve teçhizat finansmanlarında müşterilerine kullanırmaktadırlar. Katılım bankaları bu ve benzer malları peşin bedel ile satın alır, müşterilerine vadeli olarak satarlar (Yozgat, 2010: 45). Selem sözleşmeleri tarım sektöründe üreticiler tarafından üretim süreçlerinde işletme sermayeleri için özellikle kullanılmaktadır. Buna göre katılım bankaları peşin ödeme ile gelecekte üretilecek malları müşterilerinden satın alarak ona nakit finansman sağlamaktadırlar (Abdul-Rahman, 2015: 168).

2.2.6. İstisna

Arapçadan gelen bir kelime olarak istisna, “sanat ve maharet gerektiren bir şey yapmak” manasına gelmektedir. İstisna sözleşmesinde taraflar bir işi yapmayı taahhüt edene sani’, işin yapılmasını, siparişin verilmesini buyurana müstasni denilmektedir (Durmuş, 2011: 74).

Katılım bankası müşterilerine istisna sözleşmesi yapacağı zaman, istisna finansmanında birbirinden ayrı olmak üzere iki finansman sözleşmesi yapmaktadır: Birinci sözleşme, müşterisini ihtiyacı olan malın üretilmesi için üretici ile katılım bankası arasında yapılır (paralel istisna). Buradan katılım bankası müstasni, üretici sani’ konumundadır. İkinci sözleşmede katılım bankası sani’ konuma geçerek üretilen malı müşterisine teslim etme sorumluluğunu almaktadır. Katılım bankaları genelde ilk sözleşmede peşin ödeme yaparak, ikinci sözleşmede müşterilerini vadeli finanse etmektedir (Durmuş, 2011: 74). Katılım bankası yaptığı ilk istisna sözleşmesindeki üretici taraf, katılım bankasına karşı taahhüdü yerine getirmezse, katılım bankası kendi müşterisine karşı sorumlu olmaya devam etmektedir (Güngör, 2018: 87).

İstisna ise sipariş sözleşmeleri ile üretici işletmelerle yapılan anlaşmaları kapsamaktadır. İstisnanın selem ile arasındaki temel fark, istisnada satın alma işleminde ödemelerin peşin olarak yapılmış olma şartının aranıyor oluşudur. Katılım bankaları istisna yöntemini genellikle tarımsal üretim ve inşaat sektöründe kullanmaktadır (Terzi, 2013: 69).

2.2.7. Karz-ı Hasen

Karz kelimesi Arapça kökenli olup, “geri ödenmek üzere verilen mal veya ödünç veya borç” anlamlarına gelmektedir (Yozgat, 2010: 45). İslam dininde bu karz kelime faizsiz veya karşılıksız borç verme, hasen ise güzel borç şeklinde kullanılmaktadır (Döndüren, 2011: 218).

“Üretim dışı kredi” veya “Karz-ı Hasen”, ihtiyaç sahiplerine oldukça büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Karz-ı hasen yöntemi katılım bankalarının, fon sahiplerinin fonlarını, daha sonra geri vermek şartıyla fon ihtiyacı bulunanlara belirli bir kar karşılığında kullandırması esasına dayanmaktadır (Aktepe, 2010: 54). Bu sistemde İslami usullere uygun olan borç-alacak mantığı benimsenmiştir.

Katılım bankaları özellikle müşterilerinin vergi, elektrik, sosyal güvenlik prim borcu ve benzer nakit ihtiyaçlarına ilişkin finansman ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla karz kredisi sunmaktadır. Böylece katılım bankaları müşterileri için ilgili ödemelerini peşin yaparak bir vade avantajı temin etmektedir (Karz-ı Hasen Finansmanı, 2019). Katılım bankaları müşterilerine karşılıksız olarak “yedek hesap” şeklinde bir cari hesap açarak veya kart tanımlayarak yeterli bakiyesinin bulunmadığı hallerde vade farkı ve kar payı yansıtmadan geri ödenmesi şeklinde nakit bir karz finansmanı sağlamaktadır (Türkölmez, 2018: 18).

2.2.8. Tekafül

Tekafül, Arapça kökenli bir kelime olup kefalet sözcüğünden türemiş bu şekilde kullanılmaktadır (Yıldırım, 2014: 50). Tekafül, “sosyal sigorta” anlamında gelmektedir (Gedikli ve Erdoğan, 2016: 221).

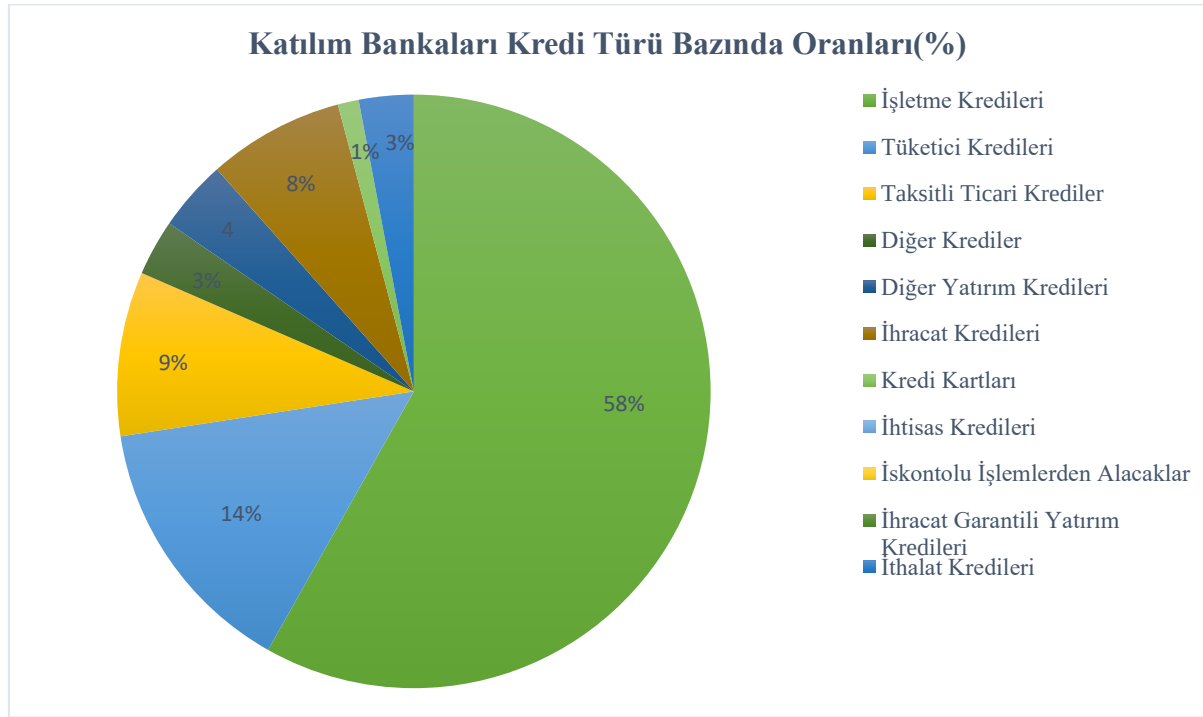
İslam Konferansı Örgütü fıkıh konseyi tarafından 1985 yılında tekafül sigortacılığı faaliyetlerine fetva verilmiştir. Buna göre tekafül sigortacılığı, katılımcıların belli riskleri paylaşması ve birbirlerine yardım etmesi amacıyla oluşturulan fon havuzu şeklinde uygulanmaktadır (Yanpar, 2014: 258).

“Desteklemek, garanti altına almak” anlamlarına gelen Tekafül, herhangi bir yönetici tarafından idare edilen fona, kâr amacı olmadan yeni fon sahiplerinin katılması esasına dayanmaktadır. Bu sistemde genellikle korunmaya alınan risklerden herhangi birinin gerçekleşmesi durumunda katılımcılara fon kullandırılmaktadır (Çürük, 2013: 73). Tekafülün en önemli özelliği belli zararlara yol açan bir risk anında zarara uğrayan katılımcılara yardım edilmesidir.

Tekafül sisteminin genel ilkeleri; riskin katılımcılar arasında müşterek paylaşımı, katılımcıların karşılıklı sorumlulukları, karşılıklı koruma ve üyeler arası dayanışmadır (Yanpar, 2014: 258). Bu ilkelerle birlikte tekafül sigortacılığını klasik sigortacılıktan ayıran en önemli

özellikler faiz, kumar ve garar oluşmasını engellemektedir. Riskin veya hasarın gerçekleşmesi bir belirsizlik teşkil etse de tekafül sözleşmesi, riskin gerçekleşmesine bağlı değildir; riskin gerçekleşmesi durumunda tamirin paylaşılması esasına bağlıdır (Yazıcı, 2017: 179).

Katılım bankalarının 2020 yılı itibari ile kullandığı kredilerin türlerine göre oransal dağılımı Grafik 4'teki gibidir.

Grafik 2.1. Katılım Bankalarının Kullandığı Kredilerin Türlerine Göre Dağılımı (%)

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik/tr/Home/Gelismis>, (Erişim tarihi: 2021)

Grafik 2.1 incelediğinde, Katılım Bankalarının 2020 yılı itibari ile kredi türü bazında hangi tür kredilerin ağırlıkta yer aldığını yüzdesel olarak göstermektedir. İşletme kredileri 127.438 (Milyon TL) ile %57 orana sahip olduğu görülmekte ve kredi türü bazında bakıldığında katılım bankalarının kredi türünde yarıdan fazlaya sahip olduğunu göstermektedir. Aslında bu oran katılım bankalarının ağırlıkta İslami finans türlerinden de murabaha finansmanı yaptığı söylenebilir. Bu oranı 31.552 (Milyon TL) ile %14 oranında tüketici kredileri takip etmektedir. Tüketici kredilerinin içerisinde müşteri niteliğine göre bireysel nitelikli olarak sınıflandırılan konut kredileri, araç kredileri, ihtiyaç finansmanları, bireysel kredi kartları ve diğer tüketici kredileri TL ve döviz cinsinden olan tutarlar yer almaktadır.

Tablo 2.1 Bankacılık Sektörünün Kredi Türü Bazında Risk Dağılımı (Bin TL)

Kredi Ürün Türü	Katılım Bankaları	Diğer Bankalar	Bankacılık Sektörü
İşletme Kredileri	127.438	675.362	802.800
Tüketici Kredileri	31.552	675.994	707.546
Taksitli Ticari Krediler	19.613	591.524	611.137
Diğer Krediler	6,682	511.692	518.374
Diğer Yatırım Kredileri	8.481	329.168	337.650
İhracat Kredileri	16.268	198.892	215.161
Kredi Kartları	2.498	203.529	206.027
İhtisas Kredileri	-	199.000	199.000
İskontolu İşlemlerden Alacaklar	-	132.647	132.647
İhracat Garantili Yatırım Kredileri	-	22.963	22.963
İthalat Kredileri	6.532	6.900	13.432
Fon Kaynaklı Krediler	-	10.050	10.050
Faktoring İşlemlerinden Alacaklar	-	6.913	6.913
Kıymetli Maden Kredileri	179	6.055	6.234
Toplam	179	6.055	6.234
Ortaklık Finansmanı	2.823	2.823	5.645
Müşteri Adına Menkul Değer Alım Kredileri	282	1.112	1.395
Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı	-	-	-

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis>, (Erişim tarihi: 2021)

İşletme kredileri ve tüketici kredileri özelinde bankacılık sektörüne bakıldığında zaman; işletme kredileri 675.994 (Milyon TL), tüketici kredileri 675.362 (Milyon TL) tutarları neredeyse aynı seviyede yer aldığı görülmektedir. Bu tutar ve oranlara göre katılım bankacılığının sektör içerisindeki durumu kıyaslandığında reel sektörü ve reel ekonomiyi daha çok desteklediği görülmektedir.

Katılım bankacılığın %9 ile 19.613 (Milyon TL) taksitli ticari krediler şeklinde finansman sağladığı görülmektedir. Diğer bankaların taksitli ticari krediler toplam tutarı 591.524 (Milyon TL) ile gerçekleşmiştir.

Katılım bankalarının ihracat krediler türü açısından incelendiğinde %8 oran ile 16.268 (Milyon TL) ile tür bazında dördüncü sırada yer aldığı görülmektedir. İhracat kredileri diğer bankalarda 198.892 (Milyon TL) tutar ile tür bazında tutar sıralamasında sekizinci sırada yer almaktadır. Bu tutarlar ve oranlar Katılım Bankaları ihracat kredilerinde bankacılık sektörü içerisinde bu alandaki gelişime önem verdikleri ve ekonomiye katkı sağlayacak bir alan olarak gördükleri söylenebilir. Kredi türü bazında incelendiğinde dördüncü sırada olması bu durumun bir göstergesidir.

Kredi türü bakımında ilk dört grup yaklaşık olarak %88'lik bir durumu oluşturmaktadır. Geriye kalan %12 kısım ithalat, diğer krediler ve yatırım kredileri olarak yer almaktadır. Diğer taraftan ortaklık finansmanı türünde ise %1 seviyesinde kalması ise dikkat edilmesi gereken bir noktadır.

2.3. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Faizsiz Finans Kurumları

Ülkemizde bugünkü ismi ile Katılım Bankacılığı kavramı önceki bölümlerde bahsedildiği üzere 1980 yıllarda özel finans kurumları olarak faaliyetlerine başlamıştır. 2005 yılında 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’na tabi olarak Katılım Bankacılığı ismini almıştır. Günümüzde altı adet katılım bankası bulunmaktadır. Bu bankaları şu şekildedir;

2.3.1. Albaraka Türk Katılım Bankası

Albaraka Türk Katılım Bankası olarak, Türkiye’de faizsiz bankacılığa öncülük ederek 1984’te kuruldu ve 1985’te aktif olarak hizmet vermeye başlamıştır. Ortadoğu’nun güçlü sermaye gruplarından olan Albaraka Bankacılık Grubu (ABG), İslam Kalkınma Bankası (IDB) ile Türk ekonomisine yarım yüzyıldan fazla hizmet veren yerli bir sanayi grubunun öncülüğünde kurulan bir katılım bankasıdır. 31.12.2020 tarihi itibarıyla ortaklık yapısı; yabancı ortakların payı %62,12, yerli ortakların payı %1,07, halka açık olan pay ise %36,81’dir.

2020 yılında bankanın çalışan sayısı 3.390, şube sayısı 230 ve toplam aktifleri 69,3 milyar TL olmuştur. Bankanın toplam kullandırılan fonlar 40,6 milyar TL ve takipteki alacaklarının oranı %4,8’tir.

2.3.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası

31 Mart 1989 tarihinde Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. olarak kurulmuştur. 2006 yılından itibaren 5411 Bankacılık Kanunu’na tabi olması ile bugünkü ismi Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

Bankanın 2020 yılı itibarı ile sermayesi 4 milyar TL, toplam aktifleri 152,2 milyar TL, toplam kullandırılan fonlar 79 milyar TL ve takip oranı ise %3,7 olarak gerçekleşmiştir. Bankanın toplam şube sayısı 435 ve 6000 personel sayı bulunmaktadır.

2.3.3. Türkiye Finans Katılım Bankası

Türkiye Finans; 1991 yılında %100 yerli sermayeli ilk özel finans kurumu olarak kurulan “Anadolu Finans” ile 1985-2001 yılları arasında “Faisal Finans Kurumu” adıyla katılım bankacılığı hizmeti sunan “Family Finans”ın 2005 yılında güçlerini birleştirmesiyle

kurulmuştur. Türkiye Finans için en büyük değişim ve atılım dönemi %60 hissesinin 31 Mart 2008 tarihinde The National Commercial Bank (NCB) tarafından satın alınması ile başlamıştır.

2020 yılı itibari ile bankanın toplam aktifleri 81,3 milyar TL, toplam kullandırılan fonlar 47,7 milyar TL ve takip oranı da %5,6 olarak gerçekleşmiştir.

2.3.4. Ziraat Katılım Bankası

2014 yılında kurulan ve kurulduğu seneden bir sene sonra faaliyetlerine başlayan Ziraat Katılım Bankası, hazinenin ödediği 657 milyon Türk Lirası ile açılmıştır. 2020 yılında toplam 1,7 milyar TL sermayesi bulunan banka, sektörün en büyük 4. Bankası konumundadır.

Banka'nın 2020 yılındaki toplam aktifleri 60,1 milyar TL ve kullandığı fonlar 43,3 milyar TL civarındadır. Bankanın takipteki alacaklar oranı %2,7'dir.

2.3.5. Vakıf Katılım Bankası

2015 yılında kurulan ve kurulumdan bir sene sonra faaliyete başlayan Vakıf bankası, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kurulmuş ve vakıf kültürünün finans sektörüne işlemesini sağlamıştır. 2020 yılında sektörün en büyük 5. bankası konumundadır. Aktif miktarı 53,1 milyar TL, kullandığı fonlar ise 29,4 milyar TL civarında olup takip oranı ise %2,4 olarak gerçekleşmiştir.

2.3.6. Türkiye Emlak Katılım Bankası

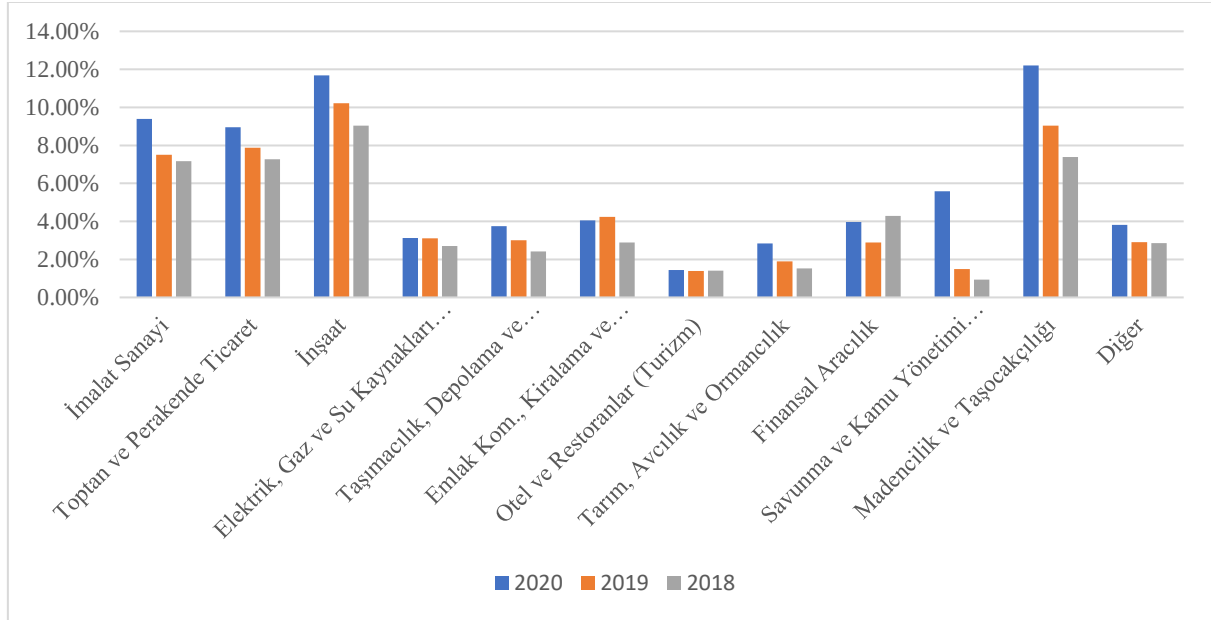
1926 yılında, Millî mücadele yıllarının akabinde Türkiye Cumhuriyeti'nin yeniden imarı için Mustafa Kemal Atatürk'ün imzası ile Emlak ve Eytam Bankası olarak kurulmuştur. Yıllar içerisinde değişen ülke ihtiyaçları sebebiyle birçok kez isim değişikliğine giden banka, Emlak ve Eytam Bankası olarak çıktığı yola, sırasıyla Türkiye Emlak Kredi Bankası, Tek Bank ve son olarak Türkiye Emlak Bankası isimleriyle devam etti. Güncel olarak Türkiye'nin en son kurulan katılım bankasıdır.

Türkiye Emlak Bankasının 2020 yılında toplam aktifleri 20,3 milyar TL, Toplam kullandırılan fonlar ise 13,5 milyar TL olarak görülmektedir. Bankanın takip oranı %1,3 olarak gerçekleşmiştir.

2.4. Katılım Bankacılığının Aktif Olduğu Sektörler ve Sektörlere Göre Fonlama Yöntemleri

Katılım bankalarının aktif olduğu sektörler bakıldığında Madencilik, İnşaat, İmalat sanayi ve Toptan ve Perakende ticareti sektörlerinde daha etkin olduğu görülmektedir (Grafik 2.2). Diğer taraftan Emlak, Taşımacılık, Tarım, Turizm ve Finansal Aracılık alanlarında da

büyüme ve etkinleşme fırsatı olduğu görülmektedir. Katılım bankaları faizsiz bankacılık prensipleri çerçevesinde nakdi ve gayri nakdi finansman ürünlerini sunmaktadırlar. Sektörlerin ihtiyaçlarına göre proje finansmanları ve vade seçenekleri sunulmaktadır.

Grafik 2.2. Katılım Bankacılığının Krediler Açısından Aktif Olduğu Sektörlerin Dağılımı (%)

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis>, (erişim tarihi: 2021)

Genel olarak tüm sektörlerde nakdi krediler altında; taksitli ticari finansman kredileri, İşletme kredileri, Leasing (Finansal Kiralama), Esnaf Destek Finansmanları, Dış Ticaret Finansmanları, Kredi Garanti Fonu Kredileri, Bireysel ve Ticari Gayrimenkul Kredileri, Eximbank Sevk Öncesi İhracat Kredileri ve Proje finansmanları işlemlerini yapabilmektedir. Gayri Nakdi kredi olarak; Çek Karnesi, Teminat Mektubu, Akreditif, Kabul-Aval Kredileri ve Referans Mektupları işlemlerine aracılık etmektedirler (<https://www.kuveytturk.com.tr/>, (erişim tarihi: 17.05.2021); www.turkiyefinans.com.tr, (erişim tarihi: 17.05.2021); <https://www.albaraka.com.tr/tr>, (erişim tarihi: 17.05.2021); <https://www.ziraatkatilim.com.tr/>, (erişim tarihi: 17.05.2021); <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr>, (erişim tarihi: 17.05.2021); www.emlakkatilim.com.tr, (erişim tarihi: 17.05.2021).

Grafik 2.2'ye göre Katılım bankalarının krediler açısından aktif oldukları sektörlerin değerlendirmesi yapıldığında, madencilik sektöründe 2020 yılında 5.627.355 (Bin) TL ile %12,21 pay aldığı ve ilk sırada olduğu görülmektedir. Bu sektörde bankacılık sektörünün toplamda 46.103.602 (Bin TL) ile yer aldığı görülmektedir.

Katılım Bankalarının en aktif olduğu ikinci sektör, ülkemiz içinde lokomotif sektörlerden olan inşaat sektörüdür. Bu sektörde katılım bankaları 35.321.391 (Bin TL) ile

%11,69 pay aldığı görülmektedir. Bankacılık sektörü ise 302.156.696 (Bin TL) tutar bazlı pay aldığı görülmektedir.

Katılım bankalarının aktif olduğu üçüncü sektör ise 70.945.879 (Bin TL) ile %9,39 pay aldığı imalat sanayi sektörüdür. İmalat sanayi sektöründe bankacılık sektörünün 755.446.007 (Bin TL) pay elde ettiği görülmektedir.

Katılım bankalarının aktif olduğu dördüncü sektör olarak toptan ve perakende ticaret sektörü olarak gösterilebilir. Bu sektörden katılım bankaları 41.204.709 (Bin TL) ile %8,96 pay almıştır. Bankacılık sektörü 460.102.792 (Bin TL) ile pay aldığı görülmektedir. Katılım bankalarının en az aktif olduğu sektör ise Turizm sektörüdür.

Tablo 2.2 Katılım Bankalarının Sektörlere Göre Kredi Risk Tutarları (Bin TL)

	2020	2019	2018
SEKTÖRLER	Katılım Bankaları	Katılım Bankaları	Katılım Bankaları
İmalat Sanayi	70.945.879	41.791.507	34.523.502
Toptan ve Perakende Ticaret	41.204.709	27.589.266	22.263.143
İnşaat	35.321.391	25.083.057	21.039.356
Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağıt. San.	8.067.198	6.456.748	5.137.204
Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme	8.478.543	4.738.022	3.377.315
Emlak Kom., Kiralama ve İşletmecilik Faal.	8.890.720	7.160.818	4.323.702
Otel ve Restoranlar (Turizm)	1.958.726	1.347.420	1.161.835
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	3.706.146	2.079.025	1.561.882
Finansal Aracılık	3.526.757	1.815.581	2.494.109
Savunma ve Kamu Yönetimi ve Zorunlu Sosyal Güv. Kurumları	3.602.471	858.487	501.703
Madencilik ve Taşocakçılığı	5.627.355	3.020.302	2.208.090
Diğer	39.731.647	22.024.153	18.958.655
Toplam	231.061.542	143.964.386	117.550.496

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik/tr/Home/Gelismis>, (erişim tarihi: 2021)

Katılım bankalarının aktif olduğu ilk dört sektör; İmalat Sanayi, İnşaat, Toptan ve Perakende Ticaret ve Madencilik sektörleri olarak belirtilebilir. Bu sektörlerin dışında da taşımacılık, emlak, turizm, tarım, finansal aracılık, enerji kaynakları üretim ve diğer sektörler olarak belirtilebilir. Ancak en dikkat çekilmesi gereken noktalardan birisi de ülkemizin konumu ve varlıkları açısından değerlendirildiğinde turizm ve tarım sektörünün önemi her platformda vurgulamaktadır.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde katılım bankalarının Tarım sektöründeki pay 3.706.146 (Bin TL) ile %2,84 oran ile yer almakta olup en zayıf kaldığı sektörlerden birisidir.

Bu noktada katılım bankacılığının bu sektörde de yer alması gerektiğini net bir şekilde söylenebilir. Ancak yıllara göre katılım bankalarının bu sektörde payının arttığı görülmekte (Grafik 2.2) ve tarım sektöründe önemli aktörlerinden biri olmak için çaba sarfettiği ifade edilebilir. Diğer taraftan yine aynı şekilde ülkemize döviz girdisi sağlayan Turizm sektörü çok büyük bir öneme sahiptir. Katılım bankalarının Turizm sektöründeki payı ise 1.958.726 (Bin TL) ile %1,44 oran ile yer aldığı görülmektedir. Yine aynı şekilde Tarım ve Turizm sektöründe katılım bankacılığının yer alması gerektiği söylenebilir.

Katılım bankalarının aktif oldukları sektörlerle göre değerlendirmesi ayrıca aşağıda açıklanmıştır. (<https://www.bddk.org.tr/BultenAylik/tr/Home/Gelismis>, Katılım Bankalarının 2020 Yılı Faaliyet Raporları)

2.4.1. Madencilik

Madencilik sektörü içinde katılım bankacılığının 2020 yılı itibari ile %12,21’lik bir pay olarak en aktif olduğu sektör olarak belirtilebilir. Bu sektörde 5.627.355 (Bin) TL tutarında bir hacim oluşmuştur. Katılım bankacılığının en aktif olduğu sektörde takip oranı %1,42 olarak gerçekleşmiştir.

Sektöre yönelik özellikli makine ekipman kredileri ve işletme sermayesi için İşletme kredileri kullanılmaktadır. Bu sektörün ülke ekonomisine ihracat ile katma değer katması kaynaklı sektöre özel farklı ihracat kredileri ve vade seçenekleri oluşturulabilmektedir.

2.4.2. İnşaat

İnşaat sektörü içinde katılım bankacılığının 2020 yılı itibari ile %11,69’luk bir pay olarak en aktif olduğu ikinci sektör olarak belirtilebilir. Bu sektörde 35.321.391 (Bin) TL tutarında bir hacim oluşmuştur. Katılım bankacılığının inşaat sektöründe takip oranı %8,07 olarak gerçekleşmiştir.

İnşaat sektörü genel anlamda ülkemiz içinde bir lokomotif sektör olmasından kaynaklı tüm katılım bankalarının nakdi ve gayri nakdi anlamda bu sektöre yönelik; hammadde alımları, gayrimenkul alımlar ve proje finansmanları gibi birçok ürün ve vade seçenekleri sunmaktadırlar. Ülkemizde dinamik ve önemli bir sektör olmasından kaynaklı ekonomik durumlarından hızlı ve etki düzeyi yüksek olacak şekilde etkilenebilmektedir. 2020 yılı takip oranlarının yüksek olması dünya çapında ve ülke düzeyinde ekonomik durgunluk ve Covid-19 salgınından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

2.4.3. İmalat Sanayi

İmalat sanayi sektörü içinde katılım bankacılığının 2020 yılı itibari ile %9,39'luk bir pay alarak en aktif olduğu üçüncü sektör olarak belirtilebilir. Bu sektörde 70.945.879 (Bin) TL tutarında bir hacim oluşmuştur. Katılım bankacılığının imalat sanayi sektöründe takip oranı %2,85 olarak gerçekleşmiştir.

İmalat sanayi sektörü kimyevi ürünlerin üretiminden metal ürünlerin üretimi ve gıda ürünlerin üretimi gibi birçok sektörü içine alan en geniş yelpazede ele alınan sektör olarak görülmektedir. Özellikle bu sektörde katılım bankaların dış ticaret işlemleri öncelikli bununla beraber taksitli ticari finansmanlar ve işletme kredilerinde aktif olduğu söylenebilir.

2.4.4. Toptan ve Perakende Ticaret

Toptan ve Perakende Ticaret sektörü içinde katılım bankacılığının 2020 yılı itibari ile %8,96'lık bir pay alarak en aktif olduğu dördüncü sektör olarak belirtilebilir. Bu sektörde 41.204.709 (Bin) TL tutarında bir hacim oluşmuştur. Katılım bankacılığının toptan ve perakende ticaret sektöründeki takip oranı %4,2 olarak gerçekleşmiştir.

2.4.5. Turizm

Turizm sektörü içinde katılım bankacılığının 2020 yılı itibari ile %1,44'lük bir pay aldığı görülmekle beraber aktif olduğu sektörler sıralamasında on ikinci sırada yer almaktadır. Bu sektörde 1.958.726 (Bin) TL tutarında bir hacim oluşmuştur. Katılım bankacılığının turizm sektöründe takip oranı %8,92 olarak gerçekleşmiştir.

Turizm sektöründe katılım bankalarının turizm esnafına ve turizm sektörüne yönelik iş yapan tüccar ve işletmelere yönelik yatırım finansmanları, Otel yenileme finansmanları ve işletme kredileri bulunmaktadır. Bu sektör özelinde gelirleri döviz olmasından kaynaklı ödeme seçeneklerinde döviz borçlanma ve turizm sezonlarına yönelik vade seçenekleri ayarlanabilmektedir.

2.4.6. Tarım

Tarım sektörü içinde katılım bankacılığının 2020 yılı itibari ile %2,84'lük bir pay aldığı görülmekle beraber katılım bankalarının aktif olduğu sektörler sıralamasında on birinci sırada yer almaktadır. Bu sektörde 3.706.146 (Bin) TL tutarında bir hacim oluşmuştur. Katılım bankacılığının turizm sektöründe takip oranı %2 olarak gerçekleşmiştir.

Tarım sektöründe katılım bankalarının bireysel ve tüzel seçeneklerde nakdi ve gayri nakdi finansmanları mevcuttur. Örneğin sektöre işleyişine yönelik tarım kredi kartları ve diğer sektörde faaliyet gösteren işletmelere yönelik işletme kredileri, üretim ve hayvancılık kredileri

sağlanmaktadır. Her sektörün olduğu gibi kendi süreçleri olduğundan dolayı bu sektör özelinde de üretimin takvimine ve gelir elde edilecek sürece bağlı olarak vade seçenekleri bulunmaktadır. Ayrıca bu sektörde lisanslı depoculuk yapan firmaların senetleri de teminat olarak alınabilmekte ve sektörde teminat sorununa bir anlamda çözüm olmaktadır.

Katılım bankalarının en aktif olduğu sektörlerle beraber diğer sektörler içinde dönemsel finansman kaynakları ayırdığı ve dönemsel yer almak istediği sektörler için finansman ürün ve hizmetler sundukları bilinmektedir. Bununla birlikte katılım bankalarının tüm sektörlerde yönelik fon kullanma türü bazında aşağıda grafikte aktarılmaktadır. Katılım bankalarının ağırlıkta tüm işletmeler için işletme sermayesi ihtiyacına destek verdiği akabinde ise tüketici kredilerinde ağırlıklı olarak destek verdikleri söylenebilir.

2.4.7. Enerji

Enerji sektörü içinde katılım bankacılığının 2020 yılı itibari ile %3,13'lik bir pay alarak daha az aktif olduğu sektörlerden biri olarak belirtilebilir. Bu sektörde 8.067.197 (Bin) TL tutarında bir hacim oluşmuştur. Katılım bankacılığının enerji sektöründe takip oranı %1,21 olarak gerçekleşmiştir.

Katılım bankaları enerji sektöründe özellikle güneş enerji santrali, rüzgâr enerji santrali ve hidro elektrik enerji santralleri projelerinde yer aldığı bilinmektedir. Özellikle enerji sektöründeki bu tür büyük yatırım projelerinde; yenilenebilir enerji olması, devletin bu tür bir yatırım yapan firmalara teşvik veriyor olması ve en önemlisi ekonomiye yüksek katma değer sağlıyor olması kaynaklı katılım bankaları bu tür projelerde yer almaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞINDA TARIM SEKTÖRÜNÜN FİNANSMANI

Çalışmanın bu bölümünde katılım bankacılığında tarım sektörü ürün ve hizmetleri ele alınacaktır. Ayrıca Tarım sektörünün işleyişi, işlevler, tarımsal desteklemeler ve tarım kredileri ile ilgili bilgiler aktarılacaktır. İslami finans ürünleri ile tarımsal kredilerin işleyiş süreçleri aktarılacaktır. Tarım sektöründe finansal problemlere yönelik İslami finans yöntemleriyle çözüm önerileri sunulacaktır.

3.1. Tarım Sektörüne Genel Bakış

Ziraat ya da daha yaygın olarak bilinen adıyla tarım gerek hayvansal gerek bitkisel ürünlerin yetiştirilip verimlerinin artırılması, korunması ve pazarlanması gibi süreçlerle ilgilenen bir bilim dalıdır. Tarım faaliyetlerinin insanların besin olarak tüketebileceği ürünlere uygulanması gereken her türlü bakım, besleme, yetiştirme, koruma ve balıkçılık faaliyetlerini de kapsadığı göz önünde bulundurulmalıdır (Vikipedi, Anonim, b.t).

Doğru tarım, tarımsal süreçlerin tamamında modern teknolojilerin ve en verimli yöntemlerin kullanıldığı tarımdır (TMO Ansiklopedik Sözlük, 2011).

İnsanlık tarihinin en eski meslekleri arasında yer alan tarım faaliyetleri, günümüzde de yeryüzündeki kara alanlarının %30'una yakın bir alanda gerçekleştirilmektedir. (Metin, 2007: 5). Tarihte büyük devletlerin; ülkelerin ekonomisi açısından önemli bir yeri bulunan tarıma her zaman öncelik veren devletler olduğu görülmektedir.

İlk olarak M.Ö. 8000'li yıllarda rastlanan tarım faaliyetleri, keşfedilmesinden sonra toplumların sosyal özellikleri sayesinde hızla dünya geneline yayılmıştır. Konu hakkındaki jeolojik bulgular incelendiğinde tarım faaliyetlerinin gerçekleştirilmeye başlandığı bölgelerde insanların topluluklar halinde yaşamaya başladığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla tarım faaliyetlerinin günümüzdeki devletlerin temellerini oluşturduğunu savunmak mümkündür (Tarım, Anonim, b.t).

Tarım sektörünün bunca zaman insanlar için büyük bir önemi bulunmasının iki temel nedeni bulunmaktadır. Bu iki nedenden birincisinin tarımın insanların en temel ihtiyaçlarından birisi olan beslenme ihtiyacını giderici özelliğe sahip olması, ikincisi ise ülkelerin tarımı kullanarak ekonomik kalkınmaya ulaşabilecek olmasıdır. Bu bağlamda günümüzde de gelişmekte olan ülkeler tarım sektörünü kullanarak ihracat yaparak döviz kazanabilmekte, istihdam yaratabilmekte ve ithalatı azaltarak ülkeden döviz çıkışını en aza indirgeyebilmektedir (Kılıçkap vd., 2001: 147).

Tarım sektörü, diğer sektörler ile kıyaslandığında, tarım sektörünün diğer sektörlerden farklı birtakım önemli özelliklere sahip olduğu görülecektir. Bu özellikler aşağıdaki gibi açıklanabilir (MEB, 2015: 5).

- Günümüzde bireyler, sahip oldukları genel gelir durumuna göre hemen her alandaki harcama miktarlarını değiştirse de bireylerin gıdaya ayırdıkları pay, genellikle sabit kalmaktadır.
- Doğa şartları ve doğal kaynaklar, tarımsal üretim düzeyini büyük ölçüde etkileyebilmektedir. Dolayısıyla tarım sektöründe emek ve sermaye artışı denense bile bazı durumlarda üretim düzeyinin aynı oranda artmayacağı görülebilir.
- Tarımsal üreticiler; genellikle ürettikleri ürünün fiyatını, ürün satışa çıkmadan bir yıl önce o yıla ait verileri kullanarak belirlediğinden tarımsal ürünlerin fiyatlarında dönemsel dalgalanmalar meydana gelebilmektedir.
- Sanayide üretilen ve tarım ürünlerine alternatif olarak pazarlanan ürünler; tarım ürünlerinin fiyatlarının azalmasına, tarımsal üreticilerin satın alması gereken ham madde ve araç-gereçlerin fiyatlarının artmasına yol açtığından tarım sektörüne zarar vermektedir. Bu bağlamda tarımsal üreticinin elde ettiği gelir ve yaşam standardı düşüşe geçmektedir. Bu durumun önüne geçmek için tarımsal üretim düzenli olarak arttırılmalı, üreticilere çeşitli teşvikler verilmeli ve üreticilerin modern teknolojileri kullanarak en verimli tarımsal üretimi gerçekleştirmesi sağlanmalıdır.

3.1.1. Tarım Sektörünün İşlevleri

Tarım sektörü, sahip olduğu çeşitli işlevlerden dolayı insanlık için oldukça büyük öneme sahip sektörler arasında bulunmaktadır. Bu bağlamda tarımın en önemli ve birincil işlevinin toplulukların beslenme ihtiyacını giderici işlevi olduğunu belirtmek mümkündür. Tarım sektörü ayrıca “tarım dışı sektörlerle hammadde ve işgücü sağlama”, “toplumun sağlığını ve ruhsal dengesini koruma” ile “ekonomik kalkınmaya finansman sağlama” gibi işlevlere de sahiptir (Dinler, 2008: 37).

Tarım sektörünün ikinci işlevi ise “tarımın, tarım dışı sektörlerle hammadde sağlama” işlevidir. Sanayileşmenin yaşanmadığı dönemlerde toplumların; giyim, temizlik gibi beslenme dışı ihtiyaçlarının bir kısmını da tarımsal ürünler ile karşıladığı bilinmektedir. Sanayi devriminin yaşanmasının ardından bireylerin bu alanlardaki ihtiyaçlarının giderilmesi adına ürünler geliştirilmiş, üreticilerin “sanayi odaklı tarımsal üretim” yapması sağlanmıştır. Bu bağlamda sanayi devriminden sonra özellikle pamuk ve yün üretiminin önemli ölçüde arttığı görülmektedir (Dinler, 2008: 59).

Tarım sektörünün ayrıca “tarım dışı sektörlerle işgücü sağladığı” da bilinmektedir. Her geçen gün gelişen teknoloji, tarımda çalışan nüfusun işgücü fazlası oluşturmaya yol açmıştır (Şahinöz, 2011: 57). Bu durumun bir sonucu olarak da tarımsal istihdam azalmakta, açıkta kalan işgücü de sanayi sektörüne katılarak sanayi işgücünü oluşturmaktadır (Yıldız, 2014: 4).

Tarım sektörünün ayrıca “toplumun sağlığını ve ruhsal dengesini koruyucu” işlevi bulunmaktadır. Bu bağlamda yeşil alanların ve ormanların insan psikolojisine iyi geldiğini gösteren çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Sunduğu ekonomik faydaların yanında insan psikolojisini destekleyici bir etkisi de bulunan tarım, bireylerin doğal yaşam ortamında vakit geçirmesinin önünü açabilmektedir (Dinler, 2014: 61).

Tarım sektörünün ayrıca ekonomik kalkınmayı kolaylaştırıcı işlevi bulunduğu da bilinmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınma süreçlerinin özellikle başlangıcında, tarımsal ürünlerin oldukça önemli bir kaynak olduğu düşünülmektedir. Ülkeler tarım sektöründen kazandıkları sermayeyi, kâr oranı daha yüksek sanayi sektörlerine yatırmakta, bu sayede ülke sanayileşmeye başlamaktadır. Yani ülkelerin sanayileşmesinin ardında yatan itici gücün tarım sektörü olduğu söylenebilir. Bu bağlamda ekonomik kalkınma sürecinde tarım ve sanayi sektörü birbirlerine bir alternatif olarak değil de birbirini tamamlayıcı nitelikte iki sektör olarak değerlendirilmelidir (Doğan, 2009: 369).

3.2. Türkiye’de Tarımın Finansmanı

Türkiye, sahip olduğu doğal kaynaklar ve geçmişten kazandığı zirai gelenekleri nedeniyle tarıma en uygun ülkeler arasında yer almaktadır. Buna rağmen bu avantajların etkili tarımsal üretim için yeterli olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Çünkü etkin bir tarımsal üretimin sağlanması için yatırım, teknoloji ve süreklilik gerekmektedir (Erdaş, 2012: 10). Bu bağlamda tarımda verimliliği sağlamak için yeterli miktarda sermayesi bulunmayan üreticiler, finansman arayışı içine girer (Taşkıran, 2011: 14). Ülkemizde tarım işletmelerinin genel olarak küçük ve orta büyüklükteki işletmelerden oluşması, tarım finansmanının oldukça önemli bir konu olduğunu belirtmektedir.

3.2.1. Türkiye’de Tarımsal Krediler

Ülkemizde tarımsal krediler; bankalar ve Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından verilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde de tarımsal kredilere ve tarımsal destek verilerine yer verilecektir.

Aşağıda Food and Agriculture Organization of the United Nations (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü) tarafından yayınlanan ve Türkiye’nin 2014-2018 yılları arasında tarım,

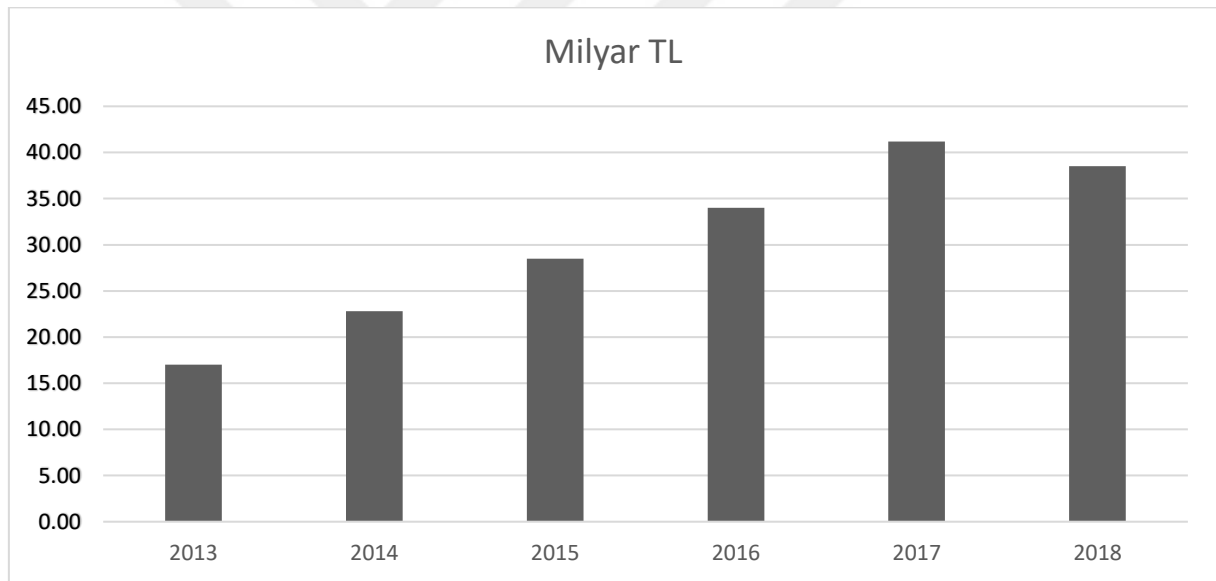
gıda, ormancılık ve balıkçılık faaliyetlerinde değerlendirmek üzere kullandığı kredi miktarını gösteren tabloya yer verilmiştir:

Tablo 3.1 Türkiye’de Tarımsal Faaliyetlerde Kullandırılan Kredi Miktarları (Milyon TL)

2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1.656	737	685	353	445	415	638

Kaynak: <http://www.fao.org/faostat/en/> (Erişim Tarihi: 2021)

Tablo 3.1 incelendiğinde tarımsal kredilerin gittikçe azaldığı görülmektedir. Türkiye’de özellikle 2016 yılında yaşanan çeşitli sosyoekonomik gelişmeler, tarımsal faaliyetlere ayrılan kredi miktarının düşüşe geçmesine yol açmıştır. Aşağıda ise Tarım ve Orman Bakanlığı’nın yayınladığı ve Ziraat Bankası ve Tarımsal Kredi Kooperatiflerinin verdiği kredileri gösteren şekle yer verilmiştir:

Grafik 3.1. Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri Tarafından Kullandırılan Kredi Miktarı (2013-2018) (Milyar TL)

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı 2018 Bütçe Sunumu (Erişim tarihi: 2021)

Grafik 3.1 incelendiğinde, Ziraat Bankası’nın ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin tarımsal faaliyetler için kullandığı kredilerin, 2018 yılı hariç sürekli olarak artış gösterdiği görülmektedir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun (BDDK) yayınladığı verilere göre de 2018 yılında ülke genelinde toplam 1,18 milyar TL tarım kredisi kullandırılmıştır. Her ne kadar bankaların 2014-2018 yılları arasında kullandığı tarım kredilerinin miktarı artış gösterse de yalnızca bu miktarı kullanarak tarımsal üretim ile finansman durumunu net olarak belirlemek doğru olmayacaktır. Bu ilişkiyi tam olarak belirlemek için tarımsal kredilerin,

toplam kredilere oranının incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda TÜİK, tarımsal üretimin GSYH'ye katkısının yaklaşık %7 olduğunu bildirirken, BDDK'nın verilerinde tarımsal kredilerin tüm kredilere oranının yaklaşık %3,9 olduğu bildirilmiştir. Bu bağlamda tarımsal üretime yeterli kredinin ayrılmadığını söylemek mümkündür (Şahin, 2019: 42).

3.2.2. Türkiye’de Tarımsal Destekler

Türkiye’de tarımın finansman durumunun net olarak belirlenebilmesi için hem tarımsal kredilerin hem de tarımsal desteklerin ele alınması gerekmektedir. Aşağıda Tarım ve Orman Bakanlığı’nın yayınladığı ve ülkemizde tarımsal üretim faaliyetlerine ayrılan destek miktarının gösterildiği tabloya yer verilmiştir.

Tablo 3.2 Türkiye’de Tarımsal Üretim İçin Ayrılan Toplam Destek (Milyar TL)

Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ortalama (Milyar TL)	9,1	10	11,6	12,8	14,5	16	22

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı 2018 Bütçe Sunumu, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi> (Erişim tarihi: 2021)

Tarım ve Orman Bakanlığı’nın, tarımsal üreticileri modern tarım yöntemleri kullanmaya teşvik etmek amacıyla geliştirdiği “İyi Tarım Uygulamaları” sertifikasının da burada ele alınması gerekmektedir. Bu sertifikaya sahip olan üreticilere sahip oldukları dekar başına ödeme desteğinde bulunulmakta, ayrıca bu sertifika aracılığıyla tarımsal üretimde çevreye zarar veren kimyasal ürünlerin kullanımı en aza indirgenmeye çalışılmaktadır (Eryılmaz ve Kılıç, 2018: 624).

Aşağıda Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü’nün (OECD) yayınladığı ve 2013-2017 yılları arasında Türkiye’de tarımsal üreticiye verilen tarımsal desteklerin miktarını gösteren tabloya yer verilmiştir.

Tablo 3.3 OECD Verilerine Göre Türkiye’de Toplam Tarımsal Desteklerin Miktarı (Milyon €)

Yıl	2013	2014	2015	2016	2017
Tutar (Milyon €)	19.780	18.795	20.021	20.215	19.902

Kaynak: <https://data.oecd.org> (Erişim tarihi: 2021)

Tablo 3.3 incelendiğinde; OECD tarafından ülkemizdeki tarımsal desteklerin miktarı 2017 yılında 19,902 milyon Euro olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü, gelişmiş ülkeleri tarımsal destekleri azaltma yönünde uyarmıştır (Civan, 2010: 127). Bu bağlamda ülkelerin gelişmesi ile tarım sektörünün ve tarım finansman imkanlarının da gelişmiş olması gerekmektedir. Buna rağmen ülkemizde

tarımsal desteklerin sürekli bir artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum tarımsal üretimde etkili bir finansman yönetiminin bulunmadığını göstermektedir.

3.2.3. Türkiye’de Tarımsal Üretimde Finansman İhtiyacı

Tarımsal üretim verilerinin analiz edilmesi hem ülke ekonomisinin genel durumu hem de tarımda finansman ihtiyacının mevcut durumu hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlar. Aşağıda Türkiye İstatistik Kurumu tarafından hazırlanan ve tarım sektörünün yıllara göre ülke istihdamına katkısını gösteren tabloya yer verilmiştir.

Tablo 3.4 Türkiye’de Tarım Sektörünün İstihdama Katkısı

Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ortalama (%)	20,2	20,2	19,5	19,2	18,4	18,1	17,7

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim tarihi: 2021)

Tablo 3.4 incelendiğinde ülke genelindeki istihdamın yaklaşık %20’sinin tarım sektörü tarafından karşılandığı görülmektedir. Buna rağmen tarım sektörünün Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’daki payı %7 olarak belirlenmiştir (<http://www.tuik.gov.tr>, erişim tarihi: 15.05.2021). Bu bağlamda tarım sektörünün Türkiye için önemli bir sektör olduğunu söylemek mümkündür.

Aşağıdaki tabloda 2017-2020 yılları arasındaki “Tarımsal Üretici Fiyat Endeksi” verilerine yer verilmiştir:

Tablo 3.5 Türkiye’de Tarımsal Üretici Fiyat Endeksi

Yıllar	Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim (%)											
	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2015	13,12	17,02	21,19	17,45	10,07	9,13	7,73	9,37	9,43	9,83	12,12	15,67
2016	9,59	6,14	-1,55	-5,29	1,41	4,87	8,09	5,43	4,71	2,80	0,08	1,46
2017	6,03	8,60	14,05	16,94	13,67	10,62	8,67	8,95	10,38	12,88	17,95	16,47
2018	9,69	8,98	7,70	6,39	8,47	8,97	11,72	15,31	16,09	16,02	14,37	15,89
2019	23,50	25,79	27,33	30,75	30,23	26,26	22,83	19,69	17,27	18,22	17,33	16,07
2020	10,41	10,22	10,38	8,58	10,59	14,50	16,28	17,36	18,48	18,70	20,76	21,24
2021	21,26	21,32	22,06									

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim tarihi: 2021)

Tablo 3.5 incelendiğinde üretim maliyetlerinin artışının, tarımın finansal sürdürülebilirliğini tehlikeye soktuğu yorumunu yapmak mümkün olacaktır. Özellikle 2019 yılının başında gerçekleşen maliyet artışı, üretici maliyetlerini son dört yıldaki en yüksek seviyeye çıkarmıştır.

Tablo 3.6 Türkiye’de Tarımsal İşletmelerin Ekonomik Büyüklükleri (2016)

Ekonomik büyüklük sınıfı (TL)	Toplam işletme (%)
<6.660	21,7
6.660- <26.640	36,3
26.640- <83.250	27,5
83.250- <333.000	12,7
333.000- <832.500	1,4
832.500+	0,3

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim tarihi: 2021)

Yukarıdaki tabloda ülkemizdeki tarımsal işletmelerin 2016 yılına ait büyüklüklerini ortaya koymuştur. Tablo incelendiğinde ülkemizdeki tarımsal işletmelerin %58’inin 26.640 TL’nin altında bir değere sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye’deki tarımsal işletmelerin küçük şirketler olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

Tablo 3.7 Tarım ve Ormancılık Faaliyetleri Dış Ticaret Verileri (Bin \$)

Yıllar	İhracat (Bin USD)	İthalat (Bin USD)
2020	5.957.080	9.834.268
2019	5.588.545	9.835.392
2018	5.220.011	9.836.517
2017	4.851.476	9.837.642
2016	4.482.941	9.838.767
2015	4.114.407	9.839.891

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim tarihi: 2021)

Yukarıdaki tabloda tarım sektörü hakkındaki dış ticaret verilerine yer verilmiştir. Tablo 3.7 incelendiğinde son 5 yılda yapılan ithalatın, ihracattan daha fazla olduğu görülecektir. Bu bağlamda yetkililerin tarımsal üretim ve ticaret hakkında yeni politikalar düzenlemesi gerektiğini söylemek mümkündür.

Özetle; Türkiye’nin tarım sektörü ile ilgili verileri incelendiğinde Türkiye’de tarımın finansmanı hakkında birtakım sorunlar bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda hali hazırda var olan finansman yöntemleri yerine faizsiz finansman araçlarının kullanılmasının, tarımsal üretimin verimliliğinin ve sürekliliğinin sağlanmasını kolaylaştırabileceği söylenebilir.

3.3. Tarımsal Kredi İhtiyacının Nedenleri

Ülkemizde tarımsal üretim ve yönetim süreçleri birbirleriyle iç içe geçmiş bir hale bürünmüştür. Dolayısıyla Türk tarım üreticilerinin kendi ihtiyaçlarını gidermesi ve tarımsal üretim süreçleri de birbirleriyle ilişkili bir hal almıştır. Türkiye’de tarım faaliyetleri

incelendiğinde tarımda çoğu zaman “aile işletmelerinin” çalıştığı görülmekte bu durumun da tarımın Türkiye’de hem sosyoekonomik bir boyuta sahip olmasına hem de bir yaşam biçimi halini almasına yol açtığı görülmektedir (Bülbül, 2006: 59).

Ülkemizdeki tarım işletmelerinin neredeyse tamamı küçük işletmelerden oluşmaktadır. Dolayısıyla ülkemizdeki tarım işletmelerinin sahip olduğu sermaye çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Bu durum da tarım üreticilerinin finansmana ihtiyaç duymasına yol açmaktadır. Bütün bunların yanında genellikle farklı toprak parçalarına ekim yapmak zorunda kalan üreticiler, kredi alırken zor kontrol süreçlerinden geçmekte ve yüksek kredi maliyetleri ile karşı karşıya kalmaktadır (Karacan, 1991: 50).

Türk Medeni Kanunu, Türkiye’deki bir çiftçinin vefat etmesi halinde sahip olduğu arazilerin mirasçıları tarafından paylaşılması yönünde hüküm vermektedir. Günümüzde her bir kuşağın tarım sektöründen giderek uzaklaştığı göz önünde bulundurulursa, bu durumun tarım arazilerinin tarım ile ilgilenmeyen mirasçılara geçmesine yol açtığı yönünde yorum yapmak mümkündür. Bu gibi durumlarda çoğu zaman tarım ile ilgilenen mirasçı, tarım ile ilgilenmeyen mirasçıdan söz konusu tarım arazisini satın almayı tercih etmektedir. Bu durum da tarım ile ilgilenen mirasçının krediye ihtiyaç duymasına yol açmaktadır (Bülbül, 2006: 62).

Ülkemizde tarım sektörünün işleyiş biçimi, tarımsal üreticilerinin masraf yaptığı süreç ile gelir elde ettiği sürecin arasında uzun bir boşluk oluşmasına yol açmıştır. Bu durum da çiftçilerin nakit paraya ihtiyaç duymasına yol açmakta ve çiftçileri kredi çekmeye zorlamaktadır (Bülbül: 2006: 219).

Her geçen gün gelişen teknoloji, tarımı da sektör içerisinde özerkleşmeye doğru götürmekte ve değişen tüketici tercihlerine hızlı yanıt vermeye ve makineleşmeye itmektedir. Bu durum çiftçileri yeni makineler satın almaya zorlamaktadır. Bu durumda ek sermaye ihtiyacı duyan çiftçiler, krediye başvurmak zorunda kalır (Karacan, 1991: 51).

Tarımsal faaliyetler; sel, dolu, kuraklık gibi iklim koşullarından ve salgın hastalık gibi durumlardan olumsuz etkilenmektedir. Ülkemizdeki tarım sigortacılığının mevcut durumu da göz önünde bulundurulduğunda, çiftçilerin belirtilen olumsuz durumlardan herhangi biri ile karşı karşıya kalması durumunda krediye başvurması kaçınılmaz olacaktır (Bülbül, 2006: 61).

3.4. Tarımsal Kredinin Değerlendirilmesi

Tarım sektörü, yapısı gereği diğer sektörlerle kıyasla daha düşük gelir elde edilen bir sektördür. Özellikle Türkiye’de tarım faaliyetlerinden elde edilen gelir, işletmenin genel ihtiyaçları ve tarım üreticisinin ailesinin ihtiyaçları için harcanmaktadır. Bu bağlamda tarım

sektöründe faaliyet gösteren işletmelere kredi verilirken, diğer sektördeki işletmelere verilen kredilerden farklı bir değerlendirme süreci takip edilmelidir (Bülbül, 2006: 60).

Tarım işletmelerine kredi verme süreçlerinde, kredi verecek kurum tarafından çiftçinin moralite/istihbarat kayıtlarının titizlikle incelenmesi gerekmektedir. Çünkü bu kayıtlar çiftçinin geçmiş dönemlerde gerçekleştirdiği finansal işlemleri göstermektedir. Çiftçinin kredi/borç ödeme durumu, kefalet durumu gibi bilgileri içeren bu belgeleri çiftçinin “finans karnesi” olarak yorumlamak mümkündür (Ziraat Bankası, 2013: 18).

Tarım kredisinin değerlendirilme sürecinde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise çiftçinin tecrübe seviyesidir. Yani kredi verilirken kredinin, çiftçinin uzman olduğu konuda değerlendirileceğinden emin olunmalıdır. Aynı zamanda çiftçiden genellikle temel işletme bilgilerine sahip olması, zaman çizelgesi oluşturabilmesi, ürünlerini pazarlayacak satış bilgisine sahip olması, fiziksel olarak işini yapmasına engel olacak herhangi bir durumunun bulunmaması da beklenebilmektedir (Karacan, 1991: 73).

Çiftçinin krediyi değerlendireceği arazinin verimli olması ve o araziden elde edilebilecek ürünlerin, çiftçinin kredisini ödeyebilecek kadar iyi olması gerekmektedir. Çünkü düşük verimli arazilerde hem ekim masrafları yüksek olacak hem de ekim sonrası o araziden toplanacak ürünün satış fiyatı düşük olacaktır (Bülbül: 2006: 222).

Tarım faaliyetleri için kredi sağlanırken bankalar tarafından teminat olarak “gayrimenkul ipoteği, gerçek/tüzel kişi kefaleti, taşıt/traktör rehini, teminat mektubu, nakit varlık rehini, alacak temliki, çek/senet rehini, makbuz senetlerinin rehini ve garanti kuruluşlarının taahhütleri” alınabilmektedir (Ziraat Bankası, 2010: 7).

Ülkemizde 2014 yılında Kredi Kayıt Bürosu tarafından tarım sektörünü değerlendirmek üzere TARDES (Tarımsal Kredi Değerlendirme Sistemi) kurulmuştur. Bu sistemi 2020 Ekim ayı itibari ile 7 banka kullanmaktadır. Kurulduğu günden bugüne sistemde 655 bin kez tarımsal değerlendirme yapılarak yaklaşık 17 milyar TL kredi limit tahsis yapılmıştır. (<https://www.kkb.com.tr/>, erişim tarihi: 17.05.2021)

3.5. Türk Bankacılığında Tarımsal Krediler ve Gelişimi

Türkiye bankacılık sektöründe 2018 yılında yaklaşık 100 milyar TL tarım sektörüne, 67 milyon TL avcılık sektörüne, 1,7 milyar TL kereste ve orman üretim faaliyetlerine, 1,7 milyar TL balıkçılık faaliyetlerine yönelik kredi imkânı sunulmuştur (BDDK, 2019).

Tablo 3.8 Toplam Kredi Ve Tarımsal Kredi Bakiyeleri İle Artış Hızları (Milyon TL)

Yıllar	Toplam Kredi Büyüklüğü	Toplam Kredi Artış Oranı	Tarımsal Kredi Büyüklüğü	Tarımsal Kredi Artış Oranı
2005	153.689		6.959	

2006	218.987	42%	7.811	12%
2007	285.616	30%	9.832	26%
2008	367.445	29%	12.849	31%
2009	392.621	7%	15.246	19%
2010	525.851	34%	22.549	48%
2011	682.893	30%	30.256	34%
2012	794.756	16%	31.834	5%
2013	1.047.410	32%	35.564	12%
2014	1.240.706	18%	44.926	26%
2015	1.484.256	20%	60.099	34%
2016	1.733.578	17%	71.973	20%
2017	2.097.310	21%	86.196	20%
2018	2.393.073	14%	100.339	16%
2019	2.654.376	11%	107.834	7%
2020	3.574.625	35%	128.718	19%

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, (erişim tarihi: 2021)

Tablo 3.9 Tarımsal Kredilerin Toplam Krediler İçerisindeki Payı (Milyon TL)

Yıllar	Toplam Kredi Büyüklüğü	Tarımsal Kredi Büyüklüğü	Tarımsal Kredilerin Payı
2005	153.689	6.959	4,53%
2006	218.987	7.811	3,57%
2007	285.616	9.832	3,44%
2008	367.445	12.849	3,50%
2009	392.621	15.246	3,88%
2010	525.851	22.549	4,29%
2011	682.893	30.256	4,43%
2012	794.756	31.834	4,01%
2013	1.047.410	35.564	3,40%
2014	1.240.706	44.926	3,62%
2015	1.484.256	60.099	4,05%
2016	1.733.578	71.973	4,15%
2017	2.097.310	86.196	4,11%
2018	2.393.073	100.339	4,19%
2019	2.654.376	107.834	4,06%
2020	3.574.625	128.718	3,60%

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, (erişim tarihi: 2021)

Tablo 3.8 ve 3.9 incelendiğinde tarımsal kredi büyüklüğünün her geçen yıl arttığı görülmekle beraber son iki yıldır aldığı pay düştüğü gözlemlenmektedir. Ayrıca kredi hacmindeki artışın aynı oranda tarım sektöründe olmadığı gözlemlenmiştir.

3.6. Tarımın Finansmanında Faizsiz Finansman Araçları

Tarımsal üretimde benimsenen bir yöntem olan “imece” uygulaması ve çalışmanın gelecek bölümlerinde bahsedilecek olan kooperatif uygulaması, faizsiz finans araçlarının “kar-zarar ortaklığı” prensibine dayalı kredi yönteminin tarım sektörü tarafından tercih edilmesini kolaylaştırmaktadır. Ülkemizdeki tarım işletmelerinin büyük çoğunluğunun küçük işletmeler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, tarım finansmanında “mikro finans” kavramına dikkat edilmesinin önemli bir konu olduğu görülecektir.

Maddi durumu yetersiz kişilerin kendileri ve ailelerinin geçimlerini sağlayacak projelerinin kefalet ve teminat gerektirmeden finanse edildiği mikro finansın, önemli bir bölümü maddi açıdan zayıf işletmeler ve aile işletmeleri tarafından gerçekleştirilen tarımsal üretimin finansmanında kullanılması gerekmektedir. Faizsiz finansman araçları arasında, üreticinin emeğinin ve uzmanlığının finanse edildiği ve teminat gerektirmeyen bazı finansman araçları mevcuttur. Ayrıca faizsiz finansman araçları, kırsal bölgelerde finansmana uzak olan üreticiyi ihtiyacı olduğu fona daha kolay bir şekilde ulaştıran yöntemleriyle tarımın finansmanında mikro finans ihtiyacını da karşılayacaktır (Parlakkaya ve Çürük, 2015: 61). Bu sebeple faizsiz finansman araçları geleneksel finansman araçları ile birlikte ya da bu araçlara alternatif olarak kullanıldığında tarımsal üretim açısından olumlu etki yaratacaktır.

3.6.1. Tarımın Finansmanında Karz-ı Hasen Yöntemi

“Karz-ı hasen yöntemi” tarım üreticilerinin kısa vadeli nakit gereksinimlerinin giderilmesinde kullanılabilir. Bu yöntemde borç veren kişi, verdiği borç karşılığında herhangi bir fayda sağlamaya çalışmaz. Bu bağlamda “Karz-ı hasen” yönteminin küçük ölçekli tarım işletmelerinin finansmanında iyi bir tercih olduğu söylenebilir (Canbaz, 2019: 222).

Bu yöntem, kompleks olmayan bir finansman yöntemidir. Ülkemizde tarım sektörünün mevcut durumu göz önünde bulundurulduğunda tarım üreticilerine farklı şekillerde kullandırılabilir bir finansman şeklidir.

Ayrıca Tarım Kredi Kooperatifleri’nin de bir karz-ı hasen sandığı oluşturması ve tarım üreticilerine karz-ı hasen yöntemi ile finansman sağlaması mümkündür.

3.6.2. Tarımın Finansmanında Murabaha Yöntemi

Tarımın finansmanında “murabaha” yöntemi, tarım üreticilerinin genellikle makine ve ekipman alırken tercih ettiği bir yöntemdir. Murabaha süreci genellikle basit olsa da sürecin tarafları ve finansman hizmetini sağlayacak kişi/kurumun özelliklerine göre farklı koşullar ortaya çıkabilmektedir.

Bu yöntemde genellikle üreticiler, bir katılım bankasına giderek satın almak istediklerini ürünü, o ürüne neden ihtiyaç duyduklarını ve borçlarını ödeyecekleri planı açıklarlar. Daha sonra katılım bankası, üreticinin başvurusunu değerlendirme sürecine başlar. Eğer üreticinin başvurusu onaylanırsa banka üretici için o ürünü satın alır, üzerine bir miktar kâr payı koyar ve üreticiye vadeli olarak o ürünü satar. Benzer şekilde tüccarlar için de tarımsal ürün desteği verilebilmektedir. (Şahin, 2019: 75).

Karz-ı hasen yönteminde olduğu gibi bu yöntemde de kooperatifler üreticilere murabaha hizmeti verecek şekilde düzenlenebilir. Bu süreçte kooperatifler, murabaha sürecinde kazandıkları gelirler sayesinde sahip oldukları fonları arttırabilir, dolayısıyla üreticilerden uygun miktarda kâr payı isteyerek üreticiyi koruyabilir.

3.6.3. Tarımın Finansmanında Mudarebe Yöntemi

Mudarebe yöntemi de çalışmanın önceki kısımlarında bahsedilen diğer yöntemler gibi basit bir yapıya sahiptir. Mudarebe yöntemini özelleştiren unsurlar sözleşmenin tarafları ve mudarebe hizmetini sağlayacak kurumun yapısıdır.

Mudarebe sözleşmeleri geçmişte, “tohum, makine ve arazi gibi nakit dışı unsurların” üreticiye sermaye olarak belirli bir süreliğine verildiği sözleşmeler olmuştur. Ancak günümüzde katılım bankaları mudarebe sözleşmeleri adı altında bu ürünler yerine nakit sermaye sunmaktadır.

Mudarebe sözleşmelerinde sıklıkla tartışma konusu olan bir unsur tarımsal faaliyetin gerçekleştirileceği arazi olmuştur. Çünkü mudarebe sözleşmelerinde mudarib, ortaklığa yalnızca emek ve uzmanlığı ile katılmalıdır. Mudaribin nakit veya nakit dışı herhangi bir sermaye ile ortaklığa katılması durumunda bu sözleşme mudarebe niteliği taşımaz. Bu sorunu çözmek için mudarebe sözleşmesine tarımsal üretimin, üreticinin sahip olduğu arazide gerçekleştirilecek olma şartı eklenebilir. Bu sayede mudarebe ortaklığı sona erdiğinde üreticinin sahip olduğu arazi herhangi bir işleme tabi tutulmadan üreticinin mülkiyetinde kalmaya devam eder (Şahin, 2019: 85).

3.6.4. Tarımın Finansmanında Müşareke Yöntemi

Tarımın finansmanında müşareke yöntemi, tarım üreticilerinin uzun vadeli finansman ihtiyaçlarının giderilmesinde kullanılmaktadır. Tarımın finansmanında “inan şirketi” ve “muzâraa ortaklığı” uygun müşareke ortaklıklarıdır.

İnan şirketlerini üretici ve katılım bankasından oluşan ve bankanın nakit sermaye taahhüdü verdiği ortaklıklar olarak, müzaraa ortaklığını ise hem üreticinin desteklendiği hem de âtıl tarım alanlarının değerlendirildiği bir ortaklık olarak tanımlamak mümkündür.

3.6.5. Tarımın Finansmanında Selem Yöntemi

Tarımın finansmanında “selem yöntemi”, üreticiye ürünün bedelinin peşin olarak ödendiği, üretimin ise ödemenin ardından gerçekleştirildiği finansman modelidir. Bu modelin alıcı ve satıcı olmak üzere iki tarafı bulunmaktadır. Tarım sektörü için değerlendirildiğinde selem sözleşmesinin satıcı tarafı genellikle tarım üreticileri, alıcı tarafı ise katılım bankaları, kamu kurumları, çeşitli işletmeler ve tarım kooperatifleri olmaktadır (Şahin, 2019: 113).

3.6.6. Tarımın Finansmanında İcare Yöntemi

Tarımın finansmanında sıklıkla tercih edilen yöntemlerden bir diğeri olan icare yöntemi iki farklı şekilde gerçekleştirilmektedir. Birinci şekilde tarımsal ürün veya hizmetin kiralandığı ve karşılığında da ürünlerden pay veya nakit ödeme taahhüt edilen, müzaraa ortaklığına oldukça benzeyen bir model söz konusu iken ikinci şekilde “hizmet dışı unsurların da kira sözleşmesine dahil olduğu” finansal ve/veya operasyonel kiralamanın kiralamalardan oluşan bir model söz konusudur (Aytekin vd., 2019: 14).

Söz konusu kira sözleşmesinin bitişinden sonra sözleşmeye konu olan varlık, kiracıya geçiyorsa bu icareyi finansal bir kiralama olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak benzer şekilde kira sözleşmesi bittikten sonra sözleşmeye konu olan varlık mülkiyeti kiralayan tarafta kalıyorsa bu işlem operasyonel kiralama olarak adlandırılmaktadır (Aytekin vd., 2019: 14-15).

İcare, yönteminde tarımsal üreticiye finansal ve operasyonel kiralama hizmetlerini katılım bankaları, devlet ya da tarım kredi kooperatifleri sağlayabilmektedir.

3.6.7. Tarımın Finansmanında Zekât Yöntemi

Katılım bankaları, Tarım Kredi Kooperatifleri ya da vakıflar aracılığıyla kurulacak olan bu zekât fonları ile tarım üreticisinin borçları ödenebilir, ihtiyaç sahibi üreticinin modernizasyon çalışmalarına katkı sağlanabilir ve üreticinin dış sebeplerden ötürü göreceği zararların karşılanması sağlanabilir. Zekât fonları ile hayatını kaybeden üreticilerin ailelerinin ihtiyaçları da karşılanabilir. Ayrıca selem sözleşmelerinde ortaya çıkabilecek problemler sebebiyle tarafların finansal açıdan korunması adına da zekât fonları kullanılabilir (Şahin, 2019: 148).

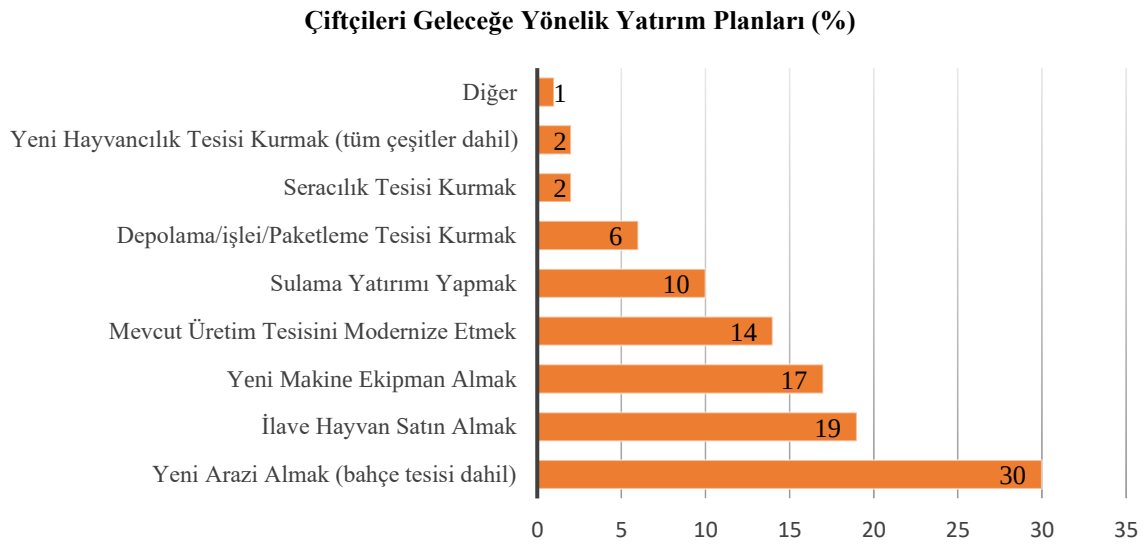
3.6.8. Tarımın Finansmanında Tekafül Sigortacılığı Yöntemi

Tarımın finansmanında tekafül sigortacılığı, tarım faaliyetlerinde ortaya çıkabilecek tehlikelere karşı, üreticinin korunması amacıyla geliştirilmiş yöntemler arasında yer almaktadır. Tekafül sigorta sözleşmelerinde genellikle bitkiler, hayvanlar ve tarımsal üretim faaliyetlerinde kullanılacak olan makine ve ekipmanlar sigortalıdır. Tekafül sigortacılığı ayrıca tarımın

finansmanında kullanılan diğer yöntemlerde yine üreticiyi korumak için de kullanılabilmektedir. Örneğin teslimat ve ürün özelliklerinin sözleşmedeki şartlar ile örtüşmemesi gibi durumlarda üretici zor duruma gireceğinden, selem sözleşmelerinin tekafül sigortacılığı yöntemi ile sigortalanması, üreticiyi potansiyel risklerden korumuş olacaktır (Arzova ve Şahin, 2019: 16).

3.7. Tarım Finansmanı Sorunları

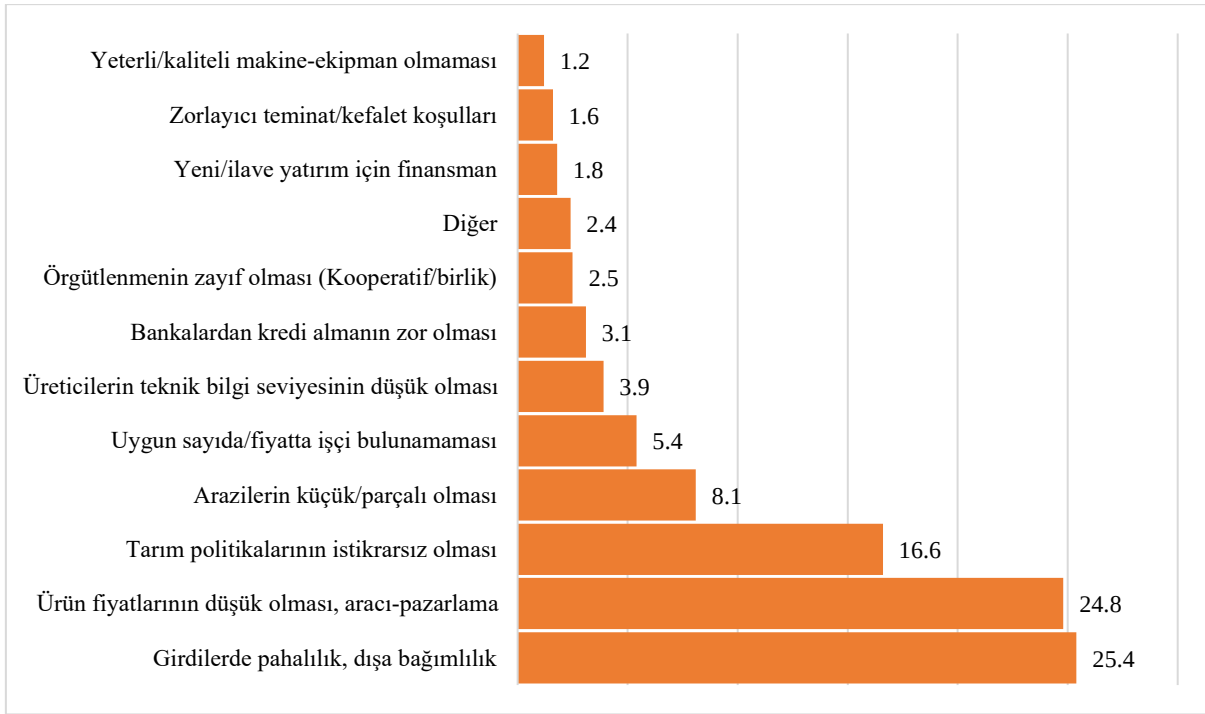
Türkiye’de tarımın finansmanındaki mevcut durumu anlayabilmek adına, çiftçilerin gerçekleştirmek istediği yatırım türlerini gösteren aşağıdaki şekil incelenebilir.

Grafik 3.2. Çiftçilerin Geleceğe Yönelik Yatırım Planları

Kaynak: Yıldırım, 2017a: 1.

Grafik 3.2 incelendiğinde, çiftçilerin büyük bölümünün yeni arazilere sahip olmak istediği, bu isteğe kıyasla sahip oldukları üretim alanlarını modernize etmek isteyen çiftçilerin azınlıkta kaldığı görülmektedir.

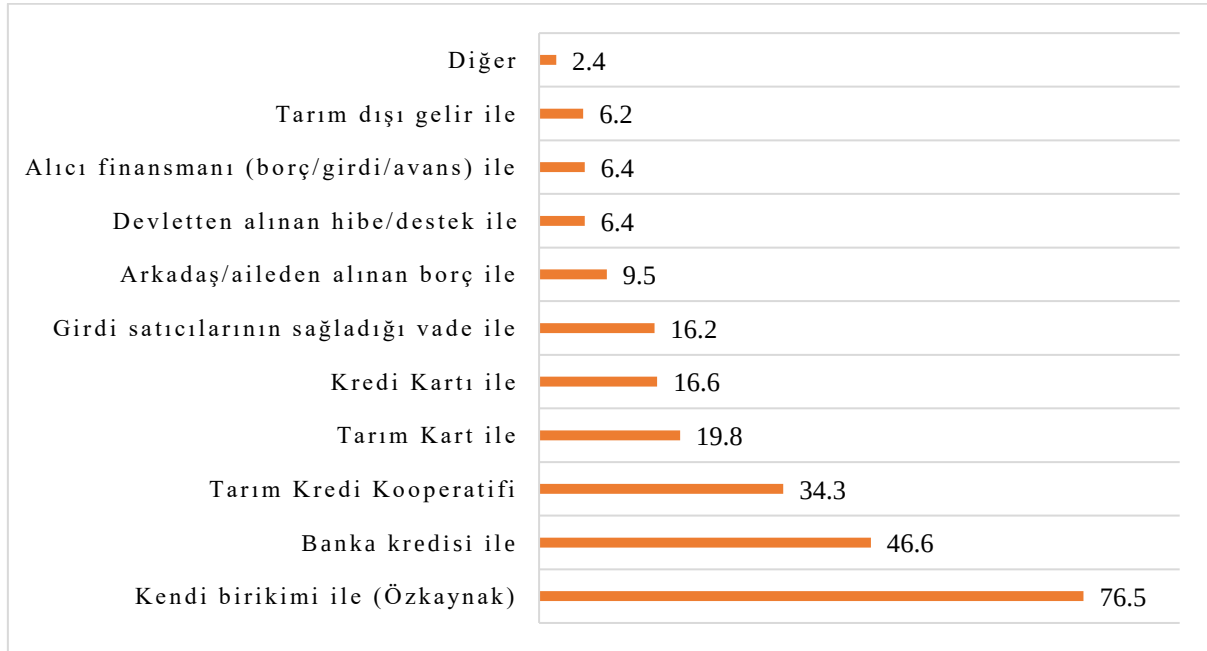

Grafik 3.3. Türkiye’de Tarımın En Önemli Sorunları

Kaynak: Yıldırım, 2017a: 1

Grafik 3.3 incelendiğinde çiftçilerin belirttiği sorunlardan en önemlisi üretim girdilerinin pahalı ve dışa bağımlı olmasıdır. Bu durum döviz kurunda yaşanan ufak dalgalanmaların, çiftçilerde finansman ihtiyacı doğmasına yol açmaktadır. Çiftçilerin en çok

şikâyet ettiği ikinci sorun ise araçlar sorunu olmuştur. Bu sorunda çiftçiler araçların, kendilerinden daha az emek vererek daha büyük gelirler elde ettiğinden şikâyetçi olmuşlardır.

Grafik 3.4. Tarımsal Faaliyetlerin Finanse Edilme Şekli

Kaynak: Yıldırım, 2017a: 1.

Grafik 3.4’te tarımsal faaliyetlerin finansman kaynakları verilmiştir. Şekilden de anlaşılacağı üzere çiftçilerin büyük kısmı finansman ihtiyaçlarını kendi sermayeleri ile karşılamaktadır.

Bu veriler ışığında ülkemizde tarımın finansmanı hakkında çeşitli sorunlar bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu sorunları ise kısaca şu şekilde ele alınabilir (Uçak, 2011: 10-11):

- Miras hukukundan dolayı her geçen yıl çiftçilerin sahip olduğu tarım arazileri bölünmekte ve küçülmektedir. Bu durum üretimde verimin düşmesine ve ölçek ekonomisi kayıplarının yaşanmasına yol açmaktadır.
- Türkiye’deki tarım işletmelerinin neredeyse tamamında bitki ve hayvan üretimi eş zamanlı olarak gerçekleştirilmektedir. Bu durum tarım üreticilerinin bir alanda uzmanlaşmasını engellemektedir.
- Tarım faaliyetlerindeki üretim girdilerinin fiyatlarında meydana gelen zamlar, tarımın karlılığını büyük ölçüde azaltmış, hatta bazı üreticilerin zarar etmesine yol açmıştır.
- Devlet politikaları bazı üreticilere önceden sağladığı destekleri azaltmış/durdurmuş, bu durum tarımsal üretim süreçlerinde verim kaybı yaşanmasına yol açmıştır.

- e) Markalaşıp organize olamayan üreticiler, ürettikleri ürünleri pazarlayamamış, bu durum aracılarn büyük karlar elde etmesine ve tüketicinin olumsuz etkilenmesine yol açmıştır
- f) Üretim plansızlığı gibi nedenler üreticinin ürünlerinin satılmamasına ve zarar etmesine yol açmıştır.
- g) Çiftçilerin geleceğe dair bir planı olmadan hareket etmesi, verimi düşürmekte ve zarar edilmesine yol açmaktadır.

3.8. Tarımın Finansmanı ve Sorunlarına Çözüm Önerileri

Tarım sektörü, birçok ülkenin stratejik öneme sahip sektörleri arasında yer almaktadır (Doğan vd., 2015: 39). Bu bağlamda bir ülkedeki tarımsal faaliyetlerin verimliliğinin artırılması ve tarımın sürdürülebilir hale getirilebilmesi adına o ülkenin tarım sektörünün problemlerinin çözülmesi önem taşımaktadır. Tarımın finansman sorunlarını çözmek adına uzun vadeli bir tarım politikası oluşturulmalı ve bu politika canlı tutulmalı yani günün sorunlarına çözümler üretebilmek adına değişime açık olmalıdır. Aynı zamanda hükümet/bakan değişimi gibi siyasi belirsizliklerden de etkilenmemelidir (Yıldırım, 2017a:1).

Bunlara ek olarak tarımda dışa bağıllık, en aza indirgenmelidir. Yani tarımsal faaliyetlerin girdilerinin üretilmesi ve temin edilmesi konusunda çeşitli çalışmalar yapılmalı, bu çalışmaları gerçekleştirenlere teşvikler verilmelidir. Tarım faaliyetlerine girdi sağlayan devletler ile uzun süreli anlaşmalar yapılmalı, bu anlaşmalarda döviz kuru sabitlenmelidir. Ayrıca ülkemizdeki ziraat mühendislerine yönelik etkili istihdam planlamaları ve istihdam alanları yaratılmalıdır. Etkili istihdam politikaları sayesinde tarımda ve hayvancılıkta verimliliğin artışı sağlanacak ve ziraat mühendisleri kendi eğitim aldıkları branşlarda faaliyet göstermeye başlayacaktır (Yıldırım, 2017b: 2).

Bir diğer çözüm önerisi ise tarım üreticilerinin finansmana ulaşmasını kolaylaştırmak, çiftçilere verilen kredilerin şartlarını iyileştirmek ve var olan tarımsal faaliyetlerin modernleştirilmesi olacaktır. Üreticileri yeni ekim alanlarına itmek/yeni ekim alanlarına yatırım yapmak yerine var olan ekim alanlarının verimliliklerinin azami seviyeye çıkartılması gerekmektedir.

Hayvancılık hususunda üreticilere teşvikler verecek politikalar geliştirilmeli, ülke genelinde hayvancılık sektörünün gelişmesi sağlanmalıdır. Bu bağlamda özellikle ülkemizin doğu bölgelerinde hayvancılık tesisleri açılması için destekler verilmeli, şehir planlamalarına hayvanlara ait mera ve otlama alanları eklenmelidir.

Katma değer sağlayan, paketleme tesisleri gibi üretim tesislerinin açılmasına ve geliştirilmesine yönelik teşvikler verilmelidir. Bu tesisler çoğu zaman yabancı markalar tarafından yönetildiğinden bu iş ülkenin tarımda dışa bağımlılığının azalmasına da yardımcı olacaktır. Son olarak üreticiden tüketiciye uzanan süreçteki aracılardan yönetim ve denetiminin sağlanması gerekmektedir. Bu sayede hem üretici yeterli kazanç elde edebilecek hem de tüketici tarımsal ürünlere yüksek fiyat ödemek zorunda kalmayacaktır.

Tüm bu çözüm önerilerini destekleyecek nitelikte kredi kayıt bürosunun 2020 yılı Mayıs-Haziran ayların ait bir araştırma yayınlanmıştır. Bu araştırma tarımsal üretim yapan aktif 1.010 çiftçi ile anket yöntemi yolu ile yapılmıştır. Anket, Almanya'nın popüler işletme ve finans alanındaki okullarından biri olan Frankfurt School of Finance & Management (Frankfurt School)'ın Türkiye'de bulunan ve tarım sektöründe uzman tecrübeli personelleri tarafından yapılmıştır. Türkiye'de çiftçi kayıt sistemine (ÇKS) kayıtlı 2.264.090 çiftçi bulunmaktadır.

Bu araştırmanın sonuçlarından çalışmamız ile ilgili sonuçları şu şekilde belirtilebilir;

- Ülkemizdeki çiftçilerin %20 si sözleşmeli üretim yaptığı ve bu çiftçilerin %81 sözleşmeli üretimden memnun olduğu belirtilmiştir. Sözleşmeli üretilen ürünlerin en başında pancar, domates ve mısır gelmektedir.
- Yapılan araştırma sonucunda; çiftçilerin üretim sürecinde %93 ile girdi maliyetlerinin yüksek olması, %50 ile iklimsel problemler, %45 hastalıklar, %28 sulama yetersizliği ve işçi bulamama en çok karşılaşılan sorunlarından oluştuğu gözlemlenmiştir.
- Çiftçilerin %55'nin üretim süreçlerinde kredi kaynaklarına başvurduğu ve işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşıladıkları gözlemlenmiştir. Bu kaynak ihtiyacının %35 ile bankalardan %17 Tarım Kredi Kooperatiflerinden %3 ise diğer kaynaklardan yararlandığı söylenebilir.
- Kredi kullanan çiftçilerden %90'ı tarımsal işletme ve yatırım kredisi kullandığını göstermektedir. Yatırım kredileri daha çok makine, traktör alımları veya tarla finansmanları şeklinde gerçekleşmiştir. Önemli bir durum olan tarım dışı kredi kullanımında ise %51 oranında başka bir kredi kapaması için kullanıldığını ortaya çıkarmıştır ve bu amaçla kullanım yapılan kredi %43 oranında geçen yıla nispeten artış göstermiştir.
- Araştırmada, %66 oranında çiftçinin finansman ihtiyacı için tek bir banka kullandığı ortaya çıkmaktadır.
- Araştırma sonucunda, faizli bir tarım kredisi kullanmak istemeyen yani faize karşı olduğunu belirtilen bir çiftçi kitlesi %13 olarak görülmektedir. Bu oranın genel üretici

çerçevesinde düşünüldüğünde ciddi bir potansiyelinin olduğu ve faizsiz finansal ürünlere yönelik bir Pazar payının olduğunu söyleyebiliriz.

- Üreticiler için önemli bir durum olan Tarsim sigortasını %61 oranında çiftçinin yaptırmadığı görülmektedir. Diğer kalan %39'luk kısmın yaptırdığı belirtilmiştir. Sigorta yaptırmayan çiftçilerin %51'i bunun gereksiz/faydasız olduğunu düşünmektedir. %24'ü ise pahalı olduğunu söylemektedir. Bu durumda TARSİM Sigortasının tarım sektörü içerisinde bilgi eksikliğinin olduğu gözlemlenmektedir. (<https://www.kkb.com.tr/>, erişim tarihi: 17.05.2021)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARININ TARIM FİNANSMANINDAKİ YERİNİN ANALİZİ VE ÖZEL BİR BANKA ÖRNEĞİ

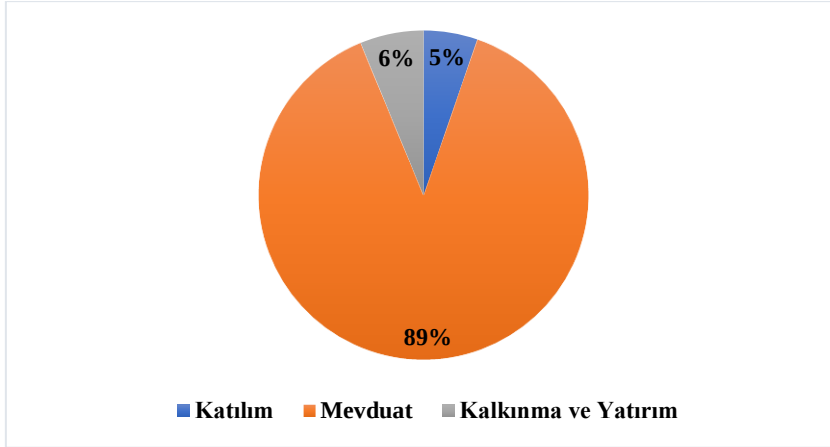
Çalışmanın bu kısmında Katılım Bankalarının tarım sektörü özelinde krediler açısından güncel durumu son verilerle ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Bu bölümde öncelikle kredilerden aldığı pay çerçevesinde katılım bankalarının durumunu nakdi ve gayri nakdi olarak gösterilecektir. Katılım bankaları arasında bir katılım bankasının tarım sektörü özelinde durumu, yıllar itibari ile gelişimi, takibe dönüşüm oranları ve tarım sektörünü fonlama yöntemleri üzerinde durulacaktır.

Araştırmanın amacı; Katılım bankalarının sektörden aldığı payı öncelikle göstermek, sektördeki yer ve pay alınması için gereken durumları çıkarmak, katılım bankacılık sektörü için avantajları belirtilecektir. Araştırmada, bankacılık sektörünün temel verileri ve bankaların faaliyet raporlarından elde edilen bilgiler kullanılarak, yapılan analizler çerçevesinde görüşler belirtilmiştir.

4.1. Banka Türlerine Göre Kredi Dağılımı Grafiği

Bankaların fonksiyon türlerine göre; Mevduat Bankaları, Katılım Bankaları ve Kalkınma ve Yatırım Bankaları'nın kredi hacimleri grafik olarak ortaya çıkarılmıştır. 2020 yılı itibariyle bankacılık kredi pay analizinde mevduat bankalarının ağırlığı %90'a yakın bir oran ile dikkat çekmektedir. Bu tablodan anlaşılabacağı üzere katılım bankalarının tüm sektörlerde kredi çerçevesinde pay almak için alternatif yeni finansman ürünleri geliştirerek yer alabileceği ve pay oranını artırabileceği söylenebilir.

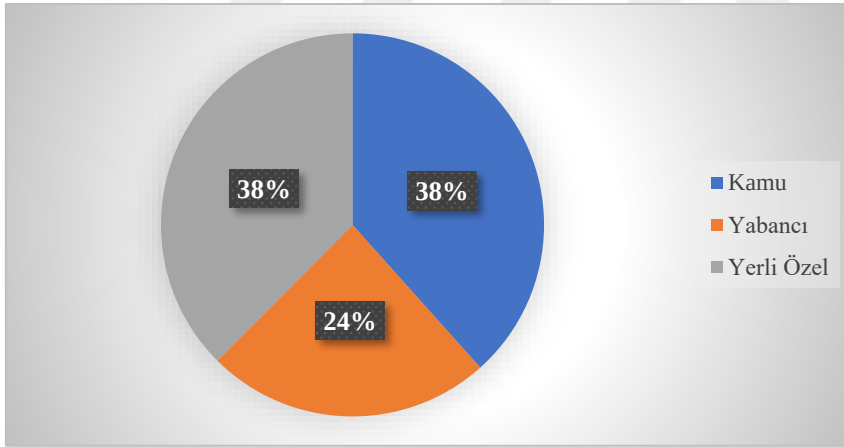
Bankaların sahiplik türlerine göre; Kamu, Yerli Özel ve Yabancı sahiplik açısından değerlendirildiğinde fonksiyonlarına göre alınan kredi hacmi daha dengeli olduğu gözlemlenmektedir. Kamu ve Yerli Özel Bankaların daha ön planda olduğu Yabancı sahipli bankaların daha az pay aldığı gözlemlenmektedir.

Grafik 4.1. 2020 Yılı Bankaların Fonksiyon Yapılarına Göre Kredi Hacimleri (%)

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis>, (erişim tarihi: 2021)

Grafik 4.1 incelediğinde; bankacılık sektörünün türlerine göre kredi hacimlerinde aldığı pay grafik olarak gösterilmiştir. Mevduat bankalarının %89 ile sektörde etkin ve aktif olduğu görülmektedir. Katılım bankalarının %5 ve Kalkınma & Yatırım bankalarının %6 ile sektör içerisinde kredilerden pay aldığının söylenebilir.

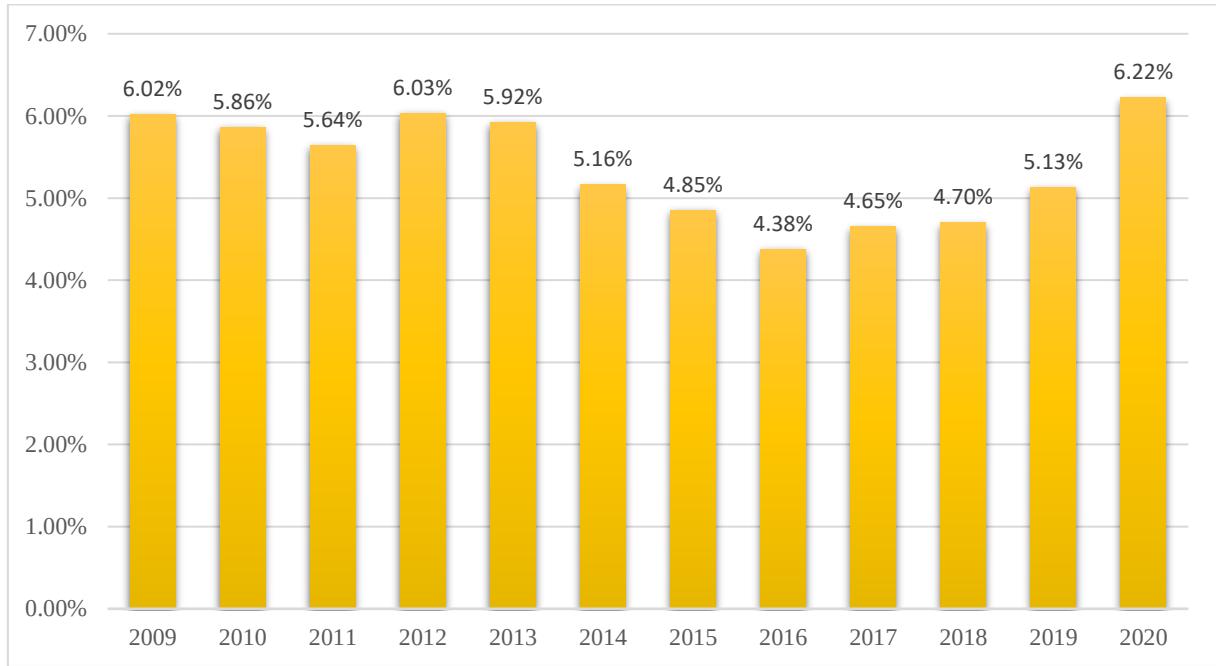
Grafik 4.2. Bankaların Sahiplik Yapılarına Göre Kredi Hacimleri 2020 Yılı (%)

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis>, (erişim tarihi: 2021)

Grafik 4.2 incelendiğinde; bankacılık sektörünün sahiplik yapılarına göre kredi riskinde aldığı pay oranı görülmektedir. Buna göre; Kamu bankaları ile Yerli Özel bankalar %38 ile eşit oradan oldukları görülmektedir. Diğer taraftan Yabancı bankaları %24 ile kredi hacminde yer aldığı görülmektedir.

4.2. Katılım Bankacılığının 2009-2020 Yıllar Arası Toplam Krediler İçindeki Payı

Katılım Bankalarının 2009-2020 yılları arasında bankacılık sektörü içerisindeki payı grafik olarak gösterilmiştir. Bu grafikten de anlaşılabacağı üzere 2016 yılından itibaren Katılım Bankalarının krediler içindeki pay oranı giderek arttığı gözlemlenmektedir. 2020 yılı itibarı ile %6,22 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 4.3. Katılım Bankalarının 2009-2020 Yıllar Arası Toplam Krediler İçindeki Payı (%)

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis>, (erişim tarihi: 2021)

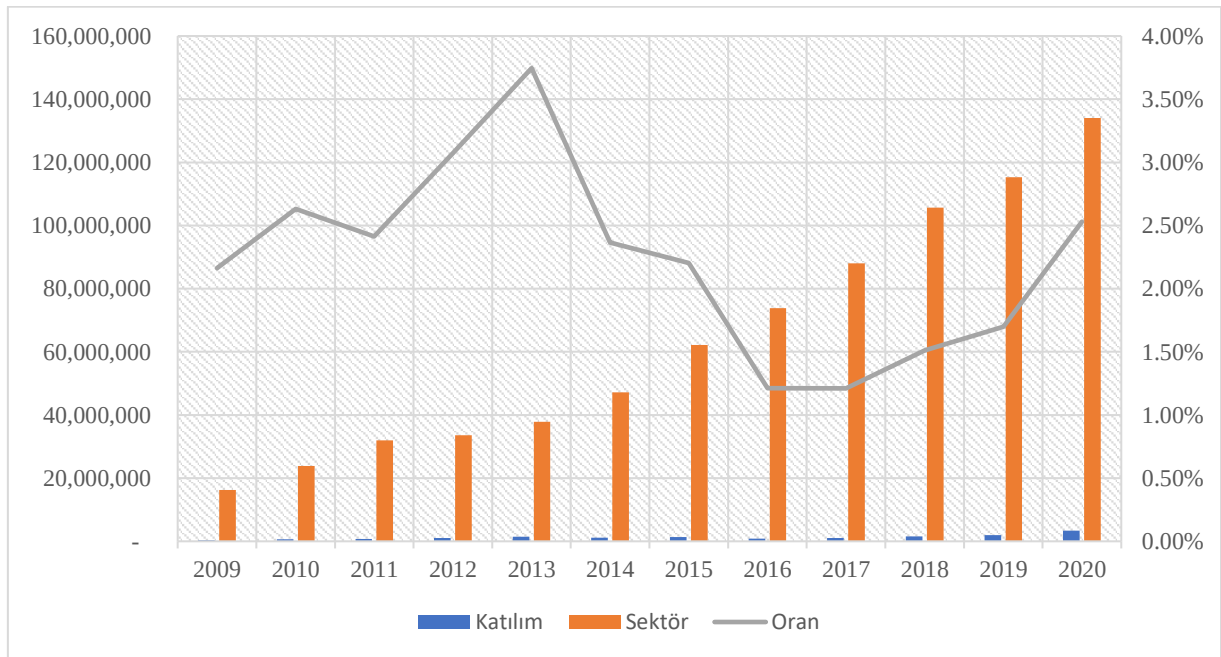
Grafik 4.3 incelendiğinde; Katılım bankacılığının 2009-2020 yılları arası bankacılık sektörü içerisindeki toplam aldığı pay gösterilmiştir. Grafiğe göre; 2009 yılında %6,02 pay almış ve bu pay 2013 yılına kadar aynı seviyelerde gelmiştir. 2013-2017 yılları arasında kredi açısından sektörün bir düşüş eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu yıllara arası düşüş bir katılım bankasının sektörden ayrılmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Bu dönemlerde ülke içinde ve ülke dışında ülkemizi etkileyecek düzeyde yaşanan önemli siyasi ve ekonomik durumlardan kaynaklı katılım bankacılığının gelişimi yavaşlamış hatta kredi açısından düşüş trendi yaşadığı söylenebilir. Ancak bu düşüş trendi, kamu sermayeli katılım bankalarının da sektöre girmesi ve kamu kesiminin desteklemesi ile birlikte 2017 yılından sonra katılım bankacılık sektörünün kredi açısından yukarı doğru trendi gözlemlenmektedir. 2020 yılı verileri incelendiğinde, %6,03 ile en yüksek pay aldığı 2012 yılından yukarıda bir pay ile %6,22 olmuştur. Bu pay tutar bazında bakıldığında 222.349

(Milyon TL) şeklinde görülmektedir. Toplam bankacılık sektörü toplamı ise 3,5 (Milyar TL) olarak gerçekleşmiştir.

4.3. Katılım Bankacılığında 2009-2020 Yıllar Arası Toplam Tarım Kredileri Trendi

Katılım bankacılığında 2009-2020 yıllar arası toplam tarım kredilerindeki süreci ve trendi bu bölümde gösterilecektir. Katılım bankalarının tarım kredilerindeki yeri 2016 yılından bugüne artış eğiliminde ve 2020 yılı itibari ile aldığı pay %2,5 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 4.4. Katılım Bankacılığının 2009-2020 Yıllar Arası Toplam Tarım Kredileri Trendi (Bin TL)

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis>, (erişim tarihi: 2021)

Katılım bankalarının 2009-2020 yıllar arası toplam tarım sektöründeki kredilerinin incelendiği Grafik 4.4'te; Bankacılık sektörünün tarım sektörü kredileri 2009 yılından itibaren belirli bir şekilde arttığı ve trendi her sene yukarı yönlü olduğu görülmektedir. Katılım bankacılığının aldığı pay 2009 yılından 2013 yılına kadar artış trendin de olduğu ve tarım kredileri içerisinde yaklaşık %3,75 pay adlığı görülmektedir. Ancak 2013 yılından 2016 yılına kadar tarım sektörü kredi açısından büyümeye devam ederken katılım bankacılığının payı azaldığı görülmektedir. Bu tablo aslında katılım bankacılık sektörünün toplam krediler içerisinde aldığı paydan düşüş trendi ile aynı döneme denk gelmektedir. Bu durumda farklı sebepler olmakla birlikte bir bankanın sektörden ayrılması ve o yıllarda toplum içerisinde oluşan olumsuz algılardan kaynaklandığı da söylenebilir.

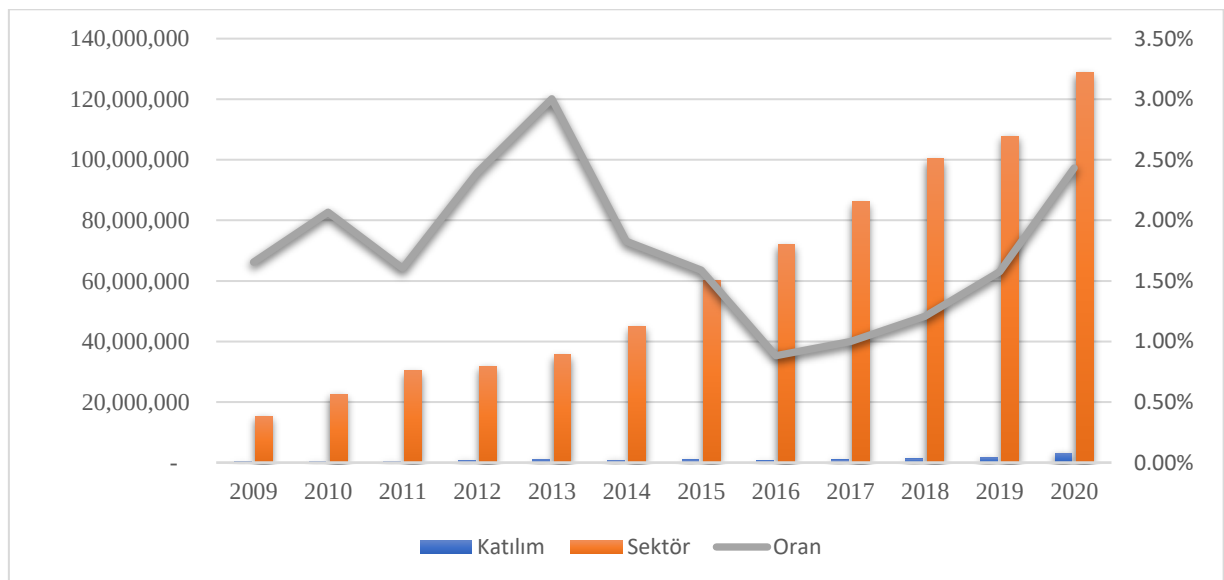
Diğer taraftan 2016 yılı sonrasında kredi açısından büyümeye devam eden tarım sektöründe katılım bankacılığının da katkısı ve sektöre sunduğu hizmet ve ürünlerin artması ile

payı artmaya başladığı görülmektedir. Güncel 2020 yılı sonu itibari ile Tarım kredilerinde aldığı pay %2,53 olarak gösterilirken tutar olarak 3.392.653 (Bin TL) olarak gerçekleşmiştir. Oransal olarak değerlendirildiğinde; bu oran ile sektör aslında 2013 yılının gerisinde olduğu görülmekle beraber tarım sektöründe gelişme gösteremediğini ve sektöre yönelik hizmet ve ürün kalitesini geliştirmesi gerektiği söylenebilir. Ancak tutar bazlı incelendiğinde en yüksek dönem olan 2013 yılında 1.417.293 (Bin TL) olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılı itibariyle ise 3.392.653 (Bin TL) gerçekleşme vardır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde sektördeki mevcut riskini bir kat daha arttırdığı söylenebilir. Tarım sektörünün ihtiyaçları gün geçtikçe artmasından dolayı bankacılık sektörü bu alanda daha fazla etkin ve aktif rol alarak büyüdüğü görülmektedir. Katılım bankalarının büyüyen ve gelişen bir sektörde diğer bankaların aldığı paya göre düşük kaldığı gözlemlenmektedir.

4.3.1. Katılım Bankacılığın 2009-2020 Yıllar Arası Nakdi Tarım Kredileri Trendi

Bu bölümde katılım bankalarının tarım sektöründeki nakdi kredilerinin trendi grafik yardımıyla gösterilmiştir. Nakdi krediler açısından toplam kredilerdeki aldığı pay ile paralel seyretmektedir. Aynı şekilde 2016 yılından bugüne artış eğiliminde ve 2020 yılı itibari ile %2,43 olarak gerçekleşmiştir. Buradan yola çıkarak şunu net bir şekilde ifade edebiliriz: Katılım bankaları tarım sektöründe nakdi kredilerde ağırlıklı risk almaktadır.

Grafik 4.5. Katılım Bankacılığının 2009-2020 Yıllar Arası Nakdi Tarım Kredileri Trendi (Bin TL)

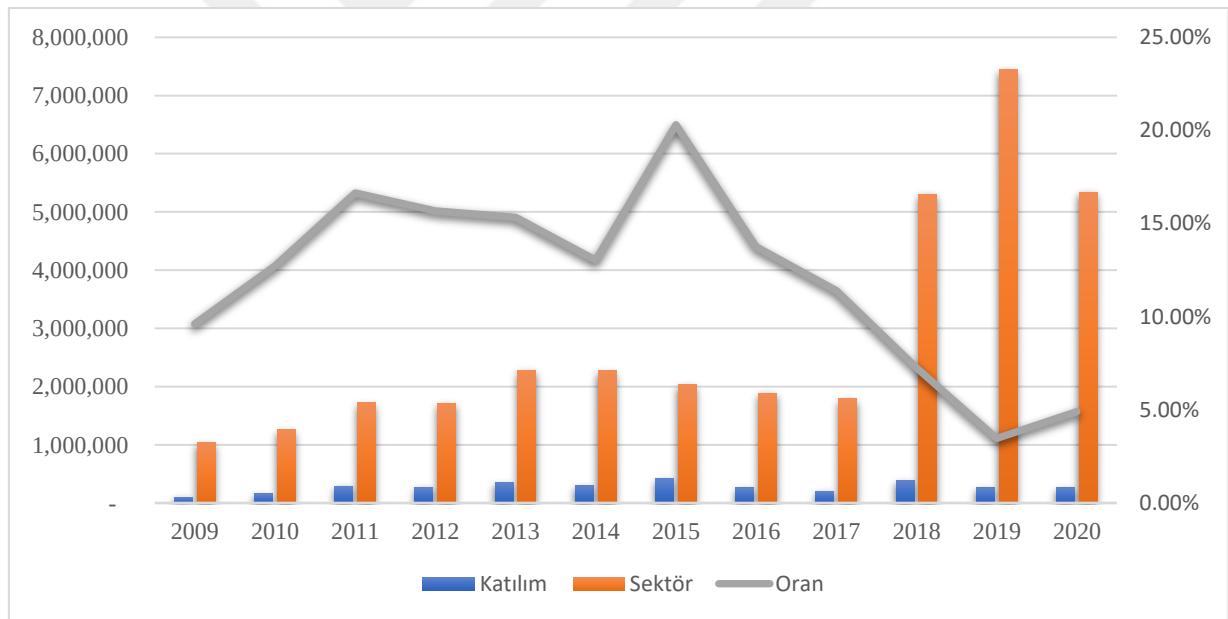
Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik/tr/Home/Gelismis>, (erişim tarihi: 2021)

Grafik 4.5 incelendiğinde, Katılım bankacılığının tarım sektöründeki nakdi krediler açısından durumu ortaya koyulmuştur. Katılım sektörünün toplam nakdi krediler çerçevesinde

olduğuna paralel bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Katılım bankalarının 2020 yılı itibariyle Tarım sektöründeki nakdi kredileri 3.130.968 (Bin TL) olarak gerçekleşmiştir. Bu tutar ile sektör nakdi kredilerinde aldığı pay %2,43 ile sınırlı kalmıştır. Katılım bankacılığın en yüksek pay aldığı dönem olan 2013 yılında %3 ile nakdi kredilerde pay aldığı görülmektedir. Aradan geçen yedi yılın sonunda henüz 2013 dönemine ait oranlara yaklaşmadığı görülmektedir.

4.3.2. Katılım Bankacılığın 2009-2020 Yıllar Arası Gayri Nakdi Tarım Kredileri Trendi

Katılım bankalarının 2009-2020 yıllar arasında gayri nakdi tarım kredileri trendi incelenmiştir. Gösterilen grafikte de yer aldığı gibi, 2017 yılından itibaren tarım sektörü gayri nakdi kredilerinde artış varken katılım bankaları negatif yönde ayrıştığı görülmektedir. Buradan yola çıkarak katılım bankaları tarım sektöründe gayri nakdi kredilerde diğer bankalar kadar aktif olmadığı ve gayri nakdi ürün ve hizmetler için geliştirme, alternatif seçenekler sunabilmesi pay oranının artışı için gereklilik olduğu görülmektedir.

Grafik 4.6. Katılım Bankacılığının 2009-2020 Yıllar Arası Gayri Nakdi Tarım Kredileri Trendi (Bin TL)

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis>, (erişim tarihi: 2021)

Grafik 4.6 incelendiğinde, Katılım bankacılığının tarım sektöründeki gayri nakdi krediler açısından durumu ortaya koyulmuştur. Katılım sektörünün toplam gayri nakdi kredileri dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Tarım sektöründeki gayri nakdi kredilerin son üç yılda artış gösterdiği görülmektedir. Katılım bankacılığının 2015 yılından 2019 yılına kadar sektörde gayri nakdi kredilerinde bir azalma trendi görülmekte olup bankacılık sektörünün geneline bakıldığında 2017 yılından sonra artış trendi gözlemlenmektedir. Katılım bankacılık sektörü

sektörde riskini düşürdüğü görülmektedir bunun yanı sıra 2020 yılı içinde önceki yıllara göre artırdığını söyleyebiliriz. 2020 yılı itibari ile katılım bankacılığının sektördeki riski 261.685 (Bin TL) ile %4,90 pay almıştır. Bankacılık sektörünün tarım sektörü gayri nakdi kredi hacmi ise 5.342.677 (Bin TL) olduğu görülmektedir.

4.4. Özel Bir Katılım Bankası Örneği

Örnek Katılım bankası incelendiğinde; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın 28 Şubat 1989 tarihli izni ile 31 Mart 1989 yılında Özel Finans Kurumu statüsünde faaliyetlerine başlamıştır. 2005 yılında tüm katılım bankaları gibi 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'na tabi olması ile birlikte Katılım bankası unvanını almış ve bu şekilde faaliyetlerine devam etmektedir.

Bankanın tarihine incelendiğinde krediler olarak bazı bilgileri şu şekildedir; 1994 yılında, İlk toplu konut projesi tamamlanmış sahiplerine teslim edilmiştir. 1998 yılında, İlk kredi kartı müşterilerinin hizmetine sunulmuştur. 2001 yılında, İlk ticari kredi kartını faaliyete geçirmişlerdir. 2002 yılında, Visa'ya doğrudan üye olan ilk özel finans kurumudur. 2003 yılında ülkemizin her tarafına faizsiz bankacılık ürünlerini götürmek amacıyla 1000'e yakın online şubesi bulunan PTT ile anlaşma sağlamıştır. 2010 yılında, ülkemizde ilk olarak Sukuk ihracı yapan ilk katılım bankasıdır. Ve sonraki yıllarda birçok kez sukuk ihracında bulunmuştur. 2017 yılında, yeni nesil kredi kartının piyasaya sunmuştur.

Bankanın toplam toplanan fonlar, toplam kullandırılan fonlar, toplam aktif, Tasfiye olacak alacaklar (Brüt)/Kullandırılan Fonlar ve net kar tablosu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

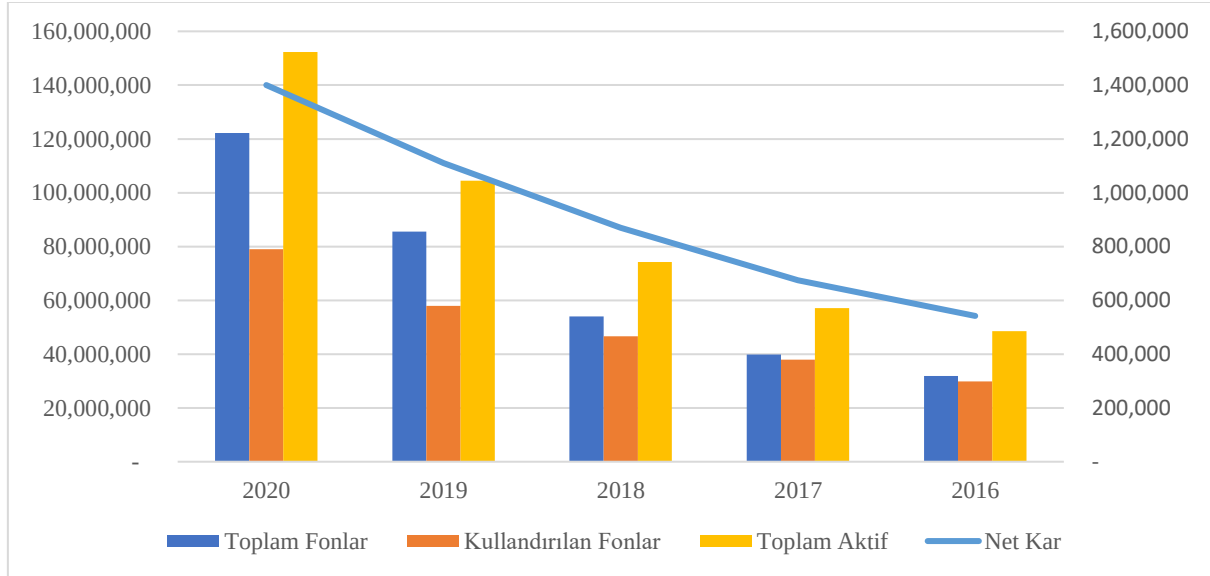
Tablo 4.1 Örnek Katılım Bankasının 2016-2020 Yıllar Arası Bilanço Verileri (Bin TL)

	2020	2019	2018	2017	2016
Toplam Fonlar	122.172.984	85.494.387	53.986.278	39.857.400	31.901.763
Kullandırılan Fonlar	79.054.048	57.925.969	46.619.267	37.923.358	29.794.645
Tasfiye Olacak Alacaklar (Brüt)/Kullandırılan Fonlar	3,7 %	3,5 %	2,5 %	1,9 %	2,5 %
Toplam Aktif	152.290.315	104.439.345	74.232.325	57.123.095	48.476.955
Net Kar	1.400.281	1.109.838	869.812	673.991	541.966

Kaynak: <https://tkbb.org.tr/veri/bankamukayese> (erişim tarihi: 2021)

Tablo 4.1 incelendiğinde; Katılım bankasının son beş yıldaki kullandırılan fonlar açısından 2020 yılına gelindiğinde 2016 yılına göre yaklaşık olarak %165 büyüdüğü görülmektedir. Net kar açısından değerlendirildiğinde ise 2020 yılında son beş yıla göre %158 artış göstermektedir. Diğer önemli bir nokta olan Tasfiye Olacak Alacaklar (Brüt)/Kullandırılan

fonlar açısından yüzdesel olarak değerlendirildiğinde de %50 yaklaşık arttığı görülmektedir. Örnek katılım bankasının toplam aktifleri açısından bakıldığında da %215 civarında son beş yılda bir artış görülmektedir.

Grafik 4.7. Örnek Katılım Bankasının 2016-2020 Yıllar Arası Bilanço Verileri (Bin TL)

Kaynak: <https://tkbb.org.tr/veri/bankamukayese> (erişim tarihi: 2021)

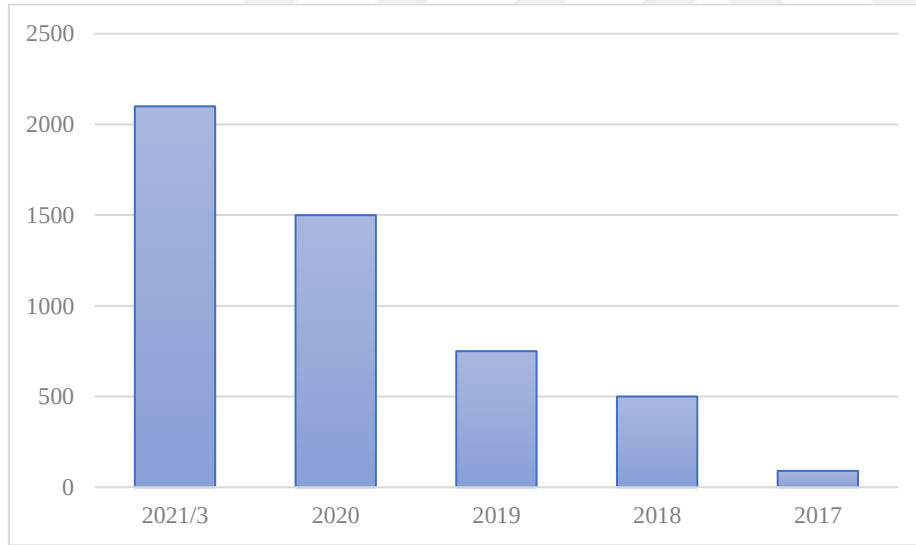
Grafik 4.7 incelendiğinde; bankanın toplam aktif ve kullandırılan fonları artış gösterirken buna bağlı olarak da net kar seviyesi aynı şekilde artarak devam ettiği görülmektedir. Bankanın karı 2016 yılında 590 milyon TL civarında iken diğer sektörlerde verdiği finansman destekleri ile birlikte tarım sektörüne yönelik finansman desteklerinin arttığı yıl olan 2017 yılından itibaren de tarım sektör finansmanları ile net karı 2020 yılında 1,4 milyar TL olduğu görülmektedir. Bankanın bu karlılığında tarım sektörü finansmanlarının etkisi olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber kullandırılan krediler 2016 yılında 30 milyar TL iken 2020 yılında yaklaşık 80 milyar TL olduğu görülmektedir. Tasfiye alacakları (brüt) ise risk, net kar ve toplam aktiflerin artmasına göre artmamış daha düşük seviyede kalmıştır. Bu takip alacaklarının oranı ile bankacılık sektör ortalaması olan %4'ün altında kaldığı görülmektedir. Bankanın takip oranları düşük olan bir sektör olan tarım sektörünün de risk artışı olması da takip oranındaki düşüşe etki ettiği söylenebilir.

Bankacılık sektörünün de son beş yıldaki kullandırılan fonlar açısından değerlendirildiğinde, artış trendin de ve bununla beraber örnek katılım bankasının da bankacılık sektöründe aldığı payı yükselttiği banka verileri çerçevesinde görülmektedir. Bu banka verilerinin artış trendi için bankanın sektör içerisinde konvansiyonel bankacılık ve diğer katılım bankalarının finansman ürünlerine göre alternatif ve yenilikçi bir ürün gamı oluşturması ile

olduğu söylenebilir. Özellikle kullanılan fonlar açısından katılım bankacılığının aktif ve daha henüz aktif olmadığı sektörleri önceki bölümlerde aktarmış, bu bankanın genel katılım bankalarından farklı olarak daha az aktif olduğu sektörlerle yönelmesi ve o sektörlerle yönelik ürün ve finansman hizmetlerinin geliştirilmesi ile olduğu söylenebilir. Bu sektörler arasında en öncelikli tarım sektörü bulunmakla birlikte turizm, taşımacılık ve enerji gibi diğer sektörlerde de aktif ve pay almaya çalışmaktadır.

4.4.1. Toplam Tarım Sektörü Kredileri

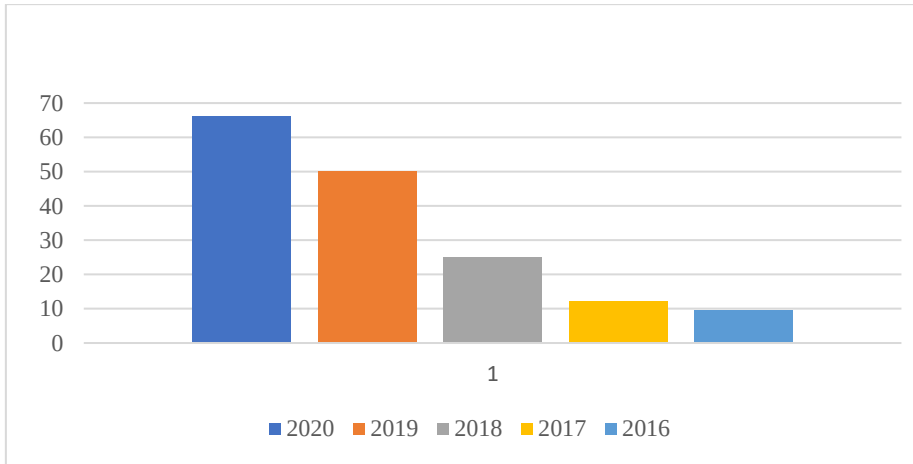
Katılım bankasının tarım sektöründeki riskleri grafik 4.8’de gösterilmiştir. Bankanın kuruluşundan bugüne kredi çerçevesinde birçok sektöre yönelik desteklemeleri olduğu görülmekle beraber, ülkemiz ekonomisi ve insanlık içinde bir ihtiyaç olan tarım ürünlerinin üretimi ve üreticisine yönelik ürün ve hizmetler sunmaya 2017 yılından itibaren yöneldiği risk artışından da anlaşılacağı üzere banka stratejisinde önemli bir konum elde ettiği gözlemlenmektedir. 2017 yılında tarım sektöründeki risk 90 milyon TL iken bugün Mart 2021 itibari ile 2,1 milyar TL riske ulaştırmıştır.

Grafik 4.8. Örnek Katılım Bankası Tarım Sektörü Riski (Milyon TL)

Kaynak: Banka Faaliyet Raporları

Tarım sektöründeki bu artış ile birlikte tarım müşteri sayısı 2017 yılında yaklaşık 10 bin iken Mart 2021 itibari ile 57 bin kişiye çıkmıştır. Katılım bankasının tarım sektörüne yönelik finansman ürün ve diğer bankalara göre alternatif yöntemler sunması ile son yıllarda bu sektördeki payını ve müşteri sayısını artırdığı gözlemlenmiştir.

Grafik 4.9. Örnek Katılım Bankasının Tarım Kredi Kartı Riski (Milyon TL)

Kaynak: Banka faaliyet Raporları

Grafik 4.9’da Katılım bankasının 2016-2020 yılları arasında tarım sektörüne yönelik müşterilerine sunmuş olduğu tarım kredi kartı riski görülmektedir. 2016 yılında 9,5 milyon TL risk 2020 yılı itibari ile yaklaşık 4 bin adet kredi kartı 66 milyon TL’ye ulaştığı görülmektedir.

Tarım kredi kartı riskinin artışından bankanın tarım pos ürünün kullanılması ile artış yapıldığı söylenebilir. Çünkü bu tarım pos ürünün kullanan üye işyerleri bir yıl ödemesiz dönemin aksine 1-12 ay arasında taksit yapabilecek durumda olması ve bunun diğer banka pos cihazlarına göre alternatif bir ürün olarak sunulmasının etkisi bulunmaktadır.

Banka faaliyet raporlarından elde edilen bilgilere göre, diğer bir alternatif ürün olarak ELÜS (Elektronik Ürün Senedi) teminat alınabiliyor olması dolayısıyla çiftçilerin ürünlerini verdikleri lisanslı depoların senetleri ile bankadan borçlanabilmektedir. Katılım bankasının bu ürünlerdeki işlem hacmi 2020 yılı itibari ile 300 milyon TL’dir.

4.4.2. Örnek Katılım Bankasının Tarım Kredileri Fonlama Yöntemleri

Katılım bankacılığı, üretim faktörlerini (doğa, emek, sermaye, girişimci) kullanarak bitkisel veya hayvansal üretim yapan kişi ve kuruluşlara yahut diğer kişi ve kuruluşlara aracılık ve satış yapan bireysel veya tüzel kişilere tarımsal finansman ürün ve hizmet yelpazesi çerçevesinde hizmet etmektedir.

Katılım bankaları tarım ve hayvancılık sektöründe üreticilerin faaliyet döngülerine yönelik; hammadde alımı, hayvancılık için gerekli tüm ihtiyaçlar, bitkisel üretim için tüm ihtiyaçlar, tarımsal ekipmanlar-teçhizatlar, sulama sistemleri, ilaçlama ve gübreler, depolama ve saklama faaliyetleri, ulaşım vd. tüm ihtiyaçlarına yönelik nakdi ve gayri nakdi finansman seçenekleri mevcuttur.

Bankanın faaliyet raporlarına göre, bankanın tarım kredi riski içerisinde öncelikli olarak işletme kredileri, makine ekipman-finansal kiralama ve taksitli ticari kredi türleri yer almaktadır. İşletme kredilerinin içerisinde tüm üreticiler için bir yıl vadeyi geçmeyecek şekilde işletmenin tüm genel yönetim ve hammadde-malzeme alım süreçleri bulunmaktadır. Taksitli ticari kredilerin içerisinde de tarla alımı, traktör alımı, ev ve işyeri alımı gibi tüm gayrimenkul işlemleri beş yıl vade ve yılda bir ödeme hasat sonrasına olacak şekilde vade yapılmaktadır. Ayrıca diğer taraftan banka dünyamızın içinde bulunduğu Covid-19 salgını sürecinde, insanlık için temel ihtiyaç olan tarım ürünlerinin üretilmesi için üreticilere 500 Milyon TL kaynak ayırmıştır. Banka 2021 stratejik planlamasında tarım sektörüne özel yer vererek Tarım Bankacılığı 2.0 projesine başlamış ve devam etmektedir.

Örnek katılım bankasının tarım sektöründe nakdi kredi türü bazında işletme faaliyet döngüsü için kullandıkları işletme kredileri ve taksitli ticari kredileri aşağıda açıklanmıştır.

Tarım Kredi Kartı ve Üye İşyeri Anlaşmaları, üreticiler ve tedarikçiler için katılım bankalarının sunduğu sektöre özel faydalarının olduğu bir nakdi finansman türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kredi kartı türü bankaların pazarlama faaliyetleri açısından farklı şekillerde isimlendirilebilmektedir. Kartların başlıca temel özelliklerine bakıldığında, hasat sonrasına vade farkını işleyerek tek taksit veya müşterinin talep ettiği şekilde olması ve üretim aşamasındaki hammadde ve malzemelerini almak ve fiyat artışlarına maruz kalmaması açısından önemli bir durumdur. Ayrıca belirtmek gerekir ki kart kâr payı oranı dönemsel olarak değişmektedir. Diğer taraftan katılım bankalarının sektörde satış ve tahsilat kolaylığını sağlaması adına üye işyerleri anlaşmalarının olduğunu söyleyebiliriz. Bu tür anlaşmalarda katılım bankalarının işletme ile belirli bir gün bloke veya kesinti oranında anlaşması akabinde, işletmenin tarım kredi kartı kullanan müşterilerinden tahsilatını hızlı bir şekilde yapması da işletmeler açısından önemli bir avantaj olduğu görülmektedir. İşletmenin tahsilat hızının artmasının yanında, üye işyeri anlaşması yaptığı bankanın tarım kredi kartı harcama yapan çiftçilerinde kâr payı ödemesinin olmadığı bilinmektedir.

Bitkisel Üretim, katılım bankaları üreticinin kısa vadeli hasat dönemini geçmeyecek şekilde azami bir yıl vadeli olarak, çiftçinin üretim aşamasındaki fide, tohum, ilaç, yakıt ve diğer giderleri için finansman kullanılabilmektedir.

Süt Hayvancılığı, katılım bankaları hayvan alımı, ahır yapımı, yem, saman ve diğer işletme giderleri için işletme giderlerinin finanse edebilmektedirler. Süt hayvancılığı sektöründe, hayvan sayısı ve üretilen satış anlaşması veya bağlantısı yaptığı firmalardan alacak süreçleri gibi bazı kriterler banka tarafından istenilmekte olup, finansman süreçlerinde üreticilerden talep edilebilmektedir. Sektörde vadeler 3-4 yıl vade yapılmaktadır.

Arıcılık, Et ve Yumurta Tavukçuluğu, katılım bankaları tarım sektörünün alt kollarından olan arıcılık, et ve yumurta tavukçuluğu sektörlerine de malzeme, hammadde ve diğer işletme giderleri için 1 yıl vadeli finansman vermektedirler. Alt sektörlerde bankalar tarafından resmi kayıtların istenilmesi ve sektörde faaliyet gösteren kişi ve firmaların kapasiteleri için minimum veya maksimum bazı kriterler de belirlenebilmektedir.

Makine Ekipman & Finansal Kiralama, katılım bankaları üreticilerin üretim süreçlerinde kullandıkları ekipmanlar için finansal kiralamaya konu olanlar için leasing, finansal kiralamaya konu olmayan ürünler için taksitli ticari kredi seçenekleri bulunmaktadır. Bu tür ürünlerde 5 yıla kadar sıra taksit veya hasat dönemlerine göre esnek vade seçenekleri bulunmaktadır.

Araç, İşyeri, Konut ve Traktör Finansmanları, katılım bankaları üreticilerin taksitli ticari kredi seçenekleri arasında faaliyetleri ile direkt ilgili olarak veya yatırım amaçlı taleplerinde esnek vade seçenekleri ile 5 yıla kadar taksitlendirebilmektedir. Bu tür taksitli ticari kredi işlemlerinde araçların veya traktörlerin yaşına ve türüne göre peşinat, gayrimenkullerin eksper bedellerine göre teminat süreçleri bankaların ilgili birimlerince değerlendirilmektedir.

Banka bünyesinde tarım kredi riski içerisinde nakdi kredilerin ağırlıkta olduğu bilinmektedir. Bununla beraber örnek katılım bankasının üreticilerin işletme sermayesi ihtiyaçlarına ve bu ihtiyaçları için tarım kredi kartı kullanımları ön planda ve yoğun olduğu söylenebilir. Ayrıca işletme kredileri finansmanlarının sonrasında ağırlık olarak taksitli ticari krediler ve bunun içinde araç, konut ve tarla alım finansmanları yer aldığı söylenebilir.

Katılım bankaları tarım sektörü gayri nakdi krediler çerçevesinde çek karnesi, teminat mektubu, akreditif ve diğer gayri nakdi ürün ve finansman seçeneklerinin olduğu bilinmektedir. Tarım sektörünün döngüsü çerçevesinde bu tür finansmanlara da aracılık etmektedirler. Ayrıca katılım bankalarının ilgili departmanları üreticilerin finansman taleplerini bankanın değerlendirme kriterleri çerçevesinde değerlendirerek farklı proje ve ürün limitleri açtığı bilinmektedir.

Tüm bu sektörlerde fonlamalar ile birlikte katılım bankaları sektöre özel dönemsel paket ve kampanyalar oluşturabilmektedir. Örnek katılım bankasının yayımladığı tarım kitapçığında yer alan bilgilere göre, Dünya Çiftçiler Günü dolayısıyla bazı finansman oranlarında indirimler veya bazı finansman türlerinde vade seçenekleri ya da bankacılık işlem masraflarında tanımlamalar yapılmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma bankacılık ve katılım bankacılığı ile tarım sektörünün çalışma şekilleri ve sektörlerle ait genel bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın amacı, 2009-2020 yılları arası kredi verileri ile değerlendirilerek; katılım bankalarının tarım sektöründeki durumu ve yerini ortaya çıkarmak, tarım sektöründe aldığı payı göstermek ve ülke ekonomileri açısından da önemli bir sektör olan tarım sektöründe katılım bankalarının yer alması ve bu katılım bankalarının aktif olabilme sürecine yönelik durum tespitleri yapılmıştır. Öncelikle ilk olarak bankacılık sektörü ve bu sektör içerisinde yer alan katılım finans sistemi üzerine durulmuş, finansman ürünleri ve geçmişten günümüze gelişimi anlatılmıştır. Tarım sektörünün de mevcut durumu, finans sektörü ile ilişkisi ve finans sektörünün özellikle katılım finans sisteminin tarım sektöründeki finansman ürünleri anlatılmıştır.

Bankacılık sektörü günümüzde en önemli ticaret aktörlerinden ve ülkelerin gelişmesinde büyük ölçüde katkı sağladıkları görülmektedir. Bu çerçevede ülkemizde de sektör birçok finansal ürün ve hizmet sunmaktadır. İslami finans sektörü ülkemizde ilk olarak 20.yı'ın son çeyreğinde özel finans kurumları olarak faaliyet başlamıştır. Daha sonra 2005 yılında 5411 bankacılık kanununa tabi olarak katılım bankası ismi ile tüm sektörlerde İslami finansal ürün ve hizmetler sunmaya devam etmektedir. Mevcut durumda ülkemizde altı adet katılım bankası bulunmaktadır; Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. Ziraat Katılım Bankası A.Ş. Vakıf Katılım Bankası A.Ş. ve Türkiye Emlak Katılım Bankası AŞ'dir. Katılım bankalarının en aktif oldukları sektörler imalat sanayi, inşaat, toptan ve perakende ticaret ve madencilik sektörleridir. En az aktif oldukları sektörler ise tarım, turizm, enerji ve taşımacılık olarak belirlenmiştir. Yıllar itibarı ile katılım bankalarının tarım sektöründeki payının da artış trendi de olduğu ayrıca dikkat çekmektedir.

Tarım sektörü insanlık varoluşundan bugüne devam eden ve önemini her gün katlayarak artıran bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarım sektörü ülke ekonomisi ve ekonomilerinin gelişmesi büyümesi açısından ve istihdama katkısı açısından önemli bir sektördür. Tarım sektörü insanoğlunun temel ihtiyacı olan yeme-içme ihtiyaçlarına direkt katkı sağladığı için verimlilik ve süreklilik bakımından önem arz etmektedir. Tarım sektöründe işleyişinde birçok aktör bulunmakla beraber temelde üretici-aracı-tüketici arasında devam etmektedir. Bu temel üç aktör birbirleri için sektörün devamlılığı, etkinliği ve verimliliği için önem arz etmektedir. Bu üretim sürecinde birçok doğal ve doğal olmayanlar engeller

bulunmaktadır. Ancak bu durumlardan en önemlisi özellikle üretim yapan üreticinin ve diğer sektör aktörlerinin finansman sorunu en başta gelmektedir.

Tarım sektöründe finansman sorunu noktasında ülkemizde ve ülke dışında akademik çerçevede birçok araştırma ve finansman model çalışması yapılmıştır. Ülkemizdeki çalışmalardan elde edilen bilgiler çerçevesinde tarım sektörünün önemli sorunları şu şekilde belirtebiliriz; tarım sektöründeki faaliyet gösterenlerin %58'i 26.640 TL ekonomik büyüklüğünün altında görülmektedir. Bu durum bize tarım sektöründeki sermaye yetersizliğini göstermektedir. Diğer bir önemli sorun olarak ekonomik büyüklük ile ilgili olmakla beraber birçok tarım işletmesinin aile olarak faaliyetlere devam edilmesi veya küçük işletme olarak devam edilmesi bu nedenle de kurumsal bir yapıya sahip olunamamasını belirtilebilir. Sektördeki diğer bir sorun da yıllar itibari ile artan üretim girdi maliyetleri ve bu üretim girdilerinde dışa bağımlı olunmasıdır.

Tarım sektöründe üreticinin masraflarını yaptığı süreç ile ürettiği üründen geliri temin ettiği sürenin uzun olması ekonomik büyüklük yapısına da bakıldığında üretimin yapılabilmesi açısından önemli bir finansman ihtiyacını doğurmaktadır. Tarım sektöründe üreticilerin finansman talepleri diğer sektörler gibi değerlendirilmemeli ve özellikle üreticinin tecrübesi, varlığı, üretim yaptığı bölgenin durumu, geçmiş finansman ödemeleri ve geçmiş üretim gelir-giderleri ile birlikte bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

Belirtilen ekonomik yapı durumu, üretici için girdi maliyetlerinin artış eğiliminde olması, tarım sektöründeki ithalatın son beş yılda ihracatın üzerinde kalması durumlarını birlikte değerlendirildiğinde; İslami finans yöntemlerinin sektörde finansman kaynağına alternatif ürünler geliştirmesi ve sunumun sağlanması tarım sektörü üretim verimliliğinin ve sürekliliğin sağlanması adına faydalı olacağı ve bu şekilde katılım bankacılığının tarım kredi riski ve müşteri artışı olacağı söylenebilir.

Ayrıca tarım sektörü ülkemizde kırsal bölgelerde ağırlıklı olarak devam etmesinden dolayı bu bölgelere daha hızlı ulaşabilmeli ve o bölgelerde hâkim olan diğer finansman kaynaklarına alternatif bir finansman yolu olabilmelidir. Katılım bankalarının İslami finans ürün ve hizmetleri ile reel sektörde reel ticareti fonlamasından kaynaklı buna yönelik ürün ve hizmet seçeneklerini geliştirebilirler ve sektöre katkı sunabileceklerdir. Katılım bankalarının tarım sektöründe daha uzmanlaşarak banka içerisinde ilgili ve yetkili servislerin oluşması sağlanabilir. Bu sayede tarım sektörü ile ilgili hem pazarlama hem de krediler çerçevesinde uzman ekipler oluşturulabilir.

Tarım sektöründeki finansman öneminin artması ve çiftçinin düşük maliyetli, farklı yapılarda finansman arayışı içerisinde olması katılım bankalarının sektörde var olmaya

alışmalarına ve diğ er bankalardan farklı koşullarda ürün sunmalarına neden olmuştur. Nitekim Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü içerisinde kredilerden aldığı pay son beş yıl artış trendin de olup 2020 yılı itibari 222.350 (Milyon TL) olarak gerçekleşmiştir. Bununla beraber Katılım bankalarının tarım sektörü içerisinde nakdi kredilerinde aldığı pay son beş yıl artış eğiliminde olup 2020 yılında 3,392 (Milyon TL) olarak gerçekleşmiştir. Gayri nakdi kredilerden açısından değerlendirildiğinde ise bankaların tarım sektöründen gayri nakdi kredilerinden aldığı pay son 3 yılda artış trendi devam etmekte 2020 yılı 5.342.677 (Bin TL) pay aldığı görülmektedir. Katılım bankalarının aldığı pay 2015 yılından bugüne azaldığı görülmekle birlikte 2020 yılın da 261.684 (Bin TL) olarak gerçekleştiği görülmektedir.

 rnek katılım bankasının verileri incelendiğinde ise; Bankanın tarım sektöründeki güncel Mart 2021 itibari ile 2,1 milyar TL tarım sektörü kredi riskine ulaştığını görülmektedir. Bu trend incelendiği zaman banka tarafından tarım sektörüne olumlu bir katkı sağladığını ve bunun katılım bankaları sektörü ve tarım sektörü için önemli bir süreç olduğunu söylemek mümkündür. Bankanın tarım sektöründeki diğ er risklerinden tarım kredi kart riski ise 2020 yılı itibari ile 66 milyon TL'ye ulaştığını, kart riskinin 2016 yılında 9,5 milyon TL olduğunu görmekteyiz. Tarım sektörü müşteri sayısının ise Mart 2021 itibari ile 57 bin kişiye ulaştığı belirtilmektedir. Bu bilgiler ile bankanın ekonomik sınıf büyüklüğü açısından sermaye yetersizliği çeken aile işletmelerini veya küçük işletmeleri daha çok finanse ettiği söylenebilir. Buradan yola çıkararak müşteri adetini yıllar itibari ile artırmış olması tarım sektöründe aldığı riski tabana yaydığını da belirtilebilir.

Ayrıca diğ er taraftan sektöre yenilik getiren ve diğ er finans kuruluşlarının sektöre yönelik finansman çeşitliliğine alternatif olan ELÜS (Elektronik  r n Senedi) hacmi ise 2020 yılında 300 milyon TL olduğu belirtilmiştir. 2021 yılı 1. eyreğinde ise bu tutarın 98 milyon TL olduğu bilinmektedir. Bankanın diğ er finansman ürünlerindeki ağırlığına bakıldığında ise tarım işletme kredileri, tarım finansal kiralama ve tarım taksitli ticari finansman ürünlerinde olduğu belirtilmektedir. Banka bu yenilikçi bakışı, alternatif ürün seçenekleri ve uzmanlaşma ile tarım sektöründe diğ er özel veya kamu bankaları arasında aktif rol almaya başladığı görülmektedir. Tarım sektörünün işleyiş yapısı gereği vadelerinin uzun olmasından kaynaklı sermaye yapılarının güçlü olan bankaların sektörde daha aktif olabilecektir. Bu çerçevede sermayesi 4,6 milyar TL olan örnek katılım bankası %21,3'l k sermaye yeterlilik bakımından bankacılık sektörünün ortalaması olan %18,7'nin üzerinde bulunmaktadır.

Katılım bankaları açısından tarım sektörü kredilerin geri dönüşü oranı diğ er kredi türlerine göre ve sektör toplamındaki kredilere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Bununla birlikte vadelerin uzun olmasından dolayı banka karlılığına yüksek bir katkı sağlayacağı da

açıktır. Örnek katılım bankasının karlılık yapısı incelendiği zaman, tarım sektörüne giriş ve risk artış grafiği ile birlikte net karı 590 milyon TL seviyesinden 1,4 milyar TL seviyesine geldiği görülmekte ve karlılık artışının tarım kredi riski ile beraber aynı yönde artış eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu karlılık artışı kaynaklı katılım bankalarına yatırımcıların veya finansal yatırımcıların ilgisinin olumlu yönde artacağı da belirtilebilir.

Diğer taraftan takip oranları açısından değerlendirildiğinde ise; 2020 yılı itibari ile bankacılık sektörü toplam takip oranı %4 Katılım bankalarının takip oranı %3,77 olarak gerçekleşmiştir. Tarım sektöründe; bankacılık sektörünün takip oranı %3,71, Katılım bankacılığının takip oranı %2,05 olarak gerçekleşmiştir. İnceleme yapılan katılım bankasının ise tarım sektöründeki takip oranı yaklaşık olarak %1 seviyelerindedir. Tüm bu bilgiler ışığında bakıldığı zaman; takibe dönüşüm oranı sektörde düşük olduğu ancak hem katılım bankalarında hem de örnek katılım bankasında daha düşük olduğu görülmektedir. Bu oran düşüklüğü genel çerçevede olumlu bir durum gibi görülmekte ancak bu durum temelde diğer bankalara göre riskin az olmasından kaynaklanmaktadır. Tarım sektöründe risk artışı ile beraber, katılım bankaları ana sektörler bazında özellikle tarım gibi nitelikli bilgi, birikim ve tecrübe gerektiren bir sektör için kurumsal yapılarında düzenleme yapmaları gerektiği görülmektedir. İnceleme yapılan katılım bankası, beyan edilen tarım kredi riski içerisinde tüm tarım sektörü aktörlerinin tamamını kapsayan kredi risk tutarını aktarmıştır. Gerçek tarım kredi riski veya öz tarım kredi riski üretim yapan çiftçi veya üreticiyi kapsamaması onu ifade etmesi ve bu risk içerisinde ayrılması değerlendirme açısından daha sağlıklı hale gelecektir. Ayrıca sektördeki diğer aktörler olan aracı, tedarikçi veya tüccar bu risk içerisinde olduğu bilinmektedir. Gerçek tarım kredi riskinin ayırt edilmesi özellikle takibe dönüşüm oranlarının tespit edilmesi açısından önemli bir noktadır. Bu gerçek veya öz tarım kredi riski ile toplam tarım kredi riski rakamları değerlendirmede ayırt edilememiştir. Bu durum katılım bankaları ve bankacılık sektörü için tarım sektörü değerlendirilirken dikkat edilmesi gereken bir ayrıntıdır.

Ülkemizde, çiftçilerin %55 kısmının üretim süreçlerinde finansman kullandığı bilinmektedir. Ve çiftçi kayıt sistemine kayıtlı 2,2 milyon çiftçinin 1.2'si finansman kullanmaktadır. Bu rakam üreticilerin ekonomik büyüklüğünü de göz önüne alındığında katılım bankaları açısından çok büyük bir potansiyel bulunmaktadır. Bu potansiyel nüfusa ek olarak, %13'lük bir kısım çiftçinin de faizli bir sistemden kredi kullanmak istemediği bilinmektedir. Mevcut rakamlar ile değerlendirildiğinde 286 bin kişidir, ek olarak sisteme kayıt edilmemiş çiftçilerde düşünüldüğünde katılım bankaları için faiz hassasiyeti olan ciddi bir nüfus bulunmaktadır. Katılım bankaları bu nüfusun ihtiyaç ve taleplerine alternatif İslami finans prensipleri çerçevesinde yeni ürün ve hizmetler sunmalıdır.

Ülkemizde yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda girdi maliyetlerinin üretim sürecinde üretici için önemli düzeyde bir durum olduğu bilinmekte ve üretici bu durumu nasıl aşabileceği hususunda yeni finansman yöntemleri aramaktadır. Katılım bankalarının İslami finansal ürünler çerçevesinde yeni ürün ve hizmet modelleri geliştirmesi ve yeni yöntemler ile bu üreticinin ihtiyaçlarına cevap vermesi beklenmektedir.

Bu çalışma sürecinde Katılım bankalarının en az aktif olduğu sektörlerden birisi olan Tarım sektörü ile ilişkisi ve güncel kredi risk bilgileri çerçevesinde geldiği nokta tespit edilmiştir. Bu çerçevede katılım bankalarının etkinliği ifade edilmiştir. Geline nokta Katılım bankalarının tarım sektöründe, faizsiz bankacılık prensipler çerçevesinde geleneksel modellere karşı inovatif yaklaşımlar sergileyerek yeni finansman modelleri geliştirmeli ve potansiyeli olan bir sektörde daha aktif olmalıdır. Ayrıca en az aktif olduğu sektörlerden birisi olan Turizm sektörü için bir çalışma yapılabilir ve bu sektöre yönelik katılım bankalarının etkinliği ve güncel durumu anlatılabilir.

KAYNAKÇA

- Abdul-Rahman, Y. (2015) *İslam'da Bankacılık ve Finansman*, Çev. S. Tuğ, M. A. Tuğ, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (İZÜ) Yayınları, İstanbul.
- Akçaöz, H., Özkan, B. ve Kızılay, H. (2006). “Antalya İlinde Tarımsal Üretimde Risk Yönetimi ve Tarım Sigortası Uygulamaları”. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3, 2, 94.
- Akdemir, S. (2018). “Faizin yarattığı toplumsal sorunlara alternatif arayışlar: para peşin mal vadeli selem sözleşmelerine yenilikçi bir yaklaşım”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 94.
- Aktepe, İ. E. (2012). *İslam hukuku çerçevesinde finansman ve bankacılık*, Bilge Yayınları, İstanbul.
- Aktepe, İ. E. (2017). *Katılım Finans*. TKBB Yayınları, İstanbul.
- Al Baraka (2017). “Katılım Bankacılığı Sistemi Çalışma Esasları ve Uygulaması”, https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf (erişim tarihi: 08.09.2020).
- Alkan, Y. (2016). “Tarım Kooperatiflerinin İstihdam Üzerindeki Etkileri”. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4, 114.
- Arabacı, H. (2015). *Türk Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemleri*, Dönem Projesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Arıçelik, G. (2010). *Ticari Bankalarda Performans Ölçümü: Camels Analizine Dayalı Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Arslan, E. C. (2017). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Katkıları*. Dış Ticaret Enstitüsü, Tartışma Metinleri, İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Arzova, S. B. ve Şahin, B. Ş. (2019). “Tarımda Kira Sertifikalarının (Sukuk) Kullanımı, Muhasebeleştirilmesi ve Hukuki Boyutu”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Temmuz, (83), 2-16.
- Aydın, N. (2006). *Bankacılık Uygulamaları*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Aytekin, Y.E., Selçuk, M. ve Ülev, S. (2019). *Tarımsal Üretimin Finansmanı İçin Seleme Dayalı Finansman Modeli: Fındık Örneği, Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar*, TKBB Yayınları.
- Bafra, E. (2015). İslami banka kavramı karşısında “özel finans kurumundan”, katılım bankası kavramına geçiş bir çelişki midir?”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 26 (95), 72-73.

- Bağcı, H. (2013). *Ticari Bankalar ile Katılım Bankalarının Kârlılık Performanslarının Topsis Yöntemi ile Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bankacılık Kanunu, 5411 Sayılı Kanun, 2005, Madde. 4.
- Bayındır, S. (2005). “Bir Finansman Yöntemi Olarak Kullanılan Sermaye Ortaklığının İslam Hukuk Açısından Değerlendirilmesi”, *Usul Dergisi*, s.139-157.
- Bayındır, S. (2015). *İslam Hukuk Penceresinden Faizsiz bankacılık*, 1.bs, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Baykara, H. V. (2012). *Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi*, Gaziosman Paşa Üniversitesi, Doktora Tezi, Tokat.
- Bulut, H. İ. ve Er, B. (2012). *Katılım finansmanı-katılım bankacılığı ve girişim sermayesi*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İstanbul.
- Bulut, K (2015). *Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Finansal Yapısı ve Bu Yapının Müşteri Tercihine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bülbül, M. (2006). *Tarımsal İşletmelerin Finansmanı*. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Bülbül, M., Orhan, E., Erkan, O., Budak, F., Şengül, H. ve Yılmaz, İ. (1990). “Türkiye’de Tarım İşletmelerinin Sermaye Durumu ve Kredi Kullanımı”. *Türkiye Ziraat Mühendisliği 3. Teknik Kongresi*, 8-12 Ocak, 191.
- Bülbül, S. (2017) *Türk Bankacılık Sektöründe Müşteri Memnuniyetinin Katılım ve Mevduat Bankalarında Karşılaştırılmalı Olarak Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Projesi, Gebze Teknik Üniversitesi, Kocaeli.
- Canbaz, M. F. (2020). “Karz-ı Hasen Düşüncesi- Katılım Bankaları için bir Model Önerisi”, *Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dergisi*, 17(14), 222.
- Cıvan, A. (2010). “Türkiye’de Tarımsal Destek Politikaları”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 127.
- Coşkun, M. N., Ardor, H. N., Çermikli, A. H., Eruygur, H. O., Öztürk, F., Tokatlıoğlu, İ., Aykaç, G., Dağlaroğlu, T. (2012) *Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi*, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul.
- Çürük, S. A. (2013). *İslami finansın Türkiye’deki gelişimi, mevcut sorunları ve çözüm önerileri*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Demir, Z. (2018). *Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (Kobi) Finansal Problemlerinin Çözümünde Girişim Sermayesi Fon’larının Önemi ve Rolü: Katılım Bankacılığına Yeni*

- Bir Model Önerisi*, Doktora Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dinler, T., Yaltırık, A., Çetin, B., Özkan, B., Sürmeli, E., Ekmen, E., Saner, G., Uysal Ö. K., Karaaslan, S. ve Kıymaz, T., (2005). “Tarımda Risk Yönetimi ve Tarım sigortaları”, *Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi*, 3-7 Ocak, Ankara.
- Dinler, Z. (2008). *Tarım Ekonomisi*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Dinler, Z. (2014). *Tarım Ekonomisi*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Doğan, A. (2009). “Ekonomik Gelişme Sürecine Tarımın Katkısı: Türkiye Örneği”. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 369.
- Doğan, H.G. ve Altuntaş, B. (2017). “Kırşehir Koşullarında Besi Sığırcılığı Yapan Tarım İşletmelerinin Sorunları ve Çözüm Önerilerine Yönelik Tarımsal Politik”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 32(19), 56.
- Doğan, S. (2009). *Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Doğan, Z., Arslan, S. ve Berkman, N. A. (2015). “Türkiye’de tarım sektörünün iktisadi gelişimi ve sorunları: tarihsel bir bakış”. *Niğde Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 39.
- Döndüren, H. (2008). “Osmanlı Tarihinde Bazı Faizsiz Kredi Uygulamaları ve Modern Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Tecrübesi”, *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/1, 1-24.
- Döndüren, H. (2011). *Faiz Yasağı ve Finansman Sağlama Yöntemleri, İslam Hukuk Açısından Tarihten Günümüze Kredi Ve Finans Yöntemleri*, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yay., İstanbul, s.203-260.
- Durmuş, A. (2011). *İslam Hukuk Açısından Tarihten Günümüze Kredi Ve Finansman Yöntemleri*, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yay, İstanbul, s.57-345.
- Egresi, I, Belge, R. (2015) “Develop of Islamic banking In Turkey”, *Annals of the Constantin Brancuşi, University of Targu Jiu, Economy Series*, (6), 5-20.
- Eken, H. M. ve Öztürk, N. (2019). “Finans teorisi kapsamında katılım bankacılığı ve yeniden yapılanma önerisi”, *Finans, Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19(1), 47.
- ElGamal, M. A. (2007) *Islamic Finance Law, Economics, and Practice*, 2.bs, Cambridge University Press, Newyork.
- Erdaş, H. (2012). *Türkiye’de Tarımın Finansmanında Banka Kredilerinin Rolü: Edirne Bölgesi Örneği*. Doktora Tezi. Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.

- Eroğlu, Z. A. (2008). “Türk Bankacılık Sektöründe Kaynak Maliyeti”. BDDK MPSD Çalışma Raporları, 88.
- Erol, H. M. (2006). *Dünyada ve Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Türkiye’de Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eryılmaz, G. A. ve O. Kılıç. (2018). “Türkiye’de Sürdürülebilir Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları”. *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi*, 21(4), 624.
- Eskici, M. M. (2007). *Türkiye’de katılım bankacılığı uygulaması ve katılım bankalarının müşteri özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Gedikli, A. vd. (2017) *İslam Ekonomisi ve Finansı*, 1.bs, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- Gökçe, H., ve Küçükkaplan, İ. (2018). “Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Sağladığı Kredilerin Yapısı, Dağılımı ve Karlılığa Etkisi”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 155.
- Gözübenli, B. (2011) “Faizsiz Finansman Teknikleri Hakkında Bazı Mülahazalar”, İslami İlimlerde Metodoloji 2 İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi Ve Finans Yöntemleri-Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantısı, Ensar Neşriyat Yayınları, İstanbul, s. 173-197.
- Güçtekin, M. (1997). *Özel Finans Kurumu Organizasyonu, Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, Gebze..
- Gülen, M. (2015). *Bankacılık Sektöründe Kamu ve Özel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Gülhan, Ü. ve Uzunlar, E. (2011). “Bankacılık Sektöründe Karlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir Uygulama”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 341.
- Gümüş, S. (2014). *Bankacılıkta Pazarlama*, Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- Günel, M. (2001). *Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği*, ATO Yayınları, Ankara.
- Güngör, M. Y. (2018) “Kamu Sermayeli Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçerisindeki Yeri ve Kamu Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma” Yüksek Lisans Projesi, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finansal Piyasalar Ve Yatırım Yönetimi Bilim Dalı, İstanbul.
- İpek, N (2011). *Yahudi Bankerler* 1.Baskı. Yeditepe Yayınevi, İstanbul.

- İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (AAOIFI), (2012). Faizsiz Bankacılık Standartları, Çev. M. Odabaşı, İ. E. Aktepe, TKBB Yayınları No:2, İstanbul.
- İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (AAOIFI), (2015). Faizsiz Finans Standartları, TKBB Yayınları No:10, İstanbul.
- Kalaycı, A. (2013). “Katılım bankacılığı: mali kesiminde nasıl bir seçenek?” *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(19), 57.
- Karacan, A. R. (1991). Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Tarımsal Kredi, *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları*, İzmir.
- Karapınar, A. (2003). *Özel Finans Kurumları ve Muhasebe Uygulamaları*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Karataş, Y. (2015). *Ticari Bankalarda Karlılığı Belirleyen Faktörler: Türk Ticari Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kartal, M T (2018). Bankaların Finans Sektöründeki Önemi. *Finansal İktisat (Financial Economics)*, 5-27, İstanbul.
- Keskin, İ. ve Kantarcı, H. B. (2015). “The Importance and Role of Sukuk Marketing As An Islamic Bond In The Economy”. *International Journal of Economics and Management Engineering*, 1897.
- Kılıçkap, E., İnan, A., Subaşı, H. (2001). “GAP’ın Diyarbakır İlindeki Tarıma Dayalı İmalat Sanayindeki Gelişme Sürecine Etkileri”, *II. GAP ve Sanayi Kongresi Bildiriler El Kitabı*, TMMOB Makina Mühendisleri Odası, Diyarbakır, 147.
- Kınalı, F. (2012). *Faizsiz Sistemde Bankacılık Anlayışı ve Kredi İşlemleri*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Koçak, M. (2018). *Türkiye’de Ticari Bankaların Finansal Performansının Oran Analizi Yöntemiyle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Seçilmiş Kamu, Özel ve Yabancı Sermayeli Bankaların 2011-2016 Dönemi Performans Analizine Yönelik Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Korkmaz, S. ve Ateş, Y.E. (2013). “Türk bankacılığında alternatif dağıtım kanalları ve ürünleri ile bunların gelişiminde ve pazarlanmasında eğitimin önemi”, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 207.
- Kutval, Y. (2019). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası-Katılım Bankaları İlişkisi: Bir Model Önerisi*, Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Küçük, G.G. (2018). *Türkiye’de Tarımın Finansmanı ve Tarım Bankacılığının Bankacılıktaki ve Ekonomideki Yeri, Etkileri ve Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- MEB, (2015). “Tarımsal Kaynaklar (modül)”, 5, http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller/Tarimsal%20Kayitlar.pdf (erişim tarihi, 25.08.2020).
- Metin, A. (2007). *Tarım Ekonomisinde Vergi Mevzuatı ve AB’ye Uyum Sürecinde Mevzuat Hakkında Uyum Çalışmaları*. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Mülayim, Z. G. (2013). *Kooperatifçilik. Yedinci Baskı*, Ankara.
- Özaydın, O. (2015). *Bankacılık Sektöründe Toplam Faktör Verimliliği Analizi: 2006-2013 Dönemi Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Özbay, F. (2014). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Uygulamaları*, Yüksek Lisans Bitirme Projesi, Gediz Üniversitesi. İzmir.
- Özbek M (2003) *Karşılaştırmalı Rasyo Analizi Yöntemiyle Ekonomik Krizlerin Banka Bilançolarına Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özcan, M. ve Hazıroğlu, T. (2000). Bankacılıkta Yeni Bir Boyut: Katılım Bankacılığı. *Bereket Dergisi*, 3(9): 9.
- Özdemir M. ve Aslan, H. (2017). Türkiye’de İslami finansın dönüşümünün ekonomi politikası, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Özgür, E. (2007). *Katılım bankalarının finansal etkinliği ve mevduat bankaları ile rekabet edebilirliği*. Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Parasız, İ. (2014). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Parlakkaya, R. ve S. A. Çürük. (2015). “Bir Yoksullukla Mücadele Aracı Olarak İslami Mikrofinans ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 1(2), 61.
- Pehlivan P. (2016). “Türkiye’de katılım bankacılığı ve bankacılık sektöründeki önemi”, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(31), 298.
- Pekcan, M. (2006). S.21. Katılım Bankacılığı Faaliyetleri ve Muhasebe Sistemi, 21. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

- Rehber, E. (2007). “Tarımda Örgütlenme ve Sorunları”. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, 4-6.
- Rehber, E. (2013). Tarım Ekonomisi. *Ekin Yayıncılık*, Bursa.
- Suiçmez, S. (2002). Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Şağbanşua, L. (2016). *İslami finans kurumlarında İslami danışma kurulları: Türkiye için model önerisi*, Doktora Tezi, Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Şahin, B.Ş. (2019). *Tarımın Faizsiz Araçlarla Finansmanı*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, H. (2000). Türkiye Ekonomisi, *Ezgi Kitabevi*, Bursa.
- Şahinkaya S (1999). Sanayileşme Süreçleri ve Kalkınma ve Yatırım Bankaları: Teorik Bir Çerçeve ve Türkiye Örneği (Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara).
- Şahinöz, A. (2011). Neolitik’ten Günümüze Tarım Ekonomisi ve Politikaları, *Turhan Kitabevi*, Ankara.
- Şensoy, N. (2012). “İslami Kurallara Uygun Finansal Sistem Bağlamında Bir Finansal Araç Olarak Sukuk Uygulamaları”, Fıkhi Açından Finans ve Altın İşlemleri, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, İslami İlimler Araştırma Vakfı (İSAV), Ensar Neşriyat Yayınları, İstanbul.
- Tabakoğlu, A. (2006). İslam Dünyasında Para ve Bankacılık Tecrübesi. İstanbul: Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama Sempozyumu.
- Takan, M. (2002). Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim, *Nobel Yayın*, Ankara.
- Tarım-Orman Çalışanları Birliği Sendikası (2016). “2023 2071 Vizyonuyla Tarım”. www.tocbirsen.org.tr/resimler/pdf/2023-2071-vizyonuyla-tocbir-sen-tarim-cilt-1.pdf (erişim tarihi: 04.09.2020).
- Taşkıran, R. (2011). *Türkiye’ de Tarımsal Kredi Politikaları Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TC. Tarım ve Orman Bakanlığı 2018 Bütçe Sunumu, <https://www.tarimorman.gov.tr/sgb> (01.10.2020).
- TCMB (2008) *Dünden Bugüne Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası* (Merkez Bankası Yayınları, Ankara).
- Terzi, A. (2013). “Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak Mı: Kitabına Uydurmak Mı?”, *Giresun Üniversitesi, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 69.
- TKBB, (2015). Katılım bankacılığı nedir? nasıl çalışır, *TKBB Yayınları*, İstanbul.

- Tok, A. (2009). “İslami finans çerçevesinde sukuk (İslami tahvil) uygulamaları, katılım bankaları ve Türkiye açısından değerlendirmeleri”, Sermaye Piyasa Kurulu Hukuk İşlemler Dairesi.
- Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü (2011). <http://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/yayinlar/tmoansiklopediksozluk.pdf> (erişim tarihi: 22.08.2020).
- Törenek, M. ve Yavuz S. (2018). “Katılım bankacılığı tercihinin, müşterilerin bazı demografik özellikleri açısından incelenmesi”, *Kafkas Üniversitesi*, 9(8), 453.
- Türkiye Bankalar Birliği, (2011). *5411 Sayılı Bankacılık Kanunu*, Yayın No: 273, İstanbul.
- Tosun, M. (2000). *Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK’lerin Türk Banka Sistemi İçindeki Yeri*. B. Cemal Rodoplu, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama. Albaraka Türk Yayınları, İstanbul.
- Uçak, H. (2011). “Tarım sektöründe erken emeklilik sistemi ve Avrupa Birliği’ndeki uygulamaları”. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 17(1), 10-11.
- Ustaoglu, M. (2014). “Alternatif faizsiz sigortacılık uygulamaları ve gelir seviyesine göre kamu bilincinin değerlendirilmesi: ampirik analiz”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 44.
- Yanpar, A. (2014). *İslami Finans İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*, Scala Yayıncılık, İstanbul.
- Yanpar, A. (2015). *İslami Finans İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*, *Scala Yayınları*, İstanbul.
- Yazıcı, S, Vd. (2017). “İslamda Sigorta ve Tekafül Sigortası” *İslam İktisadı ve Finansı, İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi Veri Merkezi*, s.173-194.
- Yeşilyurt, B. (2017). *Türk Bankacılık Sektöründe Karlılık ve Cinsiyet İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Yetiz, F. (2016). “Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 107-117.
- Yıldırım, İ. (2014). “Tekafül (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6/2, 49-58.
- Yıldız, A. (2014). *Tarım Alanında Makineleşmenin İstihdam Üzerindeki Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız, Ö. D. (2018). *Panel Veri Analizi ile Türk Bankacılık Sektöründe Karlılık*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, E. Vd., (2017). “İslami Finansal Araçlarından Sukuk ve Türkiye Uygulaması”, *İslam İktisadı ve Finansı*, Ed. Hakan Sarıbaş, Zonguldak, İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi Veri Merkezi.

- Yozgat, F. (2010). Faizsiz Ekonomi, Araştırma Yayınları, Ankara.
- Zaim, S. (2010). İslam Ekonomisi ve İslam Ülkeleri İşbirliği Sahasında Son 50 Yıldaki Gelişmeler. *İş Ahlakı Dergisi*, 3(5), 83.
- Ziraat Bankası Tarımsal Krediler Yönetmeliği, (1986). T.C. Resmi Gazete, 19233.
- Ziraat Bankası, (2010). Sorularla Tarımsal Bankacılık, *T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Daire Başkanlığı Eğitim Yayınları*, Ankara.
- Ziraat Bankası, (2013). Tarımsal Krediler Uygulama Esas ve Usulleri, *T.C. Ziraat Bankası A.Ş.*, Ankara.

İnternet Kaynakları

- Apelasyon.com (2013). “Tarım Bankacılığı”. <http://www.apelasyon.com/Yazi/255-tarim-bankaciligi> (erişim tarihi: 04.09.2020).
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, (2020). “Veriler- Aylık Bülten- Aylık Bankacılık Sektörü Verileri”, <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis> , (erişim tarihi: 30.04.2021)
- Food and Agriculture Organization Database, <http://www.fao.org/faostat/en/> (erişim tarihi, 15.05.2021).
- <https://emlakkatilim.com.tr/>, (erişim tarihi: 17.05.2021)
- <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi>, (erişim tarihi: 30.04.2021)
- <https://www.albaraka.com.tr/documents/yatirimci-iliskileri/faaliyet-raporlari/2020-faaliyet-raporu.pdf>, (erişim tarihi: 17.05.2021)
- <https://www.albaraka.com.tr/tr>, (erişim tarihi: 17.05.2021)
- <https://www.emlakkatilim.com.tr/assets/uploads/sozlesme-form/sozlesme/2020-Faaliyet-Raporu.pdf>, (erişim tarihi: 17.05.2021)
- https://www.kkb.com.tr/Resources/ContentFile/KKB_2020_TARIMSAL_GORUNUM_SAH_A_ARASTIRMA.pdf, (erişim tarihi: 17.05.2021)
- <https://www.kuveytturk.com.tr/>, (erişim tarihi: 17.05.2021)
- <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-4529.vsf>, (erişim tarihi: 17.05.2021)
- <https://www.turkiyefinans.com.tr/>, (erişim tarihi: 17.05.2021)
- <https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/FinansalRaporlar/Attachments/66/2020%20Faaliyet%20Raporu.pdf>, (erişim tarihi: 17.05.2021)
- https://www.vakifkatilim.com.tr/documents/vakif-katilim-bankasi-a_s_2020-yili-faaliyet-raporu.pdf, (erişim tarihi: 17.05.2021)
- <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr>, (erişim tarihi: 17.05.2021)
- <https://www.ziraatkatilim.com.tr/>, (erişim tarihi: 17.05.2021)

<https://www.ziraatkatilim.com.tr/sites/default/files/inline->

[files/Ziraat%20Kat%C4%B1%C4%B1m%20Bankas%C4%B1%2031.12.2020%20Faaliyet%20Raporu.pdf](https://www.ziraatkatilim.com.tr/sites/default/files/inline-files/Ziraat%20Kat%C4%B1%C4%B1m%20Bankas%C4%B1%2031.12.2020%20Faaliyet%20Raporu.pdf), (erişim tarihi: 17.05.2021)

İlim ve Medeniyet (2019). “Katılım bankacılığı ile konvansiyonel bankacılık arasındaki farklar ve faizsiz finans ürünleri”, <https://www.ilimvemedenyet.com/katilim-bankaciligi-ile-konvansiyonel-bankacilik-arasindaki-farklar-ve-faizsiz-finans-urunleri.html> (erişim tarihi: 20.04.2021).

Kuveyt Türk (2020), www.kuveytturk.com.tr (erişim tarihi: 30.05.2021).

Ntvmsnbc, (2017). <http://arsiv.ntv.com.tr/news/49908.asp> (erişim tarihi: 25.05.2021).

Organisation for Economic Co-operation and Development Database, <https://data.oecd.org> (erişim tarihi: 20.05.2021).

Tarım ve Orman Bakanlığı, <https://www.tarimorman.gov.tr> (erişim tarihi: 30.03.2021).

Tarım, (t.y). <https://ipfs.io/ipns/tr.wikipedia-on-ipfs.org/wiki/Tarım.html> (erişim tarihi: 30.03.2021).

TC. Ziraat Bankası (2020), www.ziraatkatilim.com.tr (erişim tarihi: 17.05.2021).

TÜİK, (2002-2020). <https://www.turkiye.gov.tr/tuik-gostergeler> (erişim tarihi: 17.05.2021).

TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1003 (erişim tarihi: 15.05.2021).

Türkiye Finans (2020), www.turkiyefinans.com.tr (erişim tarihi: 17.05.2021).

Vikipedi, özgür ansiklopedi,

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Tar%C4%B1m#:~:text=Tar%C4%B1m%20veya%20ziraat%2C%20bitkisel%20ve,pazarlanmas%C4%B1n%C4%B1%20ele%20alan%20bilim%20dal%C4%B1d%C4%B1r>. (Erişim tarihi: 25.02.2021).

Yıldırım, A. E. (2017). “Tarımın değişmeyen sorunları, yüksek girdi fiyatları, dışa bağımlılık ve istikrarsızlık”, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/tarimindegismeyen-sorunlari-yuksek-girdi-fiyatlari-disa-bagimlilik-ve-istikrarsizlik/365219>, (erişim tarihi: 03.01.2021).

Yıldırım, A. E. (2017a). “Tarımın değişmeyen sorunları, yüksek girdi fiyatları, dışa bağımlılık ve istikrarsızlık”. <https://www.dunya.com/koseyazisi/tarimin-degismeyen-sorunlari-yuksek-girdi-fiyatlari-disabagimlilik-ve-istikrarsizlik/365219> (erişim tarihi: 03.01.2021).

Yıldırım, A. E. (2017b). “Mühendis gözüyle tarımda sorunlar ve çözüm önerileri”. www.tarimdunyasi.net/2017/11/23/muhendis-gozuyletarimda-sorunlar-ve-cozum-onerileri/ (erişim tarihi: 03.01.2021).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Ali ALPTEKİN
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Antalya Lisesi, 2005
Lisans Diploması	Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü, 2012
Yabancı Dil / Diller	İngilizce: Advanced (C2), Arapça: Intermediate (B1)
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	• Beypiliç A.Ş. / İnsan Kaynakları Departmanı – Stajyer – 2009 • Kuveyt Türk Katılım Bankası / Antalya Şubesi – Bireysel ve Kobi Bankacılığı Satış Pazarlama Uzmanı – 2013 • Kuveyt Türk Katılım Bankası / Bölge Krediler Konya – Bölge Kredi Yönetmeni – 2017 • Kuveyt Türk Katılım Bankası / Bölge Krediler Antalya – Kıdemli Bölge Krediler Yönetmeni – 2021